

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Ketabton.com

پنجشېر د لوړو زده کړو مؤسسه
د ښوونې او روزنې پوهنځی
پښتو څانګه

پښتو معاصر ادب ته د تمثيلي ټوټې راتګ او پرمختګ

پوهنيار تاج محمد رحيمي
: پوهاند جمشيدخان رشيد
۱۱۴۰۰ ل

د دې کتاب د هر ډول چاپ او خپراوي حقونه له پنجشېر د لوړو زده‌کړو موسسې سره خوندي دي او د پنجشېر د لوړو زده‌کړو موسسې له رسمي اجازې پرته ترې د هر ډول - بشپړې يا يوي برخې - نسخه‌اخيستنې او همدارنګه د مرجع له يادونې پرته د دې رسالې له ليکليو اطلاعاتو څخه د هېڅ ډول استفادې اجازه نشته.

لنډيز

شاعران تمثيلي ټوټه د ژوند او بشري ټولنې يوه طبيعي اړتيا ده. که څوک وغواړي که ونه غواړي د خپل ژوند تمثيل به کوي او خپل ژوند به لکه د تمثيلي ټوټې پرمخ وړي. په دغه څېړنه کې به د تمثيلي ټوټو په ارزښت، اړتيا او گټو بحث وشي. دا چې زما موضوع د پښتو معاصر ادب ته د تمثيلي ټوټې راتگ او پرمختگ (دی، نو د دغې موضوع په لمن کې ټول راغلي موضوعات تر بحث او څېړنې لاندې نيول شوي دي.

زما د څېړنې موخه دا ده، چې ما د تمثيلي ټوټې په تاريخي بهير، پېژندنې، ډولونو او په معاصره پښتو دوره کې د ځينو تمثيل ليکونکو لنډه پېژندنه او د ځينو ليکوالو د تمثيلي ټوټو بېلگې راوړل شوي او پلټل شوي دي. همدارنگه په دغې څېړنه کې به پښتو ادب کې په تمثيلي ټوټه شوي کار ته لنډه کتنه شوې همدارنگه تمثيلي ټوټه او ډولونه يې بڼه په تفصيل سره څېړل شوي دي. په دې اثر کې د تمثيلي ټوټو بېلگې او ډرامې سره يې پرتله هم شوې ده.

د دغې څېړنې ډول کتابتوني او ميتود يې تشرېحي او توضيحي دی او ما له همدې ياد ميتود نه کار اخيستی دی. د کار مواد مي د تمثيلي ټوټې او

په تمثيلي ټوټې پورې اړوند ليکنې او اثار دي. متوقع پايلې به زما د څېړنې دا وي، چې زه به وتوانېږم يوه نوې موضوع چې د (پښتو معاصر ادب ته د تمثيلي ټوټې راتگ او پرمختگ) دى په دغه اثر کې مې څېړلې ده. دغه څېړنه سريزه، د سريزې اړوند توکي، اصله موضوع، پايله، مناقشه، وړانديزونه او پر اخونو سربېره به يو مناسب نوملړ هم ولري. دا هم جوته شوې ده، چې تمثيلي ټوټې ته په پښتو معاصر ادب کې څومره اړتيا ده او څنگه پرمختگ کولى شي. دغه لنډيز د پورته اصولو د سپړلو نچور دى.

کلیدي کلمې: تمثيلي ټوټه، معاصره دوره، پرمختگ.

تراژيډي، کوميډي، تمثيل

مخکینی خبری

د لوړو زده کړو وزارت د لایحي له مخي هر استاد اړ دی، چي له یوې علمي رتبې وروسته د بلې علمي رتبې لپاره چمتوالی ونیسي او د خپلې علمي رتبې لپاره یوه موضوع لومړی د اداري مراحلو له ترسره کیدو سره ثبت او بیا په خپله معلومه موده کې پرې د خپلې علمي رتبې لپاره اثر ولیکي. د همدې اړتیا له مخي زه هم اړ وم، چي د خپلې پوهنملۍ علمي رتبې د تر لاسه کولو لپاره د استادانو سره له مشورو وروسته د خپل لارښود استاد پوهاند جمشید خان رشیدي تر لارښوونې لاندې یوه موضوع وټاکم، چي عنوان یې (پښتو معاصر ادب ته د تمثیلي ټوټې راتگ او پرمختگ) دی او د خپل لارښود استاد تر لارښوونې او څارنې لاندې مې په دغې موضوع خپل کار پیل کړ. کله، چي مې د اثر لپاره دا موضوع ټاکله لومړی مې له استادانو سره مشوره وکړه، چي ایا زه کولی شم په یاده موضوع کار وکړم کنه؟ د استادانو او ملگرو لخوا راته ډاډ او نېکه مشوره راکړل شوه او وروسته له هغې مې د خپلې موضوع د ثبت کولو لپاره ځاکه یا اوټ لاین چمتو او اداري پروسه مې پرې پیل کړه. دا چي اداري پروسه لږ وخت ته اړتیا لري، نو په څو میاشتو کې زما د موضوع ځاکه یا اوټلاین د وزارت له تحقیق کمېټې څخه خلاص او ما ته یې د کار کولو اجازه راکړه. اصول او مقررات دا دي، چي د څېړنې په بهیر کې ورسره کومې اداري، ټولنې او شخص مرسته کړې وي باید د هغوی څخه مننه او یادونه وشي، نو په همدې اساس غواړم د هغو بڼاغلو یادونه وکړم، چي د موضوع د ماخذونو په برابرولو کې یې راسره مرسته کړې. تر ټولو دمخه راسره زما د څېړنې لارښود استاد پوهاند جمشید خان رشیدي، د ډېرو بوختیو سره سره خپلې مشورې او لارښوونې نه دي سمپولي او هر وخت یې په ورین تندي راته لارښوونه کړې ده او د موادو په برابرولو، علمي او تخنیکي برخه کې یې خپلې مرستې راسره کړي دي. نوموړې ته د الله ج له درباره د اوږده او نیک عمر غوښتنه او د ژوند په کارونو کې ورته د بریا دعا کوم. همدارنگه له خپلو ټولو استادانو او دوستانو څخه هم مننه کوم، چي د موضوع د غوره کولو لپاره یې تشویق کړی يم. د دې موضوع د موادو او ماخذونو په چمتو کولو کې، چي راسره هر دوست او ملگري همکاري

کړې ده له ټولو د زړه له کومې مننه کوم او ټولو ته د خیر دعا غواړم.

په درنښت

تاج محمد رحيمي

لړلیک

سرلیکونه

مخکښه

لړلیک.....۵

لومړۍ څپرکۍ.....1

سریزه.....1

د مسالې بیان یا د څېړنې ستونزې.....2

د څېړنې ارزښت او اړتیا.....3

د څېړنې موخې.....4

د څېړنې پوښتنې.....4

دویم څپرکۍ.....6

د موضوع شالید.....6

دریم څپرکۍ.....9

د څېړنې کرنلاره.....9

څلورم څپرکۍ.....13

د معاصرې دورې لنډ تحلیل.....13

معاصرې دورې ته لنډه کتنه.....13

د معاصرې دورې پړاونه.....22

روښانتیا پړاو.....22

وینښتیا پړاو.....26

اوبښتون پړاو.....31

پنځم څپرکۍ.....34

تمثیلي توتۀ.....34

د تمثیلي توتې تاریخچه.....35

په پښتو ادب کې د تمثیلي توتې بهیر.....38

د تمثیلي توتې پیژندنه.....41

د تمثیلي توتې چوکاټ،جوړښت، توکي او د لیکنې لار.....44

د تمثیلي توتې ژبه.....47

دستخوش.....49

په تمثیلي توتۀ کې د کرکټرونو کارونه.....51

شپږم څپرکۍ.....54

د تمثیلي توتې ډولونه.....54

د فورم له مخې د تمثیلي توتې ډولونه.....54

سټیج تمثیلي توتۀ.....54

سټیج تمثیلي توتۀ یا نندار لیک.....55

راډیويي تمثیلي توتۀ.....60

د راډیويي تمثیلي توتې بله بېلگه.....63

تلویزوني تمثیلي توتۀ.....66

د لوستلو تمثیلي توتۀ.....72

یو اکتیزه تمثیلي توتۀ.....73

75.....	انترکټ تمثیلي ټوټه
76.....	د محتوا له مخی د تمثیلي ټوټې ډولونه
76.....	تراژیدي تمثیلي ټوټه
78.....	کومیدي تمثیلي ټوټه
82.....	میلو تمثیلي ټوټه
84.....	تراژیدي کومیدي تمثیلي ټوټه
87.....	د موضوع له مخی د تمثیلي ټوټې ډولونه
87.....	اخلاقي تمثیلي ټوټه
88.....	ولسي تمثیلي ټوټه
89.....	د اتلولی تمثیلي ټوټه
90.....	تاریخي تمثیلي ټوټه
90.....	غوټه لرونکي تمثیلي ټوټه
90.....	مذهبي تمثیلي ټوټه
92.....	اشاروي تمثیلي ټوټه
97.....	اوم څپرکی
97.....	په معاصر ادب کی تمثیلي ټوټه
97.....	پښتو معاصر ادب ته د تمثیلي ټوټې راتگ
101.....	په نندار لیکونکو کی
106.....	په پښتو ادب کی د مشهورو تمثیل لیکونکو پېژندنه او د ځینو تمثیلي ټوټو بیلگی
107.....	عبدالاکبر خان اکبر
108.....	عبدالله جان اسیر
108.....	محمد اکبر پامیر
111.....	محمد رضا رضا مومندي
115.....	غلام دستگیر رنگ
116.....	عبدالله بختانی خدمتگار
116.....	د سیدو ملنگ
116.....	لومړی تمثیلي ټوټه یا ننداره
122.....	د عبدالرؤف قلیل خوگیانی لنډه پېژندنه
129.....	محمد عارف ننگیار نا اشنا
131.....	تاج محمد رحيمي
137.....	سید ضیاء الرحمن لالاخېل
143.....	امام جان مجبور
143.....	سید اختر سیدی
144.....	یونس کامه وال
145.....	سلمان شهابي
145.....	د عبدالصیر مینه پال پېژندنه
146.....	په ټولنه د تمثیلي ټوټې اغېزې
147.....	د تمثیلي ټوټې مثبتې اغېزې
149.....	د تمثیلي ټوټې مفني اغېزې
151.....	اتم څپرکی
151.....	د تمثیلي ټوټې او ډرامې پرتلیز جاج

151	د درامي لنډه پېژندنه.....
158	په درامه کې د تمثيلي ټوټې څرکونه.....
159	جاله ډوب.....
161	د تمثيلي ټوټې او درامي پرتلنه.....
164	نهم څپرکی.....
164	پایله.....
166	مناقشه.....
169	وراندیزونه.....
171	سرچینې.....

لومړی څپرکی

سریزه

پښتو ادب چې لرغونی تاریخ لري او په هره دوره کې یې مختلف پرمختگونه کړي دي. په هره دوره کې نوي ژانرونو پښتو ادب ته لاره کړې ده او د پرمختګ پړاونه یې وهلي دي. معاصره دوره هم د پښتو ادب هغه دوره ده چې نوي تحولات او پرمختگونه په کې رامنځ ته شوي دي. شعري او نثري ژانرونو په دې دوره کې پرمختګ کړی دی، چې په نثري ژانرونو کې لنډه کيسه، ناول، تمثیلي ټوټه یا نندار لیک، ډرامه، فلم او سریالونه هغه څه دي چې معاصر ادب ته راداخل شوي دي. په دې ژانرونو کې یو هم تمثیلي ټوټه ده چې په کوزه پښتونخوا او اردو ژبه کې ورته خاکه هم ویل کېږي.

دا ژانر چې له ډرامې راروسته پښتو معاصر ادب ته لاره پیدا کړې ده په لومړیو کې تر ډېره د خلکو د پام وړ نه وه. په دې ورسټیو کلونو کې یې د خلکو پام ځانله راگرځولی دی، مختلفې تمثیلي ټوټې لیکل شوي او وړاندې شوې دي، تمثیلي ټوټه ډېر ژر اغېز ښېدونکی او د خلکو پام جلبونکی ژانر دی. که تېرو تاریخونو ته وکتل شي، لومړی تمثیل یا تمثیلي ټوټه ده، چې په خلکو کې عامه شوې او پر خلکو یې خپل اثرات کړي دي. که د یونان زوړ تاریخ ته لاړ شو او که د اریایانو تیر رسمونه او رواجونه وپلټو په ټولو کې تمثیل ځانله یو اغېز کونکی ژانر پاتې شوی. د پښتو ادب په ټولو دورو کې کېدای شي، د تمثیلي ټوټې څرکونه په غېر مستقیم ډول تر سترگو شي، خو معاصر ادب د پښتو ادبیاتو هغه دوره ده، چې دې ژانر ته یې غېره پرانیستي ده او د ژوند ټول اړخونه یې په خپله لمن کې راټول کړي.

که کوزې پښتونخوا ته سر وربښکاره کړو، لومړنۍ تمثيل يا نندارليک به د خدايي خدمتگار د تحريک د لاروي اروښاد عبدالاکبر خان اکبر درې يتميان او خدايي خدمتگاران نندارليکونه يا تمثيلي ټوټې به را ترسترگو شي، چې له همدې ځايه په پښتو معاصر ادب کې او په ځانگړي ډول په پښتنه سيمه کې دې ژانر وده وکړه او خلکو ته يې د ژوند کولو مثبت او منفي اړخونه په گوته کړل. د هنري ژانرونو څخه تمثيلي ټوټه هغه لنډه، خو هر اړخيز ژانر دی، چې نه د ليدونکو ډېر وخت نيسي او نه ورته د چا زړه تنگېږي.

په ډېر کم وخت، کمو کرکټرونو سره د ټولنيز ژوند ډېر لوی پيغام د خلکو سترگو او غوږونو ته رسوي. د تمثيلي ټوټې يا نندارليک دا ژانر په دې هم ډېر د خلکو خوښيږي، چې ژبه يې د طنز له مالگې ډکه ده او په ډېرو کمو مکالمو کې د ډېرو غټو غټو مشکلاتو څخه پرده پورته کوي او ټولنې ته يې د سمون لارښوونه کوي. د تمثيلي ټوټې مکالمې لنډې، خو له معنا ډکې وي، ژبه يې له طنزه ډکه، خو کله کله د طنز په ژبه ژړا او خدا دواړه يوځای کوي او خلکو ته يې د هغوی د وجدان پر وړاندې ږدي، څو خلک قضاوت وکړي، چې په ټولنه کې سمون ته اړتيا شته کنه؟ د دې ژانر ارزښت او اهميت ته په کتلو او دا چې په دې ژانر تر اوسه په منظمه او علمي توگه کوم کار ندی شوی، نو د همدې تشې د ډکولو لپاره په دې څيړنيز اثر کې په تمثيلي ټوټه يا نندارليک کار شوی او په ټولو اړخونو يې بحث او څېړنه شوې. د تمثيلي ټوټې، ډولونه، بېلگې او د ليکوالو پېژندنه يې هم په دې اثر کې لوستلی او کتلی شې.

د مسالي بيان يا د څېړنې ستونزې

څېړنه د يوې موضوع د ستونزې په پار رامنځته کيږي. څومره چې يوې موضوع ته اړتيا وي، په هماغه کچه نوې هم وي. ځکه چې ضرورت د ايجاد چينه ده، نو زما د موضوع ستونزې په لاندې ډول دي.

- ۱- په پښتو معاصر ادب کې د تمثيلي ټوټې په علمي توګه نه څېړل.
- ۲- تمثيلي ټوټه په ډرامه ور ګډول.
- ۳- د تمثيلي ټوټې او ډرامې توپير نه کول.
- ۴- د تمثيلي ټوټې يا نندارليک په اړه د څېړنو نشتوالی، چې بايد يو ځانګړی اثر ورته ډالی شي، ځکه، چې ياد ژانر په ټولنه کې د محبوبيت او ارزښت وړ ګڼل کېږي.

د څېړنې ارزښت او اړتيا

دا څېړنه د پښتو ادب لپاره زياته ارزښتمنه په دې ده، چې د پښتو ژبې مينه والو او په ځانګړي توګه زده کړيالان پرې خپله ادبي او نثري مينه ماتولی شي. زده کړيالان او د پښتو ادب مينه وال د تمثيلي ټوټې ژانر څخه خبرتيا مومي. تمثيلي ټوټه هغه نثري ژانر دی چې تر اوسه پرې په سمه او علمي توګه کار ندی شوی همدا د دې څېړنې نويوالی او ارزښت دی. په دې موضوع خورې وړې مقالې او په ځينو کتابونو او اخبارونو کې پرې ليکنې شوي، خو په منظم او علمي بڼه پرې تر اوسه چا کار ندی کړی.

د څېړنې اهميت په دې کې دی، چې په ياده برخه کې تر دې دمه د پام وړ کار نه دی شوی او متوقع نتايج يې دا دي، چې وبه توانېږو د تمثيلي ټوټې يا نندارليک ژانر به خلکو ته روښانه او له ځينو نورو ژانرونو سره به يې پرتلنه وشي. د دې ژانر څېړنه او سپړنه ځکه د اهميت وړ ده، چې په راتلونکي کې دا تشه به تر يوه حده ډکه شوې وي.

د څېړنې موضوع خورا په زړه پورې ده، موخې يې په پورته ډول ذکر شوي او مواد يې د هنري ژانرونو مختلف کتابونه دي. د کار ميتود يې کتابتوني دی او متوقع پايلې يې دا دي، د تمثيلي ټوټې يا نندارليک ژانر په اړه به ډېر څه په لاس کې ولرو.

دا څېړنه له نورو پخوانيو مطالعاتو سره ښکاره توپير لري او هغه څه چې زموږ د تحقيق هېنداره ده پخوا يې تصويرونه نه دي څېړل

4 | پښتو معاصر ادب ته د تمثیلي ټوټې راتګ او پرمختګ

شوي . بل ارزښت یې دا دی، چې دغه موضوع تر دې وړاندې په دې موخه او بڼه نه ده څېړل شوې ، نو پر دې بنسټ یې ارزښت ډېر دی.

د څېړنې موخې

- ۱- د تمثیلي ټوټې ژانر ته وده ورکول.
- ۲- پښتو ژبې ته د یاد ژانر ګټې او د پښتو ژبې نثر بدایینه.
- ۳- د پښتو ادب زده کړیالانو او مینه والو ته د یادې موضوع په برخه کې د یو اغیزمن ماخذ وړاندې کول.
- ۴- د تمثیلي ټوټې ژانر له ډرامې سره پرتله او د جلا والي پولي یې ټاکل.
- ۵- د تمثیلي ټوټې ژانر په اړه پوره معلومات ورکول.

د څېړنې پوښتنې

- ۱- تمثیلي ټوټه څه ته وايي؟
- ۲- تمثیلي ټوټه په څو ډولونو ویشل شوی ده؟
- ۳- پښتو ادب ته د تمثیلي ټوټې ګټه څه ده؟
- ۴- د تمثیلي ټوټې او ډرامې ترمنځ اړیکه څه ده؟

۵- تمثيلي ٽوٽه يا نندارليڪ په ادب کي څه ارزښت لري؟

دويم څپرکی

د موضوع شاليد

د تمثيل په شاليد كې ويلی شو چې لومړني خلك چې تمثيل ته يې مخه كړې وه هغه د زاړه يونان خلك وو. په زاړه يونان كې هغه خلك چې تمثيل به يې ليكه يا يې په كې كردار ادا كولو هغوی ته به يې (توريوم) وايه. د تمثيل لرغونتيا د ميلاد څخه شپږ پيړۍ دمخه وخت ته رسيږي. تر ميلاد ۴۷۶ كاله وړاندې د فنقي بنحو په نوم يو تمثيل وړاندې شو چې په خلكو كې يې خوځون راوسته. ياد تمثيل (آشليوس) نومې شخص ليكلی وو. له يونان نه وروسته په كرار كرار تمثيل وده وكړه او په نورو ملتونو كې يې هم رېښې وغزیدې. په مصر، روم، چين، هند او نورو هېوادونو كې يې هم پرمختگ وكړ. د وخت په تېرېدو سره زمونږ په ټاټوبي لرغوني اريانا كې هم د نندارو يا تمثيل بېلابېلې بڼې ولېدل شوې چې اوس هم په ځينو قومونو كې د ودونو او خوښيو په مراسمو كې ترسره كېږي.

په اوسني افغانستان كې تمثيلي ټوټې د لومړي ځل لپاره د امير شيرعلي خان په دربار كې د فقير احمد په نوم يو شخص و چې پاچا د (مجلس آرا) لقب هم وركړی و نمانځلي. نوموړي به ځينې تاريخي پېښې له رزمي شعرونو سره يو ځای د امير په وړاندې په ننداريزه يا تمثيلي بڼه ويلې. همدارنگه د اعليحضرت امان الله خان د واكمنۍ په لومړيو كې تمثيل پيل وشو.

نوموړي په ۱۳۰۰ لمريز کال په پغمان کې د تياتر په نامه ودانۍ هم جوړه کړه چې په هغې کې به تمثیلونه (نندارې) وړاندې کېدلې. په همدې ودانۍ کې په ۱۳۰۲ لمريز کې د هېواد د خپلواکۍ د ترلاسه کولو په جشن کې د (شهزاده جوا) په نامه ژباړل شوی تمثيل وړاندې شو چې په دې تمثيل کې لوبغاړي (عبدالعزيز ناصري، نورمحمد، علي محمد، سرور صبا، حسن جان، محمد اکرام، مير محمد، کاظم هاشمي، سيد عبدالله، مولوي غلام محمد، محمد فرخ افندي، قاري دوست محمد او محمد اکبر ضياء) لوبېدلي وو. د ياد تمثيل ژباړونکي او ترتيب کوونکي محمود طرزی، فيض محمد، ذکرېا او صلاح الدين سلجوقي وو چې امان الله خان يې هم نندارې ته ناست وو. په دې وخت کې ځينې تمثيلونه وړاندې شو لکه (فتح تل، بچه نازدانه، حاکم ظالم، مادر وطن...) د تمثيلي ټوټو دغه گرم بازار تر ۱۳۰۷ لمريز پورې روان وو، خو د کورنۍ جگړو له امله سقوط سره مخ شو. دا بهير تر ۱۳۲۰ لمريز پورې ډېر سست روان و، خو د ۱۳۲۰ لمريز نه وروسته چې کله سردار محمد نعيم خان د معارف وزير و يو شمېر فرهنگيانو تمثيل ته بيا مخه کړه. همدارنگه کله چې صلاح الدين سلجوقي د مطبوعاتو مسئول و د کابل د (پوهنې نندارې) بنسټ هم کېښودل شو چې د همدې امله افغانستان کې تمثيل وده وکړه او په ښوونځيو کې يې هم رواج وموند. په ۱۳۲۸ لمريز کې د کابل ښاروالۍ په چوکاټ کې د (روحي روزنه يا شهري نندارې) په نوم يو تياتر په فعاليت پيل وکړ.

په ۱۳۳۶ لمريز کال د ښځو لپاره د (زينب نندارې) په نوم تياتر جوړ شو او په ۱۳۳۸ لمريز کال د عسکري کلوپ په چوکاټ کې (لينکري نندارې) تاسيس او په همدې وخت کې د کابل نندارې بنسټ هم کېښودل شو. په ۱۹۶۳ م کال د اطلاعاتو او کلتور وزارت په چوکاټ کې د ښکليو هنرونو د مؤسسي تاسيس په ۱۹۶۶ م کال د پښتو تياتر فعاليت پيل کړ. د کابل راډيو په جوړېدو سره تمثيل يا نندارې نوره هم وده وکړه. همدارنگه په پښتونخوا کې هم د پښتو تمثيل په برخه کې ډېر کار شوی دی.

د (ډرامه) اثر لیکوال افضل رضا د لیکنې له مخې پېښور ته تمثیل یا ننداره په ۱۹۰۴م کې راغلې ده په دې لړ کې سید فضل علي شاه په ۱۹۰۶م کې په پېښور کې تیاتر پرانستې دی. د دې موضوع د شالید او پسمنظر په برخه کې همدومره یادونه بسنه کوي.

د یوې خبرې یادونه اړینه بولم هغه دا، چې په تمثيلي ټوټه یوازې د مقالې تر کچې پرې کار شوی او لنډې خورې ورې لیکنې پرې لیکل شوي، خو په منظمه او سسټیماتیکه توگه پرې چا کار ندی کړی، چې په دې څېړنه کې په علمي او منظم ډول څېړل شوي ده.

دریم څپرکی

د څپرني کرنلاره

دغه څپر نه کتابتوني بڼه لري او میتود يې تشریحي دی او د کتابونو څخه په نقلي ډول بیتونه راخستل شوي دي، په لومړي قدم کې د سـکـالو اړوند اخلیکونه راټول شوي دي د تمثیلي ټوټو اړوند معلومات ترې په نقلي ډول را ایستل شوي دي چې د دې موضوع اړند پریمانه کتابونه موجود دي البته په لره او بره پښتونخوا کې له نیکه مرغه په دې اړه کتابونه، ویډیوگانې او غږیزه بڼه باندې ډېر مواد موجود دي او په اړه یې معلومات تر لاسه کېدلی شي.

د څپرني اسـتـراتیـزې مې په دې ډول ده چې لومړی مې تمثیل یا تمثیلي ټوټو په اړه معلومات راټول کړي او هره برخه مې په خپل ځای کې ځای پر ځای کړي ده او بیا مې هرې موضوع اړوند پوره معلومات تشریح، توضیح او تفسیر کړي او هره موضوع پر خپل ځای څېړل شوې ده. دا چې دا یو نقلي تحقیقي موضوع ده نو د وخت محدودیت په کې موجود نه و ځکه چې دې ډول موضوع لپاره وخت کوم شرط نه شي کیدای.

د خوښۍ خبره دا ده چې اوس د نورو وختونو په پرتله د کتاب لوستلو بازار یو څه تود دی په همدې اساس په هیواد کې گڼ شمېر کتابتونونه وجود لري چې د دې لپاره مې بېلابېلو کتابتونونو څخه د موضوع اړوند کتابونه راټول کړي دي چې ټول کتابونه د پښتو ژبې اړوند دي، دې لپاره چې څپر نه مې ښه او په غوره ډول بشپړه شي نو د کوزې

پښتونخوا (پېښور) څخه مي هم ماخذونه تر لاسه کړي دي، د يادولو ده چې هر کتابتون ته مي لاس رسي شوی دی د موضوع اړوند مأخذ مي ترې تر لاسه کړی دی او دا مي پر ځان لازمه گڼلې چې له هر ځايه کتابونه تر لاسه کړم او خپله موضوع پرې غني کړم. له اوږدې مطالعې وروسته ورته ليکنې بڼه ورکول شوې ده البته دغه مطالعه به پوره وخت ونيسي. ياده موضوع به په ټاکلي وخت بشپړه شي.

دغه څېړنه به د پښتو ادب ته د تمثيلي ټوټو پر راتگ او پرمختگ ترسره شي، دا چې څېړنه کتابتوني ده نو د څېړنې مواد مي کتابونه، مجلې، راډيويگانې، تلویزونونه، سي ډي کيسټونه او نور اړوند توکي دي. څرنگه چې د موضوع په تړاو ډير کتابونه پيدا کيږي نو د اړتيا پر وخت مي له رسنيو څخه هم په کې گټه اخيستي او د موضوع اړوند مواد مي ترې تر لاسه کړي دي.

په دغه څېړنه کې چې له کومو اخليکونو کار اخستل شوی دی اکثره يې د کتاب په شکل دي ځکه چې اوس مهال د نور مهال په پرتله د کتاب لوستلو بازار ډير تود دی او هر رنگه کتابونه په کتابتونونو کې پيدا کيږي، نو زه هم د هيواد بېلابېلو ولاياتو ته لکه کابل کې د علومو اکاډمي کتابتون، اکسوس کتابتون، سمون کتابتون، انتشارات نويسا؛ سيد محی الدين هاشمي کتابتون، عامه کتابتون، اطلاعات او کلتور کتابتون، دانش کتابتون او په ننگرهار کې مومند کتابتون، ختيځ کتابتون، صميم کتابتون، گودر کتابتون؛ په لغمان کې دانش کتابتون؛ او همدارنګه مي پنځه ماخذونه له پېښور هم راغونډ کړي دي چې په خپله څېړنه کې مي ترې کار اخستی دی.

د يادولو وړ بولم چې پښتو ژبه لکه د نورو ژبو په څېر په انټرنېټ کې ډيره ونډه نه لري او د کار وړ مواد ترې سړی په لاس نه شي راوړلی په دې برخه کې بايد د پښتو ادب سرلاري او مينه وال بې غوره پاتې نشي او د خپلې ژبې د بډاينې لپاره د کار مټې را بډ وهي تر څو مو د خپلې مورنۍ ژبې حق تر يوه حده پرځای کړی وي او د نورو سيالو ژبو سره مو په يوه ليکه کې درولي وي.

د پورته بحث څخه مي وروسته د اخليکونو کي لومړی تمثيل معرفي کړی، بيا مي د هر تمثيل لپاره بېلگه او د هغوی په اړه بحث او تفسير کړی دی. هره برخه مي تر خپلي وسې تحليل کړې او اړونده موضوع باندې بحث او تفسير شوی دی. چې په همدې ډول سره مي د ټولي موضوع عنوانونه څېړلي دي او پای کي څېړنه په پايلې، وړاندیزونو او اخليکونو راټوله شوې ده.

څلورم څپرکی

د معاصرې دورې لنډ تحلیل

د موضوع په دې برخه کې به په معاصر ادب لنډ، خو هر اړخیز بحث وشي او دا به هم روښانه شي، چې پښتو معاصر ادب له کومه وخته پیل دی او کوم پړاونه یې وهلي دي. همدارنگه د دې پړاونو په واضحه کولو سره به دا هم روښانه شي، چې کوم ژانرونه په دې پړاونو کې منځ ته راغلل او کټه یې څه وه؟.

معاصرې دورې ته لنډه کتنه

دا، چې معاصر ادب له څه وخت نه پېلېږي په دې به لږ وروسته بحث وکړو لومړی به د معاصر ادب له اصطلاح سره ځان اشنا کړو، چې معاصر څه ته ویل کېږي؟ سرمحقق محمد صديق روحي په خپل کتاب (د پښتو ادبياتو تاریخ دویم ټوک) کې لیکي چې: ((د ځینو ادب پوهانو په عقېده، ټول ادبي جریانونه په درې ډولو وېشل کېدای شي: فولکلوري ادب، کلاسیک ادب او موډرن (نوی یا معاصر) ادب)) دلته بحث د معاصر ادب دی. روحي صاحب د معاصر ادب خبره داسې کوي. ((په پښتو کې معاصر ادب څخه مراد هغه ادب دی، چې د موډرن ژوند صنعتي، ټولنیزې، سیاسي او فرهنګي پدیدې یې په نویو ایماژونو یا انځورونو کې انگازه کړي وي او د اوسني عصر د مفکورو، غوښتنو، ارزښتونو او ایډیالونو هینداره وي.)) (روحي، ۱۳۸۴: ۴۵).

د یادونې وړ ده، چې په پښتو کې د معاصر ادب اصطلاح په انګریزي کې د معاصر ادب له اصطلاح سره په خپل مفهوم کې توپیر لري. په انګریزي ژبه کې معاصر ادب د پښتو ژبې له معاصر ادب سره هم عصره دی، تقریبا له پیلیدو سره د نهیلې، اروایی بحران او بدبینۍ ادبیات راپیدا شول. ددې په خلاف، د پښتو معاصر ادب د خوشبینۍ او د چټکې ترقۍ او عصري کیدلو ارزو سره پیل شول. (روهي، ۱۳۸۴: ۴۵).

د پښتو ادب د پیلایې په اړه محمد صدیق روحي نظرونه په داسې ډول ورکړي دي، چې بېرته یې هر نظر د تامل وړ ګڼلی او دا یې ثابته کړې ده، چې پښتو معاصر ادب له کومه پیل کړو او کومې ځانګړنې باید ولري. نوموړی په خپل کتاب کې وایي چې د ځینو لیکوالو په اند معاصر ادب هند ته د انګریزانو له راتګ سره پیلېږي. دویم نظر دا دی، چې د پښتو معاصر ادب افغانستان ته د انګریزانو له راتګ (۱۸۳۹ ع) څخه پیلېږي. دریم نظر دا دی، چې پښتو معاصر ادب د امیر شیر علي خان د پاچاهۍ په دوهمه دوره کې شروع کېږي او څلورم نظر داسې دی، چې د پښتو معاصر ادب په تېره د هنري نثر بنسټ د نولسمې پیړۍ په اوایمو کلونو کې ایښودل شوی دی، پنځم نظر کې ویل شوي، چې د افغانستان د خپلواکۍ د جګړې (۱۹۱۹ ع) سره سم تیغونه او وده کوي او په دې اړه وروستی نظر دا دی، چې د پښتو اوسنۍ دوره له (۱۳۵۰ ل) څخه پیلېږي. روحي صاحب وایي، چې دا ټولې نظریې د تامل وړ دي او باید بحث پرې وشي او په خپل کتاب کې یې پرې بحث هم کړی دی.

نوموړی د، لومړي نظریې په اړه وایي، چې د دې نظر خاوندان پلویان په دې ټکي استناد کوي، چې لودیږ ادب د انګریزانو له خوا په هند کې دود شوی او پښتو ته راننوتی دی. په دې نظر کې دا نیمګړتیا ده، چې انګریزان د شرق الهند د کمپنۍ له جوړیدو سره په (۱۶۰۰ ع) کې هند ته راغلل، خو په پښتو ژبه کې د (۱۹۱۰ ع) کال تر شاوخوا پورې د لویديځ ادب اغیزې نه لیدل کېږي. ځینې د خپلې خبرې د ثبوت لپاره د قاسم علي افریدي شعر د معاصر ادب د پیل لپاره

راولي په داسې حال کې چې د قاسم ديوان په (۱۸۱۶ع) کې تمام شوی دی او د ((معاصر شعر)) بېلگه يې دا ده:

د انگریز طنبور ترم دلته غږیږي
 نصارا شوه حاکمان فرخ آباد
 حکومت د پښتانه له سره لاری
 وارخطا کړه نوابان فرخ آباد
 (روهي، ۱۳۸۴: ۴۷)

په پورتني شعر کې ګرامري نیمګړتیاوې او سکتګي لیدل کېږي چې د معاصر ادب شعر ورته نه شو ویلی. د دویمې نظریې په اړه روحي صاحب وايي، چې لومړۍ خبره دا چې د انګریزانو چې پر افغانستان لومړۍ یرغل وکړ په دغه وخت کې د افغانستان ساحه پراخه وه، نو ځکه مؤرخان د انګریزانو لومړۍ یرغل له (۱۸۳۸ع) کال څخه حسابوي. دویمه خبره دا ده، چې له (۱۸۳۸ع) نه د (سراج الاخبار) تر خپریدو پورې د پښتو ادبي تاریخ په پاڼو کې د معاصر ادب بېلګې نه لیدل کېږي.

د درېمې نظریې په اړه وايي، چې د پښتو معاصر څرک د امیر شیرعلي خان د پاچاهۍ په دویمه دوره کې لټول هم سم کار نه دی په دې کې شک نشته چې د نولسمې پیړۍ په دویمه نیمايي کې د افغانانو په عنعنه یې ژوند کې د یوه نوي تحرک څرک لګېږي، د عصري کېدلو په لور ګامونه اخیستل کېږي، د وسلو کارخانې جوړې شوې، تجارت پراختیا وکړه، په اداري او نظامي چارو کې نوښتونه منځ ته راغلل، د شمس النهار په نامه جریده خپره شوه، حربي او ملکي ښوونځي جوړ شو، عصري روغتونونه تاسیس شو د پوستي نوې سیستم جوړ شو، عسکري اصطلاحات په پښتو واوښتل، د پښتو ژبې د تدریس لپاره د (تحفة الامیر) په نوم ګرامر هم ولیکل شو او د انګریزانو په ضد غزا ته د خلکو رابلل پیل او په دې اړه د (روضۃ المجاهدین) په نوم کتاب نظم شو، خو بیا هم په دغه دوره کې موږ د معاصر ادب څرک نه ګورو او هغه څه چې په معاصر ادب کې په کارېږي هغه دلته نشته. لنډه دا، چې څلورمه او پنځمه نظریه هم د تامل وړ ده چې روحي صاحب په

خپل کتاب (د پښتو ادب تاريخ) کې پرې بحث کړی دی او داېي ويلي دي، چې د پښتو معاصر ادب بنسټ د سراج الاخبار د دويم ځل (۱۹۱۱ ع) په خپريدو سره ايښودل شوی دی. د پښتو معاصر ادب د روښانتيا، ويښتيا او اوښتون په نامه پړاونه ووهل او د (۱۳۵۶ ل) کال نه راپه ديخوا د افغانستان په پښتو معاصر ادب کې د نوي بدلون نښې څرگنديږي. (روهې، ۱۳۸۴: ۵۰).

پښتو ادبيات د تاريخي بهير له مخې په دريو عمده برخو يا دورو ويشل کيږي، چې لرغوني دوره، کلاسيکه دوره او معاصره يا اوسنۍ دورې بلل کيږي. هره دوره خپلې ځانله ځانگړنې لري، خو دلته په دې برخه کې مونږ يواځې په معاصره دوره لنډ او ځغلنده نظر اچو ترڅو خپلې اصلي موضوع ته ور داخل شو. د افغانستان د خپلواکۍ او د نړيوالې لومړۍ جگړې (۱۹۱۴-۱۹۱۸ م) د پای ته رسيدو په نتيجه کې په ټوله اسيا کې ملي شعور او د بيدارۍ احساس پيدا شو. هر چا سره دا فکر او احساس وو، چې د خپل راتلونکي ژوند او هيواد لپاره ډير کار وکړي ترڅو خپل هېوادونه اباد کړي. په دې وخت کې په لر او بر کې پښتو ادب د پياوړتيا او پرمختگ لپاره هلې ځلې پيل شوې. دلته په افغانستان کې د حکومت پاملرنه زياته شوه. لومړی په کندهار کې د پښتو ادبي انجمن جوړ شو او بيا پښتو مرکه جوړه شوه.

هلته په کوزه پښتونخوا (پېښور) کې په (۱۹۲۰ م) کال د (انجمن اصلاح افغانه) په نوم يو سازمان جوړ شو او غوښتل يې، چې د پښتنو د ټولنيز ژوند او کلتور د ژوندي ساتلو، د خلکو د پوهولو او وينولو لپاره گامونه پورته کړي، چې دغې ټولنې په دې برخه کې هر اړخيز کارونه وکړل. همدا ټولنه بيا په (۱۹۲۹ م) کال کې د يو سياسي گوند (خدایي خدمتگاران) په نامه کار پيل کړ. خدایي خدمتگاران گوند د دې لپاره جوړ شوی وو چې پښتانه او مسلمانان د انگرېزانو له ظلمونو خلاص کړي او خپل ژوند ته يې پام واړوي.

څو کاله وروسته په بره پښتونخوا کې د کندهار او کابل ادبي انجمنونه سره يوځای شول، پر بنسټ يې په (۱۳۱۶ هـ ش) کال (پښتو ټولنه) جوړه شوه او د پښتو د ودې او پرمختګ انگازې هرې خوا د خلکو غوږونو ته ورسېدلې.

په کوزه پښتونخوا کې د (پښتون مجله) چې د ازادۍ لپاره يې په کلکه مبارزه کوله، رامنځ ته شوه. لنډه دا چې په لره او بره پښتونخوا کې ليکوالان، شاعران او اديبان په حرکت راغلل، چې په نيمه پېړۍ کې يې په پښتو نثر کې ډېر کتابونه او رسالې وليکلې. د دې دورې د لومړنيو ليکوالو له ډلې څخه مولوي احمد، منشي احمد جان او قاضي مير احمد شاه رضواني د پښتو په نثر کې د يو نوي سبک او ليک ډول اساس ايښی دی، چې د دوی د نثر د ليکلو ډول د ولس د محاورې سره نږدې او روان وو.

په همدغه وخت کې پښتو ادب د غربي تمدن له اغيزې خالي نه دی. په پښتو کې له انګريزي او نورو ژبو څخه ترجمې شروع شوې او د نوي فکر او نوي خيال مفکوره رامنځ ته شوې ده. د پښتو ژبې پرمختګ لپاره هر ډول گامونه پورته شوي. مولوي احمد د (ګنج پښتو) په نامه په نثر يو کتاب وليکه، چې په قصصې برخه کې شهکار دی. قاضي مير احمد شاه رضواني د پښتو په گرامر (وافيه) سربېره په نثر نور کتابونه لکه بهارستان افغاني او شکرستان افغاني هم وليکل، چې زياتره درسي بڼه لري. همدارنګه منشي احمد جان د (هغه دغه) او د قصه خوانۍ (ګپ) په ليکلو د پښتو نثر لا ډير خوندور کړ او د پښتو نثر لپاره يې ډير خدمت وکړ. همدارنګه غلام محمد پوپلزي هم له اردو ژبې څخه پښتو ژبې ته ډېرې ژباړې کړې دي.

دغه شان مياحسيب گل کاکاخيل، ميا نعمان الدين او د ده کورنۍ هم په دې لاره گامونه پورته کړل او پښتو ژبې لپاره يې تر خپله وسه خدمت وکړ، چې ډيری غوره بېلګې يې د توبه النصوح او نقش نگين ناولونه له اردو ژبې څخه پښتو ته ژباړلي دي.

په افغانستان کې د نوي نثر پيل د امير شير علي خان له زماني څخه ښکاري په دغه وخت کې يو شمېر عسکري نومونه، اصطلاح گانې، قاعدې او پوځي بولۍ او چوڼۍ په پښتو اوښتې دي. د امير عبدالرحمان خان په زمانه کې پښتو نثر سياسي بڼه خپله کړه او سوال او ځواب دولتي ليکنې په کابل کې په پښتو چاپ شوې دي. (زبور، ۱۳۹۴: ۶).

د امير حبيب الله خان په وخت کې د پښتو لپاره ځني درسي کتابونه وليکل شول او پښتو په ښوونځيو کې په تعليمي نصاب کې شامله شوه. په سراج الاخبار کې د پښتو نثر نمونې او متلونه چاپ شول، په دې ډول پښتو ژبې يو تعليمي او سياسي اهميت وموند او په دولتي ادارو کې هم شامله شوه. د يادونې وړ ده چې معاصره دوره د کتابونو د څومره والي او څرنگه والي له امله ډيره بډايه ده په دې وخت کې ډير زيات کتابونه وليکل شو.

په دغه وخت کې د نثر پاڅه ليکوالان مولوي عبدالواسيع کندهارۍ، محمد گل مومند، مولوي صالح محمد، عبدالهادي داوۍ او نورو نومونه د يادونې وړ دي. د امان الله خان په وخت کې د پښتو مرکي لومړنۍ مشر مولوي عبدالواسيع د پښتو ژبې د ود او لغاتو لپاره د خپلو نورو ملگرو په مرسته يو اساس جوړ کړ او د (يوازينۍ پښتو - پښتو پښويه) په نومونو يې د پښتو مرکي له خوا دوه کتابونه چاپ کړل.

د مولوي صالح محمد درسي کتابونه (د پښتو لومړنۍ درسي کتاب، د پښتو دويم درسي کتاب) د هغه وخت مهم او غوره نثري کتابونه دي. په (۱۳۱۱ هـ ش) کال په کندهار کې د محمد گل مومند له خوا د پښتو لومړنۍ ادبي انجمن جوړ او د طلوع افغان اخبار په پښتو واپړول شو. پښتو انجمن کابل ته راغی او بيا په پښتو ټولنه بدله شوه. محمد گل مومند د دولتي چارو سره - سره د پښتو په علمي کولو کې هم پوره برخه اخيستي او د نورو اثارو په څنگ کې د (پښتو سيند) او (پښتو ژبې ليار) نومې کتابونه دوه غوره او مهم کتابونه وليکل او چاپ ته يې آماده کړل. پښتو ټولنې هم د پښتو ژبې د ودې لپاره ډير

کارونه وکړل او پښتو يې د غوره او غني ژبو په کتار کې د ودرولو جوگه کړه پښتو ټولنې ښه لیکوال و روزل، ډیر کتابونه يې چاپ کړل او د پښتو ژبې حق يې تر خپلې وسې ادا کړی دی.

د دې دورې پاڅه او تکره لیکوالان عبارت دي له، پوهاند عبدالحی حبیبی، قیام الدین خادم، گل پاچا الفت، عبدالروف بېنوا، پوهاند صدیق الله ربښتین، امین الله زمریالی، محمد اعظم ایازی، محمد گل نوري، محمد امین خوگیانی، غلام جیلانی، پاینده محمد زهیر، محمد عثمان پښتون، مجروح، میراجان سیال، جرار، محمد ارسلان سلیمي، عبدالله افغاني نویس، محمد دین پژواک، عبدالله بختیانی، محمد گلاب ننگر هاری، موسی شفیق، پوهاند عبدالشکور رشاد، پوهاند تبری، محمد صدیق روهي، سلیمان لایق، سعدالدین شپون... او نور د یادوني وړ دي.

په معاصره دوره کې د پورته نومیالیو کارونه او لیکنې د ستاینې وړ دي، د دوی لیکل اثار او نثرونه روان او محاورې ته نږدې دي. همدارنگه په کوزه پښتونخوا کې په اوسنۍ دوره کې د نوي نثر پاڅه لیکوالان، لکه سید راحت زاخيلي، ماسټر عبدالکریم، اجمل خټک د ادبي او سیاسي نثر جنډې پورته کړي دي. دوست محمد کامل مومند، امیر حمزه شینواري د تاریخي او فلسفي نثر دنیا ته پراختیا ورکړې ده. د دې ترڅنگ په کوزه پښتونخوا کې نور لیکوالان لکه: عبدالخالق خلیق، سمندر خان سمندر، مرحوم مولانا عبدالقادر، محمد اکبر خادم، بهادر شاه کاکاخېل قاسمي، انور الحق، عبدالاکبر اکبر، هلالی، عبدالحلیم اثر، فضل حق شیدا، حسین بخش کوثر، صاحبزاده ادریس، حافظ محمد ادریس، نصرالله نصر، عظیم شاه خیال، مهدي شاه مهدي، روغ لیونی، ایاز داودزی، غني خان غني، سید رسول رسا... او نور مشهور دي. (زېور، ۱۳۹۴: ۱۰).

په لنډه توگه ویلی شو چې په معاصره دوره کې په بره او کوزه پښتونخوا کې نومیالیو لیکوالو تر خپلې وسې د پښتو نثر او نظم په برخه کې هلې ځلې کړي دي نثر يې روان او ورځنی محاورې ته نږدې دي. په اوسنۍ دوره کې د پښتو ژبې لپاره ډیر زیات کارونه وشو

د پښتو د پرمختګ لپاره په شعوري توګه هلې ځلې پیل شوې او هماغه وو چې نن پښتو ژبه د ډیرو غني ژبو په کتار کې ولاړه ده.

د پښتو معاصر تاریخ په اړه د پښتو ادب تاریخ یو بل لیکوال عبدالواجد واجد په خپل کتاب (د پښتو ادبیاتو تاریخ لومړنۍ، دویمه او درېیمه دورې) کې د محمد صدیق روحي د کتاب خبرې راخیستي او هغه یې بیا تحلیل کړي دي او واجد هم د محمد صدیق روحي په نظر دی، چې معاصر ادب هغه وخت پیلېږي، چې کله منشي احمد جان په نثر لیکلو پیل کوي. نوموړی د معاصر ادب په اړه خپل نظر داسې لیکي: (د شپږمې نظريې لیکوال د معاصر ادب پیل له (۱۳۵۰ هـ) څخه ګڼي او دا نظریه د (۱۳۲۵ ل) د پښتو ادب مؤلف وړاندې کړې ده، دلته د مؤلف نظر دا دی چې منشي احمد جان د معاصر ادب بنسټ ایښودونکی دی، په رښتیا چې د منشي احمد جان د لیکنې سبک ډېر ښکلی او په زړه پورې دی، خو محتوا او منځپانګې په لحاظ د مولوي احمد نثر ته ورته دی. د دویمې نظريې د لیکوال په عقیده پښتو معاصر ادب په لره پښتونخوا کې د (۱۹۱۰ ع) کال په شاوخوا د (افغان جریدې) په خپرېدو سره پیلېږي، ځکه چې په دغه جریده کې د پښتو ادب نوي ژانرونه باب شوي، چې د راحت زاخيلي، فضل محمود مخفي، عبدالاکبر اکبر غوندي لیکوالو د نوي او معاصر ادب زړي وکړل، خو په افغانستان کې د معاصر ادب بنسټ د (۱۹۱۱ ع) د سراج الاخبار د دویم ځل په خپرېدو سره پیل شو او د (۱۳۶۵ هـ ش) کال نه راپدې خوا په پښتو معاصر ادب کې پراو په پراو نورې ښې ښانې رامنځ ته شوې.) (واجد، ۱۳۹۵ : ۲۷۸).

پښتو ادبیات د تاریخي بهیر له مخې په دریو عمده برخو یا دورو ویشل کېږي، چې لرغونې دوره، کلاسیکه دوره او معاصره یا اوسنۍ دورې بلل کېږي. هره دوره خپلې ځانله ځانله ځانګړنې لري. خو دلته په دې برخه کې مونږ یواځې په معاصره دوره لنډ او ځغلنده نظر اچو ترڅو خپلې اصلي موضوع ته ورداخل شو. د افغانستان د خپلواکۍ او د نړیوالې لومړۍ جګړې (۱۹۱۴-۱۹۱۸ م) د پای ته رسیدو په نتیجه کې په ټوله اسیا کې ملي شعور او د بیدارۍ احساس پیدا شو. هر چا سره دا

فکر او احساس وو، چې د خپل راتلونکي ژوند او هیواد لپاره ډیر کار وکړي ترڅو خپل هیوادونه اباد کړي. په دې وخت کې په لر او بر کې پښتو ادب د پیاوړتیا او پرمختګ لپاره هلې ځلې پیل شوې. دلته په افغانستان کې د حکومت پاملرنه زیاته شوه. لومړی په کندهار کې د پښتو ادبي انجمن جوړ شو او بیا پښتو مرکه جوړه شوه.

هلته په کوزه پښتونخوا (پېښور) کې په (۱۹۲۰ م) کال د (انجمن اصلاح افغانه) په نوم یو سازمان جوړ شو او غوښتل یې، چې د پښتنو د ټولنیز ژوند او کلتور د ژوندي ساتلو، د خلکو د پوهولو او وپېلولو لپاره ګامونه پورته کړي، چې دغې ټولنې په دې برخه کې هر اړخیز کارونه وکړل. همدا ټولنه بیا په (۱۹۲۹ م) کال کې د یو سیاسي ګوند (خدایي خدمتګاران) په نامه کار پیل کړ. خدایي خدمتګاران ګوند د دې لپاره جوړ شوی وو چې پښتانه او مسلمانان د انګریزانو له ظلمونو خلاص کړي او خپل ژوند ته یې پام واړوي.

څو کاله وروسته په بره پښتونخوا کې د کندهار او کابل ادبي انجمنونه سره یوځای شول، پر بنسټ یې په (۱۳۱۶ هـ ش) کال (پښتو ټولنه) جوړه شوه او د پښتو د ودې او پرمختګ انگازې هرې خوا د خلکو غوږونو ته ورسېدلې.

په کوزه پښتونخوا کې د (پښتون مجله) چې د ازادۍ لپاره یې په کلکه مبارزه کوله، رامنځ ته شوه. لنډه دا چې په لره او بره پښتونخوا کې لیکوالان، شاعران او ادیبان په حرکت راغلل، چې په نیمه پېړۍ کې یې په پښتو نثر کې ډېر کتابونه او رسالې ولیکلې. د دې دورې د لومړنیو لیکوالو له ډلې څخه مولوي احمد، منشي احمد جان او قاضي میر احمد شاه رضواني د پښتو په نثر کې د یو نوي سبک او لیک ډول اساس ایښی دی، چې د دوی د نثر د لیکلو ډول د ولس د محاورې سره نږدې او روان وو... (رحیمي، ۱۳۹۶: ۱۲-۱۳).

د معاصرې دورې پړاونه

د (پښتو ادبياتو تاريخ) ليکوال په خپل دويم ټوک کې د معاصرې دورې په پړاونو هم بحث کړی دی او معاصره دوره يې په دريو پړاونو ويشلې ده. د روښانتيا پړاو، دويم پړاو او د اوښتون پړاو، چې په دې دريو وارو پړاونو په خپل کې کتاب کې مفصل غږيدلی دی، دا چې د دې موضوع يوه برخه د معاصرې دورې پړاونونه دي، نو اړينه ده، چې دلته د همدې درې وارو پړاونو په اړه هم بحث وشي، چې هر پړاو يې جدا جدا تر بحث لاندې نيول شوی دی. لومړی به په دې بحث کې په روښانتيا پړاو خبرې وکړو او د هغوی ځانگړنې او ليکوال به لنډ وپيژنو.

روښانتيا پړاو.

مخکې مو يادونه وکړه، چې معاصره دوره په دريو پړاونو ويشل شوې، چې هره يوه يې جلا جلا تر بحث او څېړنې لاندې نيول کېږي. دلته هم لومړی د روښانتيا پړاو راځي. د د شلمې پېړۍ په شروع کېدو سره په افغانستان کې د معاصر ادب د پيليدو لپاره عيني او ذهني شرايط برابر شوي وو. په همدې وخت کې د کلتور مادي توکونه لکه فابريکه، مطبعه، روغتون، عصري لوازم، د کار وسيلې د عصري ژوند د ښکارندوی په توگه تر سترگو کېږي. عنعنوي ژوند کې د بدلون سره نوي مفکورې هم پېدا کېږي او د معنوي فرهنگ په بڼه کې نوي گلبوتي تېغونه وهي. (روهي، ۱۳۸۴: ۵۲).

د ليکوا په وينا دا، نو داسې يو وخت دی، چې د نوي ژوند لپاره هر څه آماده دي، هر څوک کوښښ کوي، چې د عصري ژوند سره ځان آماده کړي او د ژوند له ټولو ښکلاو خوند واخلي. په دې وخت کې ټول عصري وسايل منځ ته راځي او انساني ژوند تقاضا لوريږي او د پرمختگ خوا ته ځي په دې وخت کې د خلکو غوښتنې زياتيږي او په هره برخه کې د پرمختگ څرکونه تر سترگو کېږي.

د ليکوال په وينا: (د افغانستان د فرهنگي ژوند په لور تيا کې يو بل عمده عامل د امير حبيب الله په دوره کې د هغو فراريانو راستنيدل

وو، چې د امير عبدالرحمن خان لخوا تبعيد شوي وو. هغی هېواد ته له راستنيدو ووسته د اذهانو په روښانولو کې يې ستره ونډه واخيسته او د معاصرو ادبياتو په بنسټ ايښودلو کې يې مهم نقش درلود. د دغو کسانو په ډله کې د محمود طرزي او غلام محی الدين افغان نومونه په ځانگړي توگه د يادونې وړ دي. همدارنگه د عصري پوهنو د تدريس لپاره له هند څخه ځينې استادان را غوښتل شوي وو، چې د نويو مفکور په ترويج کې يې ډې خدمت کړی دی. (روهي، ۱۳۸۴: ۵۲).

کله، چې د امير عبدالرحمن لخوا ځينې کسان تبعيد ته مجبور شو په دې کې يو هم محمود طرزي و، چې لومړی پېښور ته لاړ له هغه ځايه ايران او بيا په همدې ترتيب ترکي ته ورسيد، دوی په بهر کې ډېر څه وليدل او د خلکو د نوي ژوند حالات او مشکلات يې هم درک کړل، دوی چې کله بېرته د امير حبيب الله خان په وخت کې هېواد ته راستانه شو له ځان سره يې نوې مفکورې او د ترقی او معاصر ژوند او ادب لپاره يې ډېر مواد خپل هېواد ته راوړل. دوی د معاصر ادب د بنسټ ايښودلو کې مهم رول ولوبو او بله مهمه پېښه چې د معاصر ژوند او ادب لپاره په هغه وخت کې پېښه شوه هغه له هند څخه عصري پوهنو لپاره د استادانو راوستل وو، چې د هغوی په راتگ سره هم په خلکو کې نوې مفکورې خورې او د پرمختگ څرکونه په کې وليدل شو. په دغه وخت کې دفر هنگ په ساحه کې هم مهم کارونه وشو لکه په کابل کې د حبيبي ښوونځي او د حربي ښوونځي او د سراج الاخبار د جريدې اداره د سياسي فعاليتونو په مرکز و بدل شو.

د مير غلام محمد غبار په وينا: په همدې وخت کې په کابل کې د بهرنيو هېوادنو جريدې لاس په لاس گرځيدې او د روښانفکرانو قشر چې په لومړي سر کې يې د ملي بورژوازي او ليبرال ملاکانو نماينده گي کوله وروسته يې د پاچا د بې سرحدو واک د محدودولو او د افغانستان د خپلواکۍ د گټلو او د اساسي قانون د جوړولو لپاره په مبارزه لاس پورې کړ.

د تجدد او روښانتيا دوران ادبيات د ملي ارماتو د عرادي په توگه د فرهنگ پرمخ بيولو ته وقف شوي وو. په دې کې شک نشته، چې د

معاصر ادب ترڅنگ، کلاسیک ادب او فولکلوري ادب دواړه په خپل قوت پاتې وو، خو معاصر ادب د محتوا او پیغام درلودلو له کبله نور ادبي جریانونه له خپل عنعنې یې اهمیت څخه وغورځول. معاصر ادب د یوه متعهد او رسالتمن ادب په توګه د ټولنې په خدمت کې په کار واچول شو. په هېواد کې د فقر، بیسوادی، اداري فساد، احتناق او ټولنیزې بې عدالتۍ عمومیت ټول هېواد پالونکي ازادي خوښوونکي روښانفکران دي ته وهڅول، چې د منځنیو پیړیو د رکود له منځه وړلو لپاره سخته مبارزه پیل کړي. په دغه وخت کې ادبیات د یوه معنوي مشال په توګه د خلکو د ذهنونو د وربښانولو لپاره اسختمام کړي او ولس د غفلت، بې خبرۍ، رانده تقلید او بې تفاوتۍ له درانه خوبه راوین کړي. د دغه وخت یو شمیر نامتو شاعرانو او لیکوالو د ادبي تخلیقاتو له لارې د خان خانۍ، استعمار، ځانځانۍ او استبداد پر ضد ګړندی مبارزه کوله او ځینو یې د خپلو لوړو ارمانونو د پوره کولو په لاره کې د قربانۍ میدان ته هم وروډانګل او د شهادت جامونه یې وڅښل. (روهې، ۱۳۸۴: ۵۳).

په دغه پړاو کې د خلکو په منځ کې شعور زیات شوی، خلک د ښو او بدو فرق کولی شي او ځینو لیکوالو او شاعرانو، خو لا خپل شعرونه همدې ته وقف کړل، چې د ټولنې په بیدارولو او وینسولو کې مرسته وکړي. د همدغه لیکوالو او شاعرانو برکت و چې په خلکو کې د بیداریدو مفکوره قوي شوه او د پرمختګ خوا ته روان شو. هغه یوه خبره ده، چې وایي شاعر او لیکوال د ټولنې ترجمان دی او د ټولنې له منځه خبرې کوي او همداسې ده ځکه که د یوې ټولنې لیکوال او شاعر د وګړو خبره پورته نکړي، نور خلک یې هیڅ په غم او فکر کې هم نه وي.

د سراج الاخبار د جريدې په خپریدلو سره پښتو ژبې او ادبیاتو ته هم د انکشاف زمینه برابریږي، په همدې وخت کې په لره او بره پښتونخوا کې ډېر داسې ځوانان موجود وو، چې د نیوي علمونو او اروپایي ادب مطالعه یې کړې وه، نوي ادبي ژانرونه او فورمونه یې پیژندلي وو. د خپل خیال د اظهار دپاره یې نوې لارې په نڅښه کړې وې او د پښتو د لرغوني ادب پر پاڅه بنسټ یې د پښتو د نني ادب ماڼۍ

پيل كړه. كه څه هم انگرېز په (۱۸۹۳ م) كال د ډيورنډ په تحميلي كرښې سره د افغانستان د وجود يوه ټوټه جدا كړه، خو د دواړو غاړو ادب او فرهنگ يې جدا نكړاى شو. دواړو خواو كې په يوه وخت كې ادب او فرهنگ د پرمختگ په حال كې وو. په افغانستان كې (سراج الاخبار افغانستان) د مولوي عبدالرؤف په مشرۍ له چاپه راووتله، خو د لومړي نشر سره سم بيرته بنده شوه او د دوهم ځل لپاره د (سراج الاخبار افغانيه) په نامه په (۱۹۱۱ م) كې د محمود طرزي په مديريت او مشرۍ خپره شوه. په همدې وختونو كې په لره پښتونخوا كې هم د پښتو د معاصر ادب د پراختيا په لار كې گامونه پورته شوي وو. په پښتو ادب كې نوي ژانرونه باب شو او د راحت زاخيلي، فضل محمود مخفي، عبدالاکبر خان اکبر او عبدالملك فدا غوندي نامتو شاعران او ليكوال د دغه نهضت سر لاري وو. محمود طرزي او عبدالرحمن لودين په (سراج الاخبار افغانيه) كې د پښتو نظمونو او مقالو خپرولو ته په اگاهانه توگه پاملرنه وكړه. د پښتو لومړۍ شعر چې په دغه جريده كې خپور شو هغه د صالح محمد كندهاري شعر و:

دا څه عجب دوران دی
چې راغلی پر افغان دی
رنگارنگ ترقي ده
څه عجب محبوب عنوان دی
دا له کومه سو په موږ کې
چې ظاهر او نمایان دی
دا خو عصر د سراج دی
چې افغان ټول پرې روښان دی
ته سراج الاخبار ته گوره
چې د ملک په تن کې ځان دی
اوس بیا نور علی نور سو
په پښتو چې دی گویان دی

د روښانتيا پړاو نامتو شاعران او ليكوالان عبارت دي له مولوي صالح محمد كندهاري، غلام محي الدين افغان، محمود

طرزی، عبدالعلي مستغني، عبدالهادي داوي، مولوي عبدالواسيع او ملا عبدالباقي د يادونې وړ دي. د روښانتيا پړاو شعر او ادب د موږن يا نوي توب او عصري توب خوا ته روان و. په دغه وخت ليکنو او شعر ونوکي هېواد پالنه، خپلواکي غوښتنه، د فساد پر ضد ودرېدل، د تعصب رټنه، د علومو او ټکنالوژۍ او نوي فرهنگ خپرونه، د ملي وحدت ټينګول د عصري ژوند سره ځان اماده کول او دې ته ورته نورې ډېرې ځانګړنې په دغې دوره کې ترسترګو کېږي. (روهي، ۱۳۸۴: ۵۶).

ويښتيا پړاو

دا، چې ويښتيا پړاو کله او څنګه پيلېږي او له کومو مرحلو او مشکلاتو تېرېږي په دې اړه به د موضوع په دې برخه کې مفصل ډول بحث وشي. محمد صديق روهي په خپل کتاب پښتو ادبياتو تاريخ کې ويښتيا پړاو هم په بشپړ ډول وړاندې کړی. کله، چې امير امان الله خان د خپل شپږم مياشتني اوږد او ستړي کېدونکي سفر څخه هېواد ته راستون شو او دلته يې د خپل هېواد د ابادۍ او پرمختګ لپاره مټي ټپې وهلې، ټولنيز، اقتصادي او فرهنگي اصلاحات رامنځ ته کړل او د ترقي غوښتونکو رشنفکرانو ارمانونه يې تمثيلول د روحانيانو، ملايانو، خانانو او محافظه کاره سردارانو له مخالفت سره مخ شو. هرې خوا ته د امير امان الله خان په خلاف دسيسې او پلانونه جوړل شو. که څه هم په ورسټيو کې امير امان الله خان د خپلو کړنو څخه څو ګامه په شا ولاړ او پر خپلو ريفورمونو يې نوي کتنه وکړه، خو پاچا په عامه ذهنيت کې وهل شوی و او د ده پر ضد فعاليتونه پيل شول.

محمد صديق روهي په خپل کتاب پښتو ادبياتو تاريخ کې په دې اړه داسې ليکي: (د ۱۹۲۹م کال د جنوري مياشت چې د ۱۳۰۷ ل کال د جدي مياشتې سره سمون خوري حبيب الله نومي (چې د سقاو زوی په نامه شهرت لري) پاچاهۍ ته ورسيد. د اکثر و تاريخپوهانو په نظر د امير امان الله خان د ناکامۍ او زوال يو عمده علت د انګريزانو

تبليغات او تخريبي فعاليتونه وو، چې نه يې غوښتل په هند کې د آزادې غوښتونکو لپاره پياوړې پښتوانه او تکيه گاه جوړه شي. انگرېزانو له شورې اتحاد سره د امانې دولت د بنو مناسباتو ټينگول هم په خپله گټه نه بلل. سره له دې د امانې رژيم اساسي علت دا و، چې په افغاني ټولنه کې د نفوذ خاوندان د ريفورمونو مخالف وو او افغاني ټولنه د سايکالوژۍ له مخې د اصلاحاتو منلو ته چا نه وه آماده کړې. (روهي، ۱۳۸۴: ۸۲).

له دې خبرو داسې ښکاري، چې امير امان الله خان غوښتل هېواد يې ډېر ژر پرمختگ وکړي او ځان د نړۍ سره سيال کړي، خو د ځينو ناپوه خلکو لخوا له سختو ستونزو سره مخ شو او هغه ارمانونه يې له خاورو سره خاروې شول چې شپږ مياشتې د هغې لپاره در په در گرځېدلي وو. د سقاو زوی يو بېسواده، جاهل، لاره وهونکی او نا امله انسان وو. که څه هم په ظاهره يې ټيپ د افغاني کلتور او فرهنگ سره برابر وو، خو دا وړتيا يې نه لرله چې د يو هېواد سياست دې وساتي او له مشکلاتو يې بهر کړي. د سقاو د زوی په اړه غبار په خپل ليکل شوي کتاب (افغانستان در مسير تاريخ) کې ويلي دي، چې: (د سقاو زوی د يو کلي اداره نه شوه کولی پاتې، خو لا د يو مملکت اداره او نظم).

حبيب الله کلکاني (د سقاو زوی) د خپلې پاچاهۍ په لومړۍ ورځ اعلان وکړ، چې د بيت المال پيسې به په تعمرونو او مدرسو نه مصروفوم او په لومړي ځل يې د پوهنې وزرات لغوه اعلان کړ او د ښوونځيو دروازي يې وتړلې. ده د څو اويا تنو ملايانو په لاسليک سره د امان الله خان د تکفير فتوا صادره کړه. د تکفير ځيني دلایل يې دا وو چې امان الله خان د پگړۍ پر ځای خولۍ رواج کړه، د بربري خرېدلو او دريشۍ اغوستلو رواج يې وهڅاوه، د ښځو ښوونځي يې پرانيستل، قمري مياشت يې په شمسي واړوله او داسې نور.

د ۱۹۲۹م کال د اکتوبر په ۱۰ (۱۳۰۸ ل کال) د ميزان ۲۳ نيټه د کورنۍ اړو دور په پای کې محمد نادر شاه پاچاهۍ ته ورسيد. محمد نادر شاه د تدريجي اصلاحاتو پلوی و او کونښن يې وکړ.

چې له تيرو تجربو څخه په گټې سره داسې زمینه برابره کړي چې په آرامۍ سره حکومت وکړي. د ده لومړۍ کار دا و چې راديکال مخالفان له صحنې لرې کړي او د طبقاتي يا صنفی اتحاد له لارې د سوداگرانو، متنفذنو روحانيونو، ديني عالمانو او اعتدال خوښوونکو روشنفکرانو ملاتړ تر لاسه کړي. د همدغه داخلي سياست په ادامه کې يې خارجي سياست هم داسې عيار کړ چې د پرديو د لاس وټنه لپاره بهانه برابره نه کړي، د بيطرفۍ او له ټولو هيوادو سره برابري، د مناسباتو د ټينگولو تگلارې ته يې د (۱۹۳۱ م) کال په اساسي قانون کې قانوني بڼه ورکړه.

محمد نادر شاه د دغه فارمول په اساس چې ((سره ټول يې کړه کنترول يې کړه)) خپل احتمالي پلويان په بېلابېلو گروپونو کې تنظيم کړل. سوداگران يې دې ته وهڅول چې شرکتونه جوړ کړي او د فابريکو په جوړلو کې ونډه واخلي. د شلمې پيړۍ په دير شمو کلونو کې پنځلس لوی شرکتونه جوړل شول. په (۱۹۳۲ م) کې د (افغان ملي بانک) پرانيستل شو، چې په هغه کې په سلو کې (۹۴) سلنه پانگې په ملي سوداگرو پورې اړه درلوده. د روحانيونو او ديني علماوو د رضايت د جلبولو لپاره يې يو لړ اقدامات تر سره کړل. د زادو ديني مدرسو جوړولو ته يې اجازه ورکړه، شرعي محکمو ته يې په کافي اندازه آزادي ورکړه، پر خپلو دولتي قوانينو باندې يې د شرعي مهر لگولو لپاره (جمعيت العلماء) تاسيس کړ، يو شمير ديني عالمان په ښوونځيو کې په تدريس لگيا شول. د رسوخ خاوندان لکه روحاني شخصيتونه، ستر ملکان او د سوداگرو د طبقې نماينده گان يې د ملي شورا مجلس ته جذب کړل. اعتدال خوښوونکي روښانفکران او د (جوانان افغان) د ډلې پاتې کسان يې په ادبي او فرهنگي مؤسسو کې مقرر کړل. په کابل، کندهار او هرات کې ادبي انجمنونه جوړل شول. په (۱۳۱۱ ل) کې په کندهار کې د پښتو انجمن په جوړيدلو سره د (پښتو) مجلې په خپرېدلو پيل وکړ. (روهي، ۱۳۸۴: ۸۴).

محمد نادر شاه دا ټول کارونه په ډېر احتياط او هنر سره ترسره کړل او د خپل واک د ساتلو لپاره يې له داسې لارو چارو کار

واخيست چې ټول خلک يې هم ارام کړل او هم يې پرې خپله پاچاهي ومنله. که چېرته محمد نادر شاه دا کار نه وای کړای د دې خبرې امکان لري نه وو چې د نوموړي په خلاف دې هم بغاوت وشي. ملايان يې په بنوځيو کې مقرر کړل، ملکانو ته يې په کورنو کې معاشونه حواله کړل او د هرې طبقې لپاره يې د کار زمینه برابره کړه او له ټولو يې کار واخيست په همدې اساس يې خپل واک وکړ. د نادر شاه بل مهم کار چې دی يې د خارجي لانجو خلاص کړ د ټولو هېوادونو سره بې طرفانه اړيکې وې او هيڅ هېواد ته کومه بهانه نه وه پاتې چې د محمد نادر شاه په خلاف تر يوه وخته مخالفتونه وپاروي، دا ټول دلايل د دې لامل شو چې محمد نادر شاه خپله واکمني وکړي. کله، چې محمد نادر شاه مړ شو په دې تور يې عبدالهادي داوي هم بندي کړ. د محمد نادر شاه د شهادت نه وروسته د هغه زوی محمد ظاهر شاه پاچا شو.

محمد ظاهر شاه په ۱۹۳۳ م کال (۱۳۱۲ ل د عقرب ۱۶) کې پاچاهۍ ته ورسيد. ظاهر شاه د خپل پلار لاره تعقيب کړه او هغه څه يې وکړل، چې محمد نادر شاه کول. د ظاهر شاه د سلطنت په دوره کې ځينو نړيوالو پيښو پر افغاني فرهنگ په تيره پښتو ادبياتو خپل سيوری واچو. د المان له نيشنلېزم، د هند د نيمې وچې ویش او د گاونډۍ هيواد شوروي اتحاد د کمونيستي ايډيالوجۍ له تبليغ څخه عبارت دي. په دغه وخت کې په افغانستان کې يو معتدل نيشنلېزم مينځ ته راغی، چې عمده مضمون يې ملت پالنه، د تاريخي مواريتو او عنعنو درناوی، حماسي ادب، پر ځان وېسا او ملي غرور و. د هند د نيمې وچې د ویش په وخت کې داسې مفکوره پياوړې شوه چې د ډيورنډ د تحميلي کرښې په واسطه له افغانستان نه بېله شوې برخه دې بيرته له خپل پلرني هېواد سره يو ځای شي. هغه ريفرنډم چې د هند په نيمه وچه کې د انگرېزانو له خوا ترسره شو د افغانانو د منلو وړ نه و.

د ظاهر شاه د سلطنت په دويمه لسيزه کې پښتو ادب له يوې خوا د پښتو ژبې د تعميم او پياوړتيا له جريان سره او له بلې خوا په هيواد کې د دموکراسۍ او ريفورم غوښتنې له نهضت سره په ملگرتيا کې ډېر ژر نوي پړاو ته داخل شو، چې مونږ يې د و(وېښتيا پړاو)

بولو. د وينښتيا پړاو تر زياته د وينښ ځلميانو د غورځنگ سره اړه لري. د پښتو ژبې تقريباً ټول نامتو او تکره ليکوالان او شاعران په دغه غورځنگ کې شامل وو، نو د همدې امله د وينښتيا پړاو اکثر شعرونه او ليکنې اجتماعي- سياسي رنگ لري. د وينښ ځلميانو په مرام نامه کې د (پښتو ژبې له ترقي ورکول) فقره هم شامله وه. د وينښتيا پړاو ادبي ميتود انتقادي رياليزم و، چې په عمده توگه د اداري فساد، بيروکراسۍ، اختناق، اتوکراسي، ارتجاع، ظلم او استثمار پر ضد مبارزه پکې منعکسه شوې ده. همدارنگه د دغې دورې په ادبياتو کې د پښتنو او بلوڅو د ملي ازادي بڅښوونکي نهضت د ښځو دموکراتيک حقوقو، ټولنيزو، سياسي ريفورمونو، د اقتصادي حالت د ښه والي لپاره مبارزه د يادونې وړ ده. په وينښتيا پړاو کې د شعر، لنډې کيسې، ادبي ټوټې، ډرامې، طنز او ادبي مقالو په بېلابېلو ژانرونو کې پرمختگ وکړ. (روهي، ۱۳۸۴: ۸۷).

د وينښتيا په ادبياتو کې د فورم له پلوه د روښانيتا پړاو په نسبت وينښتيا پړاو ډېر پرمختگ وکړ. په دغه وخت کې هنر د هنر لپاره مفکوره وغندل شوه. په عمومي توگه ويلی شو، چې د پښتو معاصر ادب له رياليزم نه پرته بل ادبي ميتود چندانې نه پېژني او علت يې دا دی چې رياليزم پېچلی تکنیک نه لري. وينښتيا پړاو د پښتو ادب د ودې او پرمختگ لپاره يو ښه عامل بللی شو.

د وينښتيا پړاو ليکوال حماسي ادب ته پاملرنه کوي او حماسي ادب ته پر غنايي ادب ترجيح ورکوي. محمد صديق روهي ليکي، چې په دغه وخت کې په عمومي ډول ادبيات د ريفورم له حدوده چندان تيري نه کوي. په دغه وخت ادب کې دنیشنلېزم څرک له ورايه ښکاري. په دغه پړاو کې د څېړونکو، کره کتونکو، ليکوالو او شاعرانو شمير ډېر زيات دی، چې دلته يې يوازې نومونه اخلو او په نومو يې بسنه کوو. (باجوري، ۱۳۹۷: ۱۸)

د وينښتيا پړاو د ليکوالو او شاعرانو نومونه عبارت دي له: عبدالحی حبيبي، گل پاچا الفت، قيام الدين خادم، عبدالروف بېنوا، صديق الله رښتين، عبدالشکور رشاد، نور محمد تره کی، سيد شمس الدين

مجروح او عبدالرحمن پړواک، چې دا د وينيتيا پړاو د پيل کسان دي همدارنگه د ورستي پير ليکوال او شاعران يې عبارت دي له: موسی شفيق، سليمان لايق، سيد بهاودين مجروح، محمد صديق روهي، عبدالله بختاني خدمتگار، عبدالله غمخور، دوست شينواری، سعدالدین شپون، محمد صديق پسرلی، مجاور احمد زيار، عبدالروف قتيل خورياني، نصرالله حافظ، امان الله سيلاب، حبيب الله رفيع، عبدالمنان ملگری او عبدالباري جهاني. دا هغه ليکوال او شاعران دي، چې د وينيتيا پړاو په پرمختگ کې يې ډېره ونډه لرله او پښتو ادب ته يې ډېر څه په ميراث پرېښودل. (باجوری، ۱۳۹۷: ۲۵).

په وينيتيا پړاو کې نظم او نثر دواړه پرمختگ کوي او په لره او بره پښتونخوا کې په دې وخت کې پرمختگونه کوي. په نثر کې لنډه کيسه، ناول، ادبي ټوټه، طنز، ډرامه او نورې برخې پرمختگ ته رسيږي همدارنگه په شعر کې ازاد نظم، غزل او د شعر نور فورمونه هم وده او پرمختگ کوي.

اوبښتون پړاو

معاصره دوره يو بل پړاو هم لري، چې د اوبښتون پړاو دی. د وينيتيا پړاو په ادبياتو کې د کين اړخ روښانفکرانو ځينې داسې غوښتنې او ارمانونه هم انگازې کړي دي، چې ريفورميزم له سرحد نه اوږي او د هغو په عقیده يوازي د ملي دموکراتيک انقلاب په برياليتوب سره تحقق موندلی شي. د انقلابي افکارو په وده او چټکتيا کې کورنيو او بهرنيو عواملو لاس سره ورکړی و. په هېواد کې دننه دولتي واکمنانو د اوسني حالت د ساتنې لپاره کار کاوه او د تحول څخه په ويره کې وو. په (۱۹۵۵م) کې د افغان - شوروي تړون هم د افغانستان په اقتصادي او فرهنگي ژوند کې د تحول راوستلو لپاره زمينه برابره کړه. د محمد داود خان د صدارت په دوره کې د پښتنو او بلوڅو د خپلواکۍ يا داخلي ازادۍ له نهضت څخه د جلا کېدو په نتيجه کې د افغاني حکومت مناسبات له پاکستان او د هغه له متحدينو (امريکي متحده

ایالتونو، ایران، عربي هېوادونو او لويديځې اروپا) سره په عادي ديپلوماتيکه سطحه کې پاتې شوي وو او له شوروي اتحاد سره يې دوستانه اړيکې ټينګې کړې وې. له همدې وخت نه وروسته افغانستان د شوروي د نفوذ په ساحه کې واقع شو.

د ۱۹۶۳ م کال په مارچ کې د محمد داود خان په استعفاء سره يو ځل بيا د تحول غوښتونکو ځواکونو لپاره د خپل غړ د پورته کولو فضا مساعده شوه. په ۱۹۶۴ م کې نوی اساسي قانون نافذ شو، چې د فکر او عقيدې د بيانولو، د اعتصاب او مظاهرو کولو او د سياسي گوندونو جوړولو ته يې اجازه ورکوله. که څه هم سازمانونه جوړ شول. د ۱۹۶۵ م کال د جنوري په لومړۍ نېټه د افغانستان د خلک دموکراتيک گوند لومړنۍ مؤسسه کنګره په کابل کې دایره شوه. د افغانستان د خلک دموکراتيک گوند نشراتي اورگانونو د خلق او پرچم جريدو په سيستماتيک ډول د اوښتون د پړاو ادبياتو په ترويج او دودولو پيل وکړ او د انتقادي رياليزم د ادبي ميتود په څنګ کې سوسياليستي رياليزم هم تيغونه وو. د يادونې وړ ده، چې د اوښتون پړاو زري لا پخوا کرل شوي وو. د نور محمد تره کې (د بنگ مسافري) او نورو کيسو ډېر لوستونکي درلودل او د سليمان لايق (د چونغر ترانې) د انقلابي نظم لومړنۍ زمزمې وې، چې په ظاهر شاهي دوره کې د خلکو غوږونو ته رسېدلې وې.

د اوښتون پړاو ادب چې د کارگري طبقې او زيار ايستونکو د ايډيالوجي انگازه کوونکی و. د ۱۳۵۷ ل کال د ثور د اوومې نېټې له پېښې څخه وروسته په رسمي او دولتي ادب بدل شو. دغه وخت د شعرونو، کيسو، کره کتنو او ادبي څېړنو محوري مفکوره د فيوډياليزم او امپرياليزم پر ضد او د ټولنيز عدالت، ترقي، سولې لپاره مبارزه وه. په همدغه وخت کې د ليکوالو اتحاديه جوړه شوه او هغه خلک، چې د علم مخالفت يې کولو هېواد پرېښودلو او يا بندي کېدلو ته اړل شو. د ثور له پېښې وروسته اکثر شعرونه د شعارونو بڼه خپله کړه او انقلابي ترانې د شعر اصلي مضمون شو. د داستانونو محتوا هم د خان خانۍ سره د

مبارزې لپاره وقف شوه. د ادبي کره کتنو محفلونه او سيمينارونه جوړ شو. (روهي، ۱۳۸۴: ۱۵۴).

په اوښتون پړاو کې د غزل ژانر په نوي بڼه بدل شو. رباعي د نوي مفکورو لپاره استخدام شوه او د مثنوي لمن هم پراخه شوه. لنډه کېسه دود شوه. په دې وخت کې يو شمېر کېسي او ناولونه هم وژباړل شول. ژباړو ته مخه شوه او له نورو ژبو ژباړې وشوې. د اوښتون پړاو وروستۍ مرحله کې د ادب په برخه کې ډېر پرمختګ وشو. خلکو غوښتل نوي شيان واورې او له نوي ادبي ژانرو سره مخ شي، چې دا کار د اوښتون پړاو په وروستۍ مرحله کې وشو. په هېواد کې يو شمېر فرهنگي ټولنې جوړې شوې، چې په دغو ټولنو کې به فرهنگي غونډې او مشاعرې کېدلې. د فرهنگ او ادب په پرمختګ کې دغو ټولنو ستره ونډه لرله. هغه شاعران او ليکوال، چې د وينستيا پړاو په ورستيو کې رامنځ ته شوي وو په اوښتون پړاو کې اوج ته ورسيدل او دلته يې د پښتو ادب د پرمختګ او ودې لپاره د زړه له اخلاصه کارونه وکړل. دلته يوازې د دې پړاو د شاعرانو او ليکوالو نومونو ته اشاره کوو.

اوښتون پړاو کې دغه شاعران او ليکوالان لکه: سليمان لايق، نصرالله حافظ، مجاور احمد زيار، حبيب الله زړه سواند، عبدالله بختانی، ابراهيم عطايي، دوست شينواری، عبدالروف قتيل خوريانی، بريالی باجوری، لال پاچا ازمون، محمد رفيق، صابر خويشکی، زرغونه زيور رښتين، زيورالدين زيور، محمد اسماعيل يون او داسې نور ليکوال او شاعران يادولی شو.

پنځم څپرکی

تمثيلي ټوټه

د تمثيلي ټوټې د پېژندنې په اړه مختلفو ليکوالو خپل نظرونه او اندونه وړاندې کړي دي، چې دلته به د موضوع د ښه وضاحت او تحليل لپاره د مختلفو ليکوالو اندونه او نظرونه راوړو او په هر يو به يې بيل بيل بحث وکړو.

((په فرهنگ فارسی معین)) کې د تمثيلي ټوټې يا نندارليک د پېژندنې په اړه وايي: (تمثيلي ټوټه هغه ليکنه ده، چې په نندارځای يا تياتر کې د لوبولو لپاره ليکل کېږي، هنر مندان د هغې له مخې خبرې کوي او د هغې له مخې خپل حرکتونه تنظيموي. (معین، ۱۳۸۲: ۴۸۱).

پورتني تعريف يا پېژندنې ته که وکتل شي، داسې څرگنديږي، چې هره ليکنه چې په تياتر کې ولوستل شي هغه تمثيلي ټوټه ده. دلته بايد يوې خبرې ته پام وشي او هغه دا، چې هغه ليکنه، چې د تمثيلي ټوټې په شکل وليکل شي او بيا نندارې يا تمثيل ته وړاندې شي تمثيلي ټوټه يا نندارليک ورته ويل کېږي. که چېرته موخه هره ليکنه وي او په تياتر يا نندارځای کې وړاندې شي، نو دا بيا پراخ مفهوم څرگندوي، چې د تمثلي ټوټې له بريده اوځي او هره ليکنه تمثلي ټوټه يا نندارليک نه شي کېدای.

په يوه بله پېژندنه کې چې (فرهنگ عميد) يې کوي داسې وايي: (هغه ليکنه، چې په هغې کې يوه کيسه په تياتر کې د لوبولو لپاره تنظيم شوي وي، لوبغاړي د هغې ليکنې له مخې خبرې وکړي او خپل

نقش ولوبوي، تمثيلي ټوټه يا نندارليک ورته ويل کېږي. (حسن، ۱۳۸۲، ۹۰۳).

دغه تعريف او پېژندنه هم نيمگړې بنسټګرې ځکه چې هره تمثيلي ټوټه يوه پوره کېسه نشي کيدالې، پورته تعريف کې وايي چې (هغه ليکنه چې په هغې کې يوه کيسه په تياتر وړاندې شي). دلته پورته تعريف ته که وکتل شي، کېسې څخه موخه معلومه نه ده، چې کوم ډول کيسه، لنډه کېسه، ناول او که د فلم کيسه، نو ويلی شو، چې په پورته پېژندنه کې هم پوره وضاحت نه دی ورکړل شوای.

د نثري ادب ډولونو اثر لیکوال، چې په خپل اثر کې د تمثيلي ټوټې د پېژندلو په اړه يې مختلف نظرونه راوړي دلته يې دېني پېژندنې لپاره د څو يادونې کوو: په يوه پژندنه کې وايي چې (تمثيلي ټوټه يا نندارليک هغه ليکنه ده، چې د هغو لوبغاړو د حالاتو، کړو وړو او وينا يا خبرو اترو د انځورولو لپاره، چې د تياتر يا په صحنو کې نقش په غاړه لري، ليکل کېږي او لوبغاړي د هغې له مخې د نندارې او نمايش په بهير کې خپلې خبرې اترې او حرکتونه تنظيم او وړاندې کوي. پورتنۍ تعريف تر يوه حده سم او منظم بنسټولی شو دی. (هاشمي، ۱۳۹۴: ۴۰۸).

د تمثيلي ټوټې تاريخچه

د څېړنې په دې برخه کې به د تمثيلي ټوټې په تاريخي بهير لنډ بحث او څېړنه وکړو او و به گورو، چې تمثيلي ټوټه کله او څنگه پيل شوه. کله، چې د تمثيلي ټوټې په اړه بحث او خبرې کېږي، نو ويلی شو، چې تمثيل د انسان د ژوند سره سم پيل کېږي. حبيب الله رفيع بيا تمثيل هماغه د هابيل او قابيل له کېسې څخه گڼه او وايي، چې (کله قابيل د هابيل د وژلو تکل او بيا هغه په عمل کې پلي کوي او بيا يې د کار غانو په تقليد يا تمثيل پيروي هغه خاورو ته وسپاره) دا خپله يو تمثيل و. (هاشمي، ۱۳۹۴: ۱۴۰).

همدارنگه د ډرامې يا تمثيل د نوم په اوريدو سره مو ذهن ته يونان راځي او په اړه يې مختلف نظرونه وړاندې شوي. ويل کېږي، چې

د لومړي ځل لپاره په یونان کې د (اسکاږي لس) نومي کس د (THE SUPPLIANT) یې یوه ډرامه ولیکله او د یونان په ښار (اتن) ښار کې د سټیج پرمخ وړاندې شوه.
(رضا، ۱۹۵۵ : ۱۲۶).

که څه هم دا لومړنۍ ډرامه یاده شوې ده، خو دا په اصل کې لومړنۍ تمثیلي ټوټه ده ځکه، چې د تمثیلي ټوټې په تعریف کې یوه خبره دا هم ده، چې د سټیج یا دریځ مخې ته د خلکو په وړاندې د په ژوندۍ بڼه وړاندې کېږي، نو ویلی شو، چې همدا لومړنۍ تمثیلي ټوټه ده. لومړني خلک، چې د تياتر، ډرامې او تمثیلي ټوټې بنسټ یې ایښی هغه د یونان خلک دي، چې هغوی ته به یې (توریوم) وایه. د لومړي ځل لپاره یو یوناني چې (فرینکوس) نومېده په تياتر کې بدلون رامنځ ته کړ او دا بدلون داسې پرمخ لاړ، چې د امیرانو، واکمنو او مشهورو شخصیتونو د ژوند تاریخ یې نندارې ته وړاندې کړ، چې دا کار یې د تمثیلي ټوټو په شکل وړاندې کولو تر میلاد دمخه په ۴۷۶ کال کې د فنقي ښځو په نامه یوه تمثیلي ټوټه نندارې ته وړاندې شوه، چې خلک یې راوپارول او په دې وپوهېدل، چې ننداره یا تمثیلي ټوټه یوازې مذهبي رنگ او اړخ نلري، بلکې د ژوند نورې برخې هم تمثیلولای شي. دا ننداره یا تمثیلي ټوټه د د ((آشیلوس)) په نامه یو شاعر وړاندې کړه، چې ارسطو یې هم یادونه کړې ده. (پتیا، ۱۳۸۳ : ۴۷).

له یونان څخه وروسته بیا د نړۍ نورو برخو ته نندارلیک یا تمثیلي ټوټې مخه وکړه، چې لرغونې بېلګې یې په روم، مصر، هند، چین او.... کې لیدلې شو، چې په دغه هېوادونو کې یې بیا نور هم پرمختګ وکړ او د ژوند هرې برخې ته یې تياتر یا تمثیلي ټوټه وړدخله کړه. که څه هم په لومړیو کې نندارې یا تمثیلي ټوټې یوازې مذهبي رنگ درلود، خو د وخت په تېرېدو سره یې دومره وده او پرمختګ وکړ، چې د خلکو ناوړه کارونه او ناولې خبرې د همدې تمثیلي ټوټو په مرسته خلکو ته رسوایشوې. په مصر کې له میلاد څخه دوه زره کاله دمخه د (ایبې پوس) په نامه ننداره د وخت پاچا یا واکمن

(اوسې ډوس) د مړينې په وخت نندارې ته وړاندې شوه. (هاشمي ۱۳۹۴: ۱۴۱).

په لرغوني هند کې هم ننداره يا تمثيلي ټوټه لرغونى تاريخ لري او کابو دوزره کاله پخوا (عالم بهرتا) په نوم يو کتاب وليکل شو او په دې لړ کې د (کاليداس) نوم هم د يادونې وړ دى، چې په سانسکرېټ ژبه يې د (شکنتلا) په نامه ننداره يا تمثيلي ټوټه وړاندې کړه. په لرغونې اريانا کې هم تمثيل يا ننداره لرغونى تاريخ لري، دلته به تمثيل د نڅا، اکټونو او نڅرو په ډول په ميلو، رسمونو او نماځ غونډوکې تر سره کېدل. ښه مثال يې د ويدي او اويستايي سرودونه دي، چې زرگونه کلونه پخوا وړاندې شوي دي. همدارنگه د (سوما) د گل د راټولو په وخت کې، چې کومې مېلې جوړېدلې هلته به هم خلکو د نڅا او تمثيل په ډول خلکو ته نندارې وړاندې کولې. (هاشمي ۱۳۹۳: ۹۹).

د حبيب الله رفيع په وينا په لرغونې اريانا کې داسې دودونه او نندارې يا تمثيلي ټوټې وې، چې د نننۍ ډرامې پيلامه يې گڼلې شو. (سامانه) يوه لرغونې ميله وه، چې په هغې کې به نجونو او زلمو گډې نندارې يا تمثيلي ټوټې وړاندې کولې. (رفيع، ۱۳۶۰: ۹۷).

همدارنگه په اروپا کې که څه هم په لومړيو کې کليسا تمثيل او ډرامې ته سخت گوزارونه ورکړل او دا هنر يې د شيطاني هنر په نامه ياد کړ، خو د رنسانس دورې په پيل سره نندارې يا تمثيل هم نوى ژوند پيدا کړ او د پرمختگ پړاونه يې ووهل. په اروپا کې په ۱۳م پېړۍ کې دانته (ځښتن کوميدې) ډرامې په ليکلو سره کليسا ولړزوله او د همدې نندارې په وړاندې کولو سره يې په خلکو کې شعور پيدا کړ، څو د کليسا تر اغېز لاندې رانشي. همدارنگه په اروپا کې د شکسپير نوم هم د يادونې وړ دى، چې ډېرې تمثيلي ټوټې او ډرامې يې خپلو خلکو ته په ميراث پرېښي دي، چې بيا يې د ډرامې د پلار لقب هم وگټلو. په فرانسه کې مولر د يادونې وړ دى، چې د خپل وخت د ناخوالو او ستونز په اړه يې تمثيلي ټوټې او نندارې وړاندې کړې. تمثيل د ژوند هغه برخه

ده، چې د انسان سره سمه روانه ده. تمثيلي ټوټې يا نندارې په ټوله نړۍ وزر خور کړ او د ژوند هره برخه يې په خپله غېږ کې ونيوله. تمثيل يا ننداره په اوس وخت کې دې حد او مقام ته ورسېده، چې په ۱۹۴۶م کې د يونسکو نړۍ والي فرهنگي ادارې د نندارې يا تمثيل نړۍ وال مرکز د جوړولو تکل وکړ، چې د همدغه هنر درې تنه پياوړي ليکوال او هنروال: فرانساموريانک، جان پريستلي او اشيباله يې وگومارل، چې د نندارې يا تمثيل د نړۍ وال مرکز د جوړولو په باب غور وکړي او هماغه وو، چې په ۱۹۴۷ م کال يوې بلې ډلې غونده وکړه او په دې اړه يې بحثونه وړاندې کړل، چې په پای کې د تمثيل يا نندارې نړۍ وال مرکز په ۱۹۴۸ م کې د نړۍ والي نندارې يا تمثيلي ټوټې پروگرام اعلان کړ او دا مرکز د (نندارې يا تمثيل نړۍ وال مرکز) په نامه ونومول شو. دې مرکز غړي ۵۵ هېوادونه دي او اصلي ځای يې په پاريس کې دی، چې له ۱۹۶۱ م کال څخه يې يوه ورځ د (تياتر يا تمثيل ورځ) په نامه په ټوله نړۍ کې هر کال لمانځل کېږي. (هېوادمل، ۱۳۶۵ : ۱۴۴).

د دې بحث د پايلې په توګه ويلی شو، چې تمثيل يا ننداره د تاريخ اوږد مزل کړی او سخت پړاونه يې تير کړي دي، ورځ تر بلې په کې نوې پېښې او پرمختګونه رامنځ ته کېږي. تمثيل يا ننداره په ټوله نړۍ کې پرمخ روانه ده او د نړۍ تر پايې به خپل اخر منزل ته رسېږي.

په پښتو ادب کې د تمثيلي ټوټې بهير

مخکې له دې، چې په پښتو ادب کې د تمثيلي ټوټې يا نندارې په تاريخي بهير بحث وکړو، لازمه ده د تياتر د پېژندنې په اړه چې له نندارليک يا تمثيلي ټوټې سره ډېرې نږدې اړيکې لري او يو له بله پرته نشي مطرح کېدای لنډ بحث پرې وکړو.

تياتر: د تياتر لغوي معنا ((پښتو - پښتو تشريحي قاموس)) د تماشي ځای، ننداره، د تماشي د بنودلو ځای راخيستی او په ادبي اصطلاحې پېژندنه کې يې داسې ليکي: تياتر هغه ځای دی، چې د لوبغاړو په وسيله

نندارې، نمایشنامې یا تمثيلي توتې په کې اجراء کېږي. (پښتو - پښتو سنجید، ۱۳۸۳ : ۷۷۰).

د (نړۍ وال ادبیات) اثر نومي لیکوال پوهندوی جانس خان زړن په خپل کتاب کې د تیاتر په اړه لیکلي چې (د اتن تیاتر درې طبقې او (۷۸) قطاره درلودل، چې له (۱۴۰۰۰) څخه تر (۱۷۰۰۰م) پورې ننداره چیانو به ننداره کوله. په لومړي قطار کې (۷۶) چوکۍ د نندارچیانو لپاره ایښودل شوې وې.) (زړن، ۱۳۹۳: ۵۱).

د تیاتر د لرغونتیا په اړه ویل کېږي، چې لومړی بنسټ یې یونانیانو کېښود، لومړني خلک چې تمثیل ته یې مخه کړې وه هغه د زاړه یونان خلک وو. په زاړه یونان کې هغه خلک چې تمثیل یې لیکه یا یې په کې کردار ادا کولو هغوی ته به یې (توریوم) وایه. دا، چې زموږ د بخت دا برخه پښتو ادب کې د تمثيلي توتې یا نندارې تاریخي بهیر دی، نو ځکه په پښتو ادب کې یې په تاریخي بهیر بحث او څېړنه کوو.

په اوسني افغانستان کې د لومړي ځل لپاره د امیر شیرعلي خان په دربار کې د فقیر احمد په نوم یو شخص و چې پاچا د (مجلس آرا) لقب هم ورکړی و. نوموړي به ځینې تاریخي پېښې له رزمي شعرونو سره یو ځای د امیر په وړاندې په ننداریزه یا تمثيلي بڼه ویلې. همدارنګه د اعلیحضرت امان الله خان د واکمنۍ په لومړیو کې تمثیل پیل وکړ. نوموړي په ۱۳۰۰ لمریز کال په پغمان کې د تیاتر په نامه ودانۍ هم جوړه کړه چې په هغې کې به تمثیلونه (نندارې) وړاندې کېدلې. په همدې ودانۍ کې په ۱۳۰۲ لمریز کې د هېواد د خپلواکۍ د ترلاسه کولو په جشن کې د (شهزاده جوا) په نامه ژباړل شوی تمثیل وړاندې شو چې په دې تمثیل کې لوبغاړي (عبدالعزيز ناصري، نورمحمد، علي محمد، سرور صبا، حسن جان، محمد اکرام، میر محمد، کاظم هاشمي، سید عبدالله، مولوي غلام محمد، محمد فرخ افندي، قاري دوست محمد او محمد اکبر ضیاء) لوبېدلي وو.

د یاد تمثیل ژباړونکي او ترتیب کوونکي محمود طرزی، فیض محمد، ذکریا او صلاح الدین سلجوقي وو چې امان الله خان یې هم

نندارې ته ناست وو. په دې وخت کې ځینې تمثلونه وړاندې شو لکه (فتح ټل، بچه نازدانه، حاکم ظالم، مادر وطن...) د تمثیلي ټوټو دغه ګرم بازار تر ۱۳۰۷ لمريز پورې روان وو، خو د کورنۍ جګړو له امله سقوط سره مخ شو. دا بهیر تر ۱۳۲۰ لمريز پورې ډېر سست روان و خو د ۱۳۲۰ لمريز نه وروسته چې کله سردار محمد نعيم خان د معارف وزیر و یو شمېر فرهنگیانو تمثیل ته بیا مخه کړه. همدارنګه کله چې صلاح الدین سلجوقي د مطبوعاتو مسوول و د کابل د (پوهنې نندارې) بنسټ هم کېښودل شو چې د همدې امله افغانستان کې تمثیل وده وکړه او په ښوونځیو کې یې هم رواج وموند. په ۱۳۲۸ لمريز کې د کابل ښاروالۍ په چوکاټ کې د (روحي روزنه یا شهري نندارې) په نوم یو تياتر په فعالیت پیل وکړ. مرستون نندارې یا تمثیلونه هم په همدې کلونو کې مینځته راغلي دي. (۵۲ : ۴۱۷).

د هېواد په مختلفو ولایتونو لکه په ننگرهار کې په ۱۳۳۶ لمريز په پروان کې په ۱۳۴۶ لمريز او پلخمرې کې په ۱۳۳۷ لمريز کې تياتر جوړ او تمثیلي ټوټې په کې د خلکو په وړاندې ترسره شوې. په دغه ولایتونو کې مختلفې تمثیلي ټوټې یا نندارې په مختلفو موضوعاتو کې جوړېدلې او د خلکو په وړاندې نمایش کېدلې. په ۱۹۶۶ م کې د اطلاعاتو او کلتور د وزارت په چوکاټ کې د پښتو تياتر د تاسیس سره سم پښتو تمثیلي ټوټې جوړې او خلکو ته وړاندې شوې. د دې ترڅنګ د کابل راډیو په چوکاټ کې د ډرام او ډيالوګ ریاست په مرسته په افغانستان کې د تمثیلي ټوټو او نندارو هنر وده وکړه او پرمختګ ته یې مخه کړه. د ثور د کودتا وروسته هم تمثیل یا ننداره د خلکو د پام وړ وه، خو د مجاهدينو او طالبانو د راتګ سره سم تمثیل له هېواده ګډه وکړه او له رکود او زوال سره مخ شو.

په کوزه پښتونخوا کې د لومړي ځل لپاره عبدالاکبر خان اکبر د پرنگي ښکیلاکګر په خلاف تمثیلي ټوټه ولیکله، چې دا تمثیلي ټوټه د اتمانزو په ښوونځي کې د زده کوونکو په مرسته وړاندې شوه. په دغې تمثیلي ټوټه کې د وخت د انګریز خلاف انتقاد شوی وو. یاده تمثیلي ټوټه (ډرامه) په کال ۱۹۲۷ م کې ولیکل شوه او د (درې

يټيمان) په نامه وه. له دې تمثيلي ټوټې يا ډرامې وروسته په لره پښتونخوا کې په ډېرې چټکۍ سره حرکت وکړ او په هر ځای کې د سټيج پر سر تمثيل کولې. د دې ډرامې لوبغاړو يا اداکارانو په ډله کې نويالۍ شاعر خان عبدالغني خان او خان عبدالولي خان هم شامل وو. ځينو د دې ډرامې يا تمثيلي ټوټې کال ۱۹۲۴م بنسټولې. (اعظم، ۱۹۹۹: ۴۰۱).

په کال (۱۹۲۸م) کې قاضي رحيم الله خان د (نوې روشني) په نامه يوه ننداره يا تمثيلي ټوټه وليکله، چې بيا همدا تمثيلي ټوټه يا ډرامه غازي امان الله خان کابل ته وغوښته او دلته يې په تياتر کې نندارې ته وړاندې شوه. دهغه وخت ډيرې تمثيلي ټوټې او نندارې د پرنګي بنګيلاک (سامراج) په ضد وې او پرنګيان هم په دې پوه شوي وو. نوکله به چې کومه تمثيلي ټوټه يا ډرامه سټيج شوه نو دخاورې او وطن دښمنان به ورته متوجې وو. او دا خو ښکاره خبره وه چې په ډيرو ډرامو يا نندارو کې به د وطن د مينې رنگ پروت وو. او هم پرنګيانو په خلاف روډيه په زر غرده سره په کې په ډاګه شوې وه. د پښتو تمثيلي ټوټو او نمايشنامو ليکنه دخدايي خدمتگار له تحريک سره يوځای پيل شوه لکه چې دمخه مو وويل لومړنۍ ډرامه يا ننداره په کال (۱۹۲۷ م) کې وليکل شوه. په افغانستان کې په (۱۲۹۹ه ش) کال کې د عليحضرت امان الله خان په سلطنت کې ځنې وړې وړې تمثيلي ټوټې (پرچې) د ښوونې او روزنې په چوکاټ کې د پوهنې شاگردانو له خوا نندارې ته وړاندې شوي. (نيازی، ۱۳۷۰: ۶۱).

د تمثيلي ټوټې پېژندنه

د تمثيلي ټوټې يا نندارليک د پېژندنې په اړه مختلف نظرونه او اندونه وړاندې شوي، چې د موضوع په دې برخه کې به يې په هر تعريف او نظر يو ځانګړی نظر تير کړو او په پای کې به يې د پېژندنې نچوړ وړاندې کړو. پښتو- پښتو سيند کې د تمثيل لغوي معنی داسې کړې: تمثيل مثال راوړل، د يو شي شکل مجسمونه، ډرامه ښودنه، نمايش ښودنه. (پښتو- پښتو سيند، ۱۳۸۹: ۲۹۷).

د ((ادبيات فارسي)) نومي کتاب ليکوال د تمثيلي ټوټې په اړه داسې ويلي دي: (نندارليک د کيسې يو ډول دی، خو له هغې سره دوه توپيره لري. يو دا، چې په څو ثابتو صحنو کې د ښودنې او نندارې وړ وي. بل دا چې ټولې پېښې د ښودنې وړ وي، د بېلگې په توگه که د کيسې د اتل افکار او تصورات د نندارې وړ نه وي بايد ونه ليکل شي.) هاشمي (۱۳۹۴: ۴۰۹).

په پورته تعريف کې ويل شوي دي، چې په څو ثابتو صحنو کې بايد تمثيل يا ننداره شي، معنی دا، چې تمثيلي ټوټه يا ننداره ډېره اوږده نه وي او په څو معلومو صحنو کې په ستيج يا ميدان کې پای ته رسيزي. تمثيلي ټوټه په ژوندۍ توگه وړاندې کېږي.

په يو بل تعريف کې د ((نامه نگاری نوين)) اثر ليکوال د تمثيلي ټوټې د پېژندنې په اړه خپل نظر داسې وړاندې کوي او د لنډې کيسې سره يې توپيرونه په لاندې توگه ښودلي دي: (نندارليک يوه کيسه ده، چې د نندارې په ځای يا د ستيج پرمخ د لوبغاړو له خوا اجراء کېږي. له کيسې څخه جلا او لرغونې ده. ځکه، چې له ميلاد څخه دمخه پنځمه پيړۍ کې نندارليک يا تمثيلي ټوټه په يونان کې رامنځ ته شوې او اوج ته رسېدلې و. له کيسې سره يې توپيرونه دا دي، چې نندارليک له يوې مخې د مکالمې او ډيالوگ په بڼه ليکل کېږي او په کيسه کې کله کله ډيالوگ او مکالمې ته اړتيا پېښېږي. نندارليک د وخت او موضوع له مخې په بيلو بيلو برخو ويشل کېږي، چې هرې برخې ته يې پرده ويل کېږي.) هاشمي (۱۳۹۴: ۴۰۹).

په پورته تعريف يا پېژندنه کې يې د لنډې کيسې سره جوت او ښکاره توپير ښودلی دی او ويلي يې دي، چې تمثيلي ټوټه د ډيالوگ او مکالمو په بڼه وړاندې کېږي. په تمثيلي ټوټه کې ډيالوگ په ژوندۍ بڼه وړاندې کېږي او کرکټر بايد د تمثيلي ټوټې يا نندارې ټولې مکالمې او صحنې بايد په خپل ذهن کې وساتي او په ژوندۍ بڼه يې هره صحنه يو له بل سره اړيکه او رابطه ولري. د نثري ادب ډولونو نومي کتاب ليکوال بيا د نندارليک يا تمثيلي ټوټې په اړه خپل نظر داسې څرگندوي او وايي: (تمثيلي ټوټه يا نندارليک هغه کيسه ده چې د ډيالوگ او

مکالمو په بڼه د سټیج پرمخ د بنودني لپاره لیکل کېږي او بیا د تیاتر یا بله ځانګړې صحنه کې د خلکو په وړاندې د کردارونو یا لوبغاړو په وسیله تمثیل او بنودل کېږي، نندارلیک ورته ویل کېږي. (هاشمي، ۱۳۹۴: ۴۱۰).

په پورتنۍ تعریف کې هم ویل شوي، چې تمثيلي ټوټه هغه دیالوګ دی، چې په سټیج یا میدان او صحنه کې باید تمثیل شي، که څه هم په اوس وخت کې تمثيلي ټوټې په مختلفو ځایونو کې اجرا کېږي، لکه تلویزون، راډیو او سینما ته ورته صحنو کې وړاندې کېږي، خو لومړني تمثیلونه به په اوار میدان یا سټیج په ژوندۍ بڼه وړاندې کېدل. کله، چې په کوزه پښتونخوا کې عبدالاکبر خان اکبر په اتمانزو کې کومه تمثيلي ټوټه وړاندې کړه هغه هم په ژوندۍ بڼه د شاګردانو لخوا د سټیج یا میدان پر مخ د خلکو په وړاندې تمثیل شوه.

د دې موضوع په پایله کې د تمثيلي ټوټې یا نندارلیک لپاره د ټولو پېژندنو په نظر کې نیولو سره ویلی شو چې: تمثيلي ټوټه یا نندارلیک هغه لنډه او وړه موضوع یا کېسه ده، چې د کرکټرونو او کردارونو په وسیله هره مکالمه د سټیج یا میدان پر مخ د خلکو په وړاندې په ژوندۍ بڼه په داسې ډول وړاندې شي، چې هره مکالمه او صحنه د بلې سره اړیکه ولري او هره برخه یې تر پای پورې په منظم ډول تر سره شي.

د یادونې وړ ده، چې تمثيلي ټوټه هم لکه د ډرامې او نورو ژانرونو په څېر تراژیدي، کومیدي، تراژیدي کومیدي ډولونه لري او هره برخه یې ځانله ځانګړنې لري. د تمثيلي ټوټې د لیکنې پر وخت لیکوال باید داسې مکالمې جوړې کړي، چې ډېرې اوږدې نه وي او ممثیل وکولای شي تر پایې پورې تمثيلي ټوټه په سمه توګه ورسوي. که چېرې په سټیج تمثيلي ټوټه کې مکالمې ډېرې اوږدې شي، ممثیل له کړاو سره مخ کوي او کله کله داسې هم کېږي، چې کرکټر یا ممثیل هغه مکالمه چې لیکوال یا ډایرکټر ورته بنودلې له یاده وباسي او نورې مکالمې په کې ورزیاتې کړي، خو مکالمې لنډې او په زړه پورې وي، نو کرکټر یا ممثیل په ډېرې آرامۍ او ښه توګه خپلې مکالمې په

سمه توگه پای ته رسوي او په تمثيلي ټوټه کې کوم خلل نه رامنځ ته کېږي. په تلویزوني یا راډیويي تمثيلي ټوټو کې که مکالمې اوږدې وي، نو پروا نه کوي، ځکه چې په راډیو یا تلویزون کې هره مکالمه څو څو وارې تکرار تکرار ثبت یا ریکارډ کېږي او بیا هره برخه دومره اصلاح او ایډیټ کېږي، نو هلته د ممثل لپاره دومره ستونزمنه نه وي.

د تمثيلي ټوټې چوکاټ، جوړښت، توکي او د لیکنې لار

تمثيلي ټوټه هغه ادبي ژانر دی، چې ځانله چوکاټ او جوړښت لري. د جوړښت توکي یې د نورو ادبي داستاني ژانرونو په څېر دي که چېرې یاد توکي یا جوړښت ونلري کېدای شي تمثيلي ټوټه یا نیمگړې شي او یا هم مفهوم او پیغام په سم ډول وړاندې نکړي. نو ځکه یې لاندې توکي اړین دي او په کار ده، چې دا ټول په نظر کې ونیول شي. لکه:

۱: **کېسه:** د تمثيلي ټوټې کېسه به وړه، خو له مفهومه ډکه او پوره وي. ځکه، چې دا کېسه د صحنې پر مخ د خلکو په وړاندې په ژوندۍ بڼه خپرېږي او ډېر کم وخت کې پای ته رسیږي، نو ځکه یې باید کېسه لنډه، واضحه او مکالمې یې باید لنډې لنډې وي.

۲: **پلاټ:** پلاټ هم په تمثيلي ټوټه کې په پام کې نیول اړین کار دی، ځکه کله چې لیکوال د یوې ډرامې یا تمثيلي ټوټې پلاټ په نظر کې ونه نیسي، نو ټوله کېسه به ترې بې ترتیبه او غېر منظمه شي. پلاټ د تمثيلي ټوټې هغه برخه ده، چې لیکوال په کې د واقعاتو یا پېښو ترتیب او تنظیم په نظر کې نیسي، چې کومه پېښه په کوم ځای کې راولي. د بېلگې په ډول که مونږ د نشیي توکو په اړه کومه تمثيلي ټوټه لیکو، نو لومړی به د هغه کس رول او کرکټر راوړو، چې په نشیي توکو اخته وي، که چېرې سمدلاسه د ډاکټر کرکټر راولو او بیا وروسته د خلکو نظر او بیا ورپسې په نشه کس انځور وړاندې کوو، نو دلته به دا پلاټ غېر منظم ترسره شي او اثر به یې پر خلکو کم وي.

۳: **کرکټرونه:** کرکټر په تمثيلي ټوټه یا نندارلیک کې ډېر مهم او د ارزښت وړ توک دی. دا برخه باید په سمه توگه تر سره شي. ځکه، چې

د تمثيلي ټوټې کېسه د همدې کرکټرونو په مرسته او وسیله پر مخ ځي او نندارې ته وړاندې کېږي. دا، چې په ډرامه کې اصلي او فرعي کرکټرونه موجود دي، نو په تمثيلي ټوټه کې هم مرکزي او فرعي کرکټرونو ته اړتیا وي، ځکه چې دا کرکټرونونه هر یو پر خپل ځای د ارزښت وړ وي. که چېرې هر کرکټر پر خپل ځای رانشي بیا د تمثيلي ټوټې پلاټ او کېسه بې مفهومه کوي د مثال په ډول. که یو کس د ډاکټر کرکټر تر سره کوي او هغه د دهقان په جامه کې مریض ته راشي، نو دلته دا کرکټر خپل ارزښت له لاسه ورکوي او د ناستو خلکو د پام وړ نه وي. یا که یو کس د دهقان یا ډریور کرکټر لوبوي او هغه د انجینر یا ډاکټر په جامه کې صحنې ته راځي، نو په تمثیل کې ګډوډي راځي او د تمثیل ارزښت او خوند له منځه وړي.

۴: مکالمې: مکالمه هم د تمثيلي ټوټې لپاره مهمه او ډپام وړ برخه ده. مکالمه هماغه خبرې دي، چې کرکټرونه یې پرمخ وړي. په تمثيلي ټوټه کې مکالمه همدومره د ارزښت وړ ده لکه څومره، چې کرکټر دی. که کرکټر نه وي مکالمه پرمخ نه ځي او که مکالمه نه وي، نو کرکټر په ټپه ودریږي او د خبرو لپاره د کرکټر سره هېڅ نه وي. مکالمه د تمثيلي ټوټې مهمه برخه ده او له مکالمو پرته تمثيلي ټوټه پرمخ نه ځي. د یادونې وړ ده، چې په تمثيلي ټوټه یا ننداره کې باید مکالمې منظمې او لنډې وسي، ځکه چې دا په ژوندۍ بڼه وړاندې کېږي، خو د کرکټر په خبرو کې د اوږدو مکالمو په مرسته ګډوډي رانشي.

۵: سپنس یا تجسس: تجسس په کېسه، ډرامه یا تمثيلي ټوټه کې ډېر مهم توک دی. که کېسه کې تجسس یا تلوسه نه وي لیدونکی یا اوریدونکی له ځان سره نه شي ساتلی. هره تمثيلي ټوټه باید ډېره جالبه او له تلوسې ډکه وي، ځکه چې دا لنډه او وړه کېسه چې د سټیج یا صحنې پرمخ په ژوندۍ بڼه وړاندې کېږي د خلکو توجه ځانله نشي جلبولی، نو لازمي ده، چې د لنډې کېسې هره برخه جالبه او له تلوسې ډکه وي او نندارچیان له ځان سره تر اخره په خدا او ولولو وساتي. په تمثيلي ټوټه کې تلوسه او تجسس د ساه یا روح په معنا ده که دا روح او ساه په کې نه وي په خلکو کې شروع او ولولې نه شي راوستلی.

تمثیلي ټوټه هم لکه د ډرامې جوښت او ساختمان لري. تمثیلي ټوټه د پیل، اوج او پای نقطه لري او په دې ډول پرمخ ځي. لیکوال دغه کبسه په مختلفو پردو ویشي او هره پرده بلي سره اړیکه نیسي. هره پرده پیل، اوج او پای لري، څو بلي پردې ته داخل شي. د هرې پردې پای په داسې ډول ختمیږي، چې بلي پردې ته د داخلیدو لاره هواروي. مخکنۍ پرده له وروستۍ پردې سره منطقي تړاو لري او په دې ځای کې باید داسې تلوسه او تجسس ور ځای شي، چې نندارچیان یا لیدونکي بلي صحنې یا پردې ته په تمه شي او تر اخره یې تعقیب کړي. د تمثیلي ټوټې کبسه ډېره مهمه ده او موضوع په غوره کولو کې باید پوره غور او کوښښ وشي. د تمثیلي ټوټې یوه ښېګڼه دا ده، چې د هر وخت او مهال سره سمه موضوع ورته پیدا کېږي او په خپل وخت هره موضوع څېړي. که د کبسي موضوع په زړه پورې وي، نو کرکټرونه هم کولای شي، چې مکالمې په زړه پورې پرمخ یوسي. تمثیلي ټوټې زیاتره په طنز او خندا ولاړې وي، که طنز او خندا په کې نه وي جالبیت او خوند یې له منځه ځي، کوښښ باید وشي، چې د طنز ژبه یې هم خوندوره او هم ادبي وي او له چوکاټه وتلې نه وي. دلته، چې په تمثیلي ټوټه کې د طنز خبره راغله نو اړینه ده، چې د طنز د پېژندنې په اړه هم لنډې خبرې ولرو. د ادب پوهنې بنسټونه نومي اثر لیکوال په خپل کتاب کې د طنز په اړه وایي (طنز په لغت کې ناز، نخري کرشمې، پېغور او مسخره کولو ته وایي). (رفیق، ۱۳۹۵: ۹۷).

همدارنگه د (معاصره لیکوالي) اثر لیکوال وایي (طنز، هزل، مطایبه او فکاهیيات یوه معنا لري. ټولنیز مطلب په داسې خوندورو الفاظو کې را اخلې، چې هم خندونکي وي او هم ملنډې وهونکي). (زغم، ۱۳۹۴: ۴۶۴).

نو دا چې د تمثیلي ټوټې ژبه زیاتره په طنز ولاړه وي، نو اړینه ده، چې د طنز د تعریف یا پېژندنې په اړه هم لنډ بحث ولرو، خو په تمثیلي ټوټه کې به طنز داسې نه وي، چې د چا شخصیت یا کوم قوم ته په کې سپکاوی شوی وي.

وحدتونه هم مهمه برخه ده. په تمثيلي ټوټه کې (وحدت مکان، وحدت زمان او وحدت عمل) دا مهمه برخه ده او وخت ته په کتو سره باید خپلې مکالمې وړاندې شي. مکان او ځای يې هم باید په نظر کې ونیول شي او د عمل وحدت يې هم باید په پام کې ونیول شي، نو په پای کې ویلی شو، چې د تمثيلي ټوټې یا نندارلیک لیکوال باید پورته ټولې برخې او توکي په پام کې ونیسي او هره برخه يې باید په زړه پورې له تلوسو او مکالمو ډکه وي، که لیکوال دا توکي په پام کې ونه نیسي، نو کېسه يې بې خونده او د لیدونکو د پام وړ نه ګرځي. په تمثيلي ټوټه یا بل هر ژانر کې سپنس یا تلوسه د هغه مقناطیس یا هنډروبا په معنا ده، چې په شاوخوا کې پرتې د اوسنې ټولې زړې او ټوټې په ځان پسې راکاږي او راټولوي يې، که په مقناطیس کې کشش کم وي یا په کې نه وي، نو هیڅ کله نه شي کولی چې اوسپنه په ځان پسې راټوله کړي، په کېسه یا تمثيلي ټوټه کې چې تلوسه، تجسس یا سپنس نه وي، نو کېسه سترې کېدونکې او د خلکو د پام وړ نه ګرځي، نو اړینه ده په کېسه کې ټولې خواوې په پام کې ونیول شي او په ډېر هنر سره د خلکو په وړاندې تمثیل شي.

د تمثيلي ټوټې ژبه

هره لیکنه او کېسه ځانله د لیکنې ژبه لري او د هر هنري ژانر لپاره باید کوښښ وشي، چې د داستان یا کېسې ته په کتلو سره د هماغې کېسې لپاره ژبه وکاروي. ځکه د هرې خبرې او هر کار لپاره خپل ځای او مکان وي. که د هرې کېسې ژبه په پام کې ونه نیول شي، هغه کېسه یا داستان خپل خوند له لاسه ورکوي او لوستونکي يې لوستلو، اورېدلو یا لیدلو ته زړه نه ښه کوي. دا، چې تمثيلي ټوټه څه ډول ژبه لري؟ او د لیکلو او ویلو ژبه يې باید څه ډول وي؟ او د ډرامې له ژبې سره يې توپیر لیدل کېږي کنه؟ د موضوع په دې برخه کې به په همدې موضوع تم شو او دا به جوته شي، چې د تمثيلي ټوټې ژبه باید څه ډول وي. مونږ مخکې په بحث کې وویل، چې تمثيلي ټوټه هم لکه د ډرامې او فلم یو داستاني او ادبي ژانر دی، خو په دې توپیر، چې ډرامه او فلم اوږد او

تمثیلي ټوټه وړه او لمنه یې تنګه وي. په خپله لمن کې د خپل قد او وس په اندازه موضوعات رانغاړي او د ډېرو اوږدو خبرو او موضوعاتو توان نلري.

نو دلته به د نندارلیک یا تمثیلي ټوټې په ژبه بحث وکړو. تمثیلي ټوټه که څه هم ډرامې ته ورته ده، خو ژبه یې نسبت ډرامې ته خوره، له خدا ډکه او وړه ده. په تمثیلي ټوټه کې زیاتره له طنز او مزاح څخه ګټه اخیستل کېږي او همدې طنز او مزاح یې بڼه او شکل خوندر کړی دی. په نندارلیک کې د ژبې کارول او څرنگوالی هم په خپل ځای ډېر د ارزښت او اهمیت وړ دی. د تمثیلي ټوټې ژبه باید عام فهمه او د لیدونکو او اوریدونکو د فهم وړ وي. کومې مکالمې، چې په تمثیلي ټوټه کې لیکل کېږي، باید داسې ولیکل شي څرنگه، چې تلفظ کېږي. له تصنع څخه په کې کار وانخستل شي. ژبه یې باید واضحه، اسانه او روانه وسي. مکالمې یې باید ډېرې سختې نه وي. د بېلګې په توګه که مونږ په یوه تمثیلي ټوټه کې د یو کوچي کرکټر لرو او د هغې لپاره په کوچي لهجه خبرې ونه لیکو، نو دلته زموږ د نندارلیک ژبه مصنوعي بڼه خپلوي. دلته د بېلګې په توګه څو مکالمې راوړو او ګورو، چې ژبه یې څنګه ده. که کرکټر د کوچي وي، نو هغې ته به لاندې مکالمه راوړو.

۱- کوچی ځوان: ادیو وه ادیو څه سوي وړای سواي یمه مستي سته که نسته.

۲- د کوچي ځوان مور: نا غلی سه مستي له کومه سوي. مېرې سر خورلي شدي نه کوي.

که مونږ د پورته مکالمې ژبه په اصلي بڼه راوړو، نو دلته ده، چې د تمثیلي ټوټې یا نندارې خوند له منځه ځي او لیدونکو یا اوریدونکو ته نه په زړه پورې کېږي. دلته به د بېلګې په ډول د ډاکټر نورالحبيب نثار د لیکنې یوه برخه راوړو، چې د لیکنې عنوان یې یې دی (دست خوش) په دغه کېسه کې که څه هم لنډې کېسې ته ورته کېسه ده، خو دا چې خبره د تمثیلي ټوټې د ژبې ده، نو بڼه ده چې په مثال کې یې راوړو او وګورو، چې د کوم کرکټر لپاره یې کومه ژبه غوره کړې ده.

دستخوش

پرون لوړ مازیگر په څه کارپسي له کوره ووتم. ارباب صاحب گل دین په مخه راغی. ویی پوښتلم، چي چیرته له خیره ما ورته وویل، چي باغ قاضي ته ځم، څه کار می دی او ضمناً به له منډي څخه سود سودا وکړم. هغوی هم پېسي راکړې، چي شیرني ورته راوړم. له بده شامته د بېنظیر هوټل لاندې د شیرني فروشی په مخه کي پر توپکمارو واوښتم. ویي درولم پوښتنه یي راڅخه وکړه چي فلانی ته یي؟ ما بېدو داسي وانگېرله، چي په لوی لاس چا ورته په گوته کړی یم. هو می ورته وکړه نور نو چي څو پر ځان پوهېدم ډاټسن ته یي خېژولی وم. تر یوه ښه ښایسته توتیه مزله وروسته یي خپل مرکز ته ورسولم او نېغ یي خپل امیر ته مخامخ ودرولم، هغه راته کړه:

-مدامین خودت استي؟

- بلی.

- از عاشقان و عارفان استي؟

-بلی

هغه راته د ناستي اشاره وکړه. قلم می تیار په جیب کي و، کاغذ یي راوغوښت، راته یي وویل:

- تجار صاحب! ای کاغذ بگی، بدست مبارک خود بخانه ات نوشته کو که اگه مه را زنده کار دارین دوصد لک افغاني را تا سبا چاشت روان کنین.

زه لږ څه ډاډه شوم، ځکه ما ته داسي ښکاره شوه چي ادرس یي غلط کړی، عوضي یي راوستی یم. معافي او معذرت می ځني وغوښت او په خندا می ورته وویل: جناب! بېشکه چي زه محمد امین یم، مگر سوداگر نه یم. زه یو معلم یم چي سر او ږیره می دواړه له ماشومانو سره سپین شوي، درست عمر می کاني په نس پورې تړلي دي، په الوگانو می گوزاره کړې ده. که خپل درست سره هست و بود می دروځنوم، ستاسو د حوالې حتی اومه – اتمه برخه به هم پوره نه کړای شم.

خو هغوی زما په خوله باور کله کاوه ځکه چې زه یې د بېنظیر هوټل له مخې ورپورته کړی وم. ما ورته دا هم له غوږه تېره کړه چې که دولت د معاشانو استحقاقونه اجرا کړي روغ د اوو، اتو میاشتو مو پروروی دی. ټول به تر ستاسو ځار کړم، خو د هغوی سودا نغده وه، نسیه یې نه پېژنده، څه به مو کړوم خو حواله یې راباندې ولیکله او په خپل منشي یې تر لوستلو وروسته له واره، چاته ورکړه چې زموږ کورته یې ورسوي او زه یې یوې تیاره کوټې ته چې تور غټ قلف ورته پروت و، ور دننه کړم.

کوټه ډېره سړه وه خو ښه و دغه شړی مې راسره وه، له سړو مې ساه ونه خته، که نه نور مې د چا خبره تمامه شپه چاقوګان جوړ کړل یو وخت غالباً چې چرګبانګ به و شرنګ شو چې د دروازي زنجیر پورته شو. د کوټې ور راخلاص شو. ټوپک والا و راته یې کړه: هله ژر کوه چې قوماندان صاحب دې غواړي، په ما کې په زغرده د ورجګېدا جوکه نه وه پاتې، تر مټ یې ونیوم او وریې وساتم. که گورم چې د جواړی پر لګېدلی او (نیم پته)) ښه په درز کې روانه ده، قوماندان چې دا وخت هر څه بایلي وو، ښه په سوخت کې راغلی و، ماته یې لاس ونيو او ویې ویل:

- ای داو اخری مه است، دوصد لک بکش.

قطعه چې د چا په لاسونو کې وه ښایستو کې. ګردکې، بزیره یې لرله. گومان کوم چې اصلاً د کوچه، خرابات او سېدونکې و په هر ځل چې به یې ورته بوت اړاوه د قوماندان د تندي په گونځو کې به رڼا خپرېده، خو د برېښنا غوندي یو پرک به یې و او بس. ځکه چې وبه یې کاته نو د پاچا پرځای به غلام بهر شوی و، څو ځله یې دغه وړ ټنډه وغوړېده، خو ډېر ژر به یې تمه ځنې پرې شوه، خو چې څنگه درست سره غلامان بهر شول، پېوسته ورپسې پاچا دننه شو، یخې اوبه پرې تلې شوې، قوماندان میدان بایلو. دا چې زه له یوې خوا د خپلو ماشومانو په غم کې کیوتی وم او له بلې خوا مې خپلې راتلونکې ته په سوچ کې وم، پر ځان ونه پوهېدم، بېواکه مې له خولې ووتل چې دستخوش، طالب

جاننه دستخوش!! د هغه چي دا وخت طبعه بڼه راسته وه او زه يې هم کيڼي ډډې ته بڼه برابر ناست وم، نو داسي يوه گړنگينه څپيره يې گرم کړم، چي ازانگي يې لا اوس هم زما په غوړونو کې دي، او راته يې کړه. خغله، چي شاته ونه گوري،،. (غضنفر، ۱۳۸۹).

په پورته کيسه کې ژبه عامفهمه او د سېمي په لهجه ليکل شوې ده. که چېرې ليکوال په دې کيسه کې ادبي ژبه کارولای وای، نو شايد دومره خوند به په کې نه وای. نو د دې موضوع په پای کې ويلي شو، چي کوبښښ بايد وشي د تمثيلي ټوټې ژبه ډېره ساده، روانه او عام فهمه اوسي او د هر کرکټر په پام کې نيولو سره يې ژبه هم په هماغه شان وي. که دهقان کرکټر وي، ژبه يې بايد دهقان ته ورته وي نه، کوم ډاکټر يا انجينر ته. که ټکسي ډريور کرکټر وي يا کوم موچي وي، نو د مکالمو ژبه يې بايد د هغوی په بڼه وي، نه د داسي کوم کس، چي هغه لوستی يا داسي کس وي، چي د کرکټر او مکالمي ترمنځ واټن موجود وي. د دې موضوع د وضاحت لپاره به بيا د تمثيلي ټوټو په بيلگو کې وگور، چي د تمثيلي ټوټې يا نندارليک ژبه بايد څه ډول اوسي.

په لرغونو وختونو کې نندارليکونه يا تمثيلي ټوټې په شعر يا نظم جوړېدلې او خلکو ته به وړاندې کېدلې، خو ورو ورو د نظم تر څنګ په نثر هم وليکل شوې او د نولسمې پيړۍ په ورسټيو کې چي په ادبي آثارو کې رياليسټي او واقع گراني تميلات زيات شول نثر د نندارليک يا تمثيلي ټوټې لپاره ځانګړی شو او نن تمثيلي ټوټه په نثر او نظم دواړو ليکل کېږي. (هاشمي، ۱۳۹۴: ۴۱۰).

په تمثيلي ټوټه کې د کرکټرونو کارونه

د تمثيلي ټوټې په جوړښت او چوکاټ کې مو په کرکټر لږ لنډکی بحث وکړ. اوس د موضوع په دې برخه کې په تمثيلي ټوټه کې د کرکټرونو په کارونه بحث کوو. دا، چي کرکټر څه ته وايي لومړی به کرکټر وپېژنو او بيا به يې پر کارونه خبرې وکړو.

کرکټر: کرکټر هغه شخص یا کس ته ویل کېږي، چې په تمثيلي ټوټه کې مکالمو ته د خبرو ژبه ورکوي او هره مکالمه په خبرو راولي. کرکټر ته لوبغاړی یا اداکار هم ویل کېږي. یا کرکټر هغه چا ته ویل کېږي، چې د سټیج پرمخ د خلکو په وړاندې د تمثيلي ټوټې لیکل شوي الفاظ یا مکالمې په ژوندۍ بڼه وړاندې کوي او هرې کلمې ته یو انځور او ساه ورکوي. کرکټرونه یا کرکټر د تمثيلي ټوټې د جوړښت یو اساسي توکی دی. که کرکټر نه وي تمثيلي ټوټه د کاغذ پر مخ تشه لیکل شوې کېسه پاتې کېږي. د تمثيلي ټوټې یا نندارې کېسه او موضوع همدا کرکټرونه پرمخ وړي او د خبرو ژبه ورکوي. کرکټر هغه څوک دی، چې هرې مکالمې ته ساه ورکوي، هره مکالمه په خبرو راولي او هره مکالمې ته غږ ورکوي. هره ډرامه، فلم، سریال کرکټرونه لري، نو ځکه تمثيلي ټوټې ته هم د کرکټرونو اړتیا ده او همدا کرکټرونه دي، چې تمثیل د سټیج پر مخ نڅوي او ښکلا ورکوي. په تمثيلي ټوټه یا ننداره کې لکه د ډرامې په څېر اصلي او فرعي کرکټرونه موجود وي. اصلي کرکټر هغه کس وي، چې دا وړه او لنډه کېسه پرې راڅرخي او ترڅنګ یې بیا واره واره فرعي کرکټرونه هم رامنځ ته کېږي.

اوس خبره دا ده، چې په یوه تمثيلي ټوټه یا ننداره کې باید کرکټرونه څنګه او په کوم ځای کې راوړل شي. هره تمثيلي ټوټه جلا موضوع لري او د هرې ټوټې د وړاندې کولو لپاره مختلف کرکټرونه یا لوبغاړي په کار وي. لیکوال باید کوښښ وکړي، د کرکټر یا لوبغاړي په سمه کارونه کې له دقت څخه کار واخلي. د بېلګې په توګه که مونږ د یوې کلیوالي نجلۍ د واده په اړه تمثيلي ټوټه آماده کوو او دا نجلۍ د جګ ولور په بدل کې خرڅه شوې وي، نو دلته به څرنګه لوبغاړي او کرکټرونه کاروو.

لومړی، خو دا، چې واده به په داسې ځای یا سټیج کې آماده کېږي، چې کلیوالي بڼه ولري ځکه که د داسې واده صحنه د هوټل په څېر وي، نو بیا د کېسې اصلي مفهوم او محتوا له منځه وړي. بله دا، چې په کېسه کې به ناوې د کلیوالو په دود او دستور جوړه وي که چېرې دلته د ناوې کرکټر یوه ښاري نجلۍ پرمخ وړي، نو د کېسې بڼه

بدلوي. ڪومه نجلي چي په دي تمثيل ڪي اصلي ڪرڪٽر يا لوبغاڙي ده هغه به بپسواده او ساده باده ڪليواله نجلي وي.

همدارنگه ڪه زمونڊ د تمثيل موضوع د ڊاڪٽرانو په اڀه وي، نو بايد ٽوله موضوع موڀر ڊاڪٽرانو راوڅرخي او مرڪزي ڪردار يا ڪرڪٽر بايد د ڊاڪٽر په څپر جوړ شوي وي. ڪه چپرې موضوع د ڊاڪٽرانو وي او مونږ لوبغاڙي د دهقان په شڪل راشي، نو دلته به د موضوع خوند او رنگ دواږه بي خونده ڪري.

نو په پاڻي ڪي ويلي شو، چي په يوه تمثيلي ٽوٽه ڪي هر ڪرڪٽر په خپل ځاي ڪي بايد راوڀر شي او د موضوع تسلسل ته په ڪتو سره هر لوبغاڙي او ڪرڪٽر په سمه توگه وکارول شي. هغه يو متل دي چي وايي: (هره خبره خپل ځاي لري) نو ليکوال بايد پوره هڅه او ڪوشش وکري، چي د لوبغاڙو ڪاورنه ڪي تڀروتنه ونکري.

شپږم څپرکی

د تمثیلي ټوټې ډولونه

د موضوع په دې برخه کې به په دې بحث وکړو، چې تمثیلي ټوټه کوم ډولونه لري او یو له بل سره یې توپیر په څه کې دی. تمثیلي ټوټه یا ننداره هم د ډرامې په څېر ځانله ډولونه لري او هر ډول یا نوعه یې په خپل ځای کې د خپل ارزښت او اهمیت وړ دی. پخوا به تمثیلي ټوټې یوازې د سټیج یا دریځ پر مخ په ژوندۍ بڼه وړاندې کېدلې، خو د ټکنالوژۍ د پرمختګ سره تمثیل هم وده وکړه او اوس په راډیو، تلویزون او مجازي نړۍ کې هم پرمخ روانه ده او د پرمختګ پړاونه وهي. اوس به د تمثیلي ټوټې هر ډول جلا جلا روښانه او واضحه کړو.

د فورم له مخې د تمثیلي ټوټې ډولونه

د فورم یا شکل له مخې د تمثیلي ټوټې ډولونه په لاندې ډول دي، چې هره ډول یې جلا جلا تر بحث لاندې نیسو او کوښښ کېږي، چې د هر ډول لپاره بېلګه راوړل شي.

سټیج تمثیلي ټوټه

مخکې له دې، چې پر سټیج تمثیلي ټوټه بحث وکړو، لومړی به سټیج وپېژنو، چې څه ته ویل کېږي.

سټيج: انگليسي کلمه ده، هغه لور او جگ ځای ته ويل کېږي، چې مجلس، تمثيلي ټوټې او غونډې په کې تر سره کېدې شي. يا په بله وينا سټيج يا په ساده اصطلاح چوتره هغه ځای ته ويل کېږي، چې ممثلين پکې د تمثيلي ټوټې د وړاندې کولو لپاره راځي او خلکو ته يې ننداره کوي. سټيج بيا ډېر ډولونه لري، خو دلته يې د ډولونو له وضاحت څخه تېرېږو او په همدې تعريف يې بسنه کوو. ځکه، چې زمونږ اصلي موضوع نده.

سټيج تمثيلي ټوټه يا نندارليک

هغه تمثيلي ټوټه ده، چې په يو لور ځای کې يې ټول لوبغاړي په خپل وار خپلې مکالمې په ژوندۍ بڼه د ناستو خلکو پر وړاندې اجرا کوي او د خلکو پام ځانله راگرځوي. يا سټيج تمثيلي ټوټه يا نندارليک هغه تمثيلي ټوټه ده، چې د سټيج پرمخ د بنودني لپاره ليکل کېږي او بيا په تياتر يا بله ځانگړې صحنه کې د خلکو پر وړاندې په ژوندۍ بڼه د کردارنو په وسيله تمثيل او بنودل کېږي. (هاشمي، ۱۳۸۹: ۱۹۹).

د يادونې وړه ده، چې د ژوندۍ تمثيلي ټوټې لپاره سټيج يا صحنه ضروري ده او بې له سټيج څخه د ياد ژانر يا فن په سمه توگه نه شي تر سره کېدلی. د تمثيلي ټوټې د بڼه اجرا لپاره سټيج ته اړتيا وي.

دلته به د سټيج تمثيلي ټوټې لپاره يوه بېلگه راوړو او وبه گور، چې ياده تمثيلي ټوټه څومره اغېزناکه ده او په ټولنه يې کومه اغېزه کېدلې شي ځکه په دغه تمثيلي ټوټه کې ټول څلور کرکټرونه يا لوبغاړي برخه اخلي. يو کرکټر په کې د نجلی دی، چې په افغاني ټولنه کې د ولور په مقابل کې په خارج کې داسې يو کس ته ورکول کېږي، چې يولاس او پېنځه يې معذوره وي، خو د نجلی پلار د پيسو په لالچ کې راځي او د خپلې لور سرنوشت د خاورو سره خاورې کوي. د نجلی رول يا کرکټر د (احمد شاه) په نوم يو ممثل وړاندې کوي. بل کرکټر د نجلی پلار دی، چې د خپلې لور په غم کې نه وي، خو د پيسو په اوریدو سره يې هر څه له ياده اوځي او خپله لور په خارج کې هغه معذوره کس ته ورکوي. د نجلی د پلار کرکټر د (حکيم الله) په نوم

کس تر سره کوي. دریم کرکټر د نجلۍ غوښتونکۍ دی، چې پلار یې د نجلۍ پلار ته ډېر غټ او لوړ کس معرفي کوي او ورته وايي، چې زوی مې په خارج کې ډېره ښه دنده لري.

د نجلۍ غوښتونکي کرکټر د (نیازالله) په نوم کس تر سره کوي. څلورم کرکټر د هلک د پلار دی، چې په جرګه د نجلۍ پلار ته ورځي او د خپل زوی لپاره رشته غواړي. دا کرکټر (تمپور شاه) لخوا وړاندې کېږي. د تمثیل د وړاندې کولو ځای د ننګرهار ولایت د غونډو تالار دی، چې په ۱۳۸۹ لمریز کال کې کله گل اغا شیرزی د ننګرهار والي وو. په یاده غونډه کې د ښوونځیو د زده کوونکو ترمنځ د سیالۍ په جریان کې یاده تمثیلي ټوټه د سلګونو ځوانانو او مشرانو په وړاندې تمثیل او نندارې ته وړاندې شوه. د یادونې وړ ده، دا چې په ننګرهار او په ځانګړي ډول د ښځینه ممثلینو پيدا کول ډېر ګران کار دی، نو ځکه په دغه تمثیلي ټوټه کې د هلک څخه نجلۍ جوړه شوې وه، چې د نجونو پوره لباس ورته ورکړل شوی او خپل کرکټر یې د غږ په بدلولو سره د نجلۍ په ډول وړاندې کړ، چې مرکزي کرکټر یا لوبغاړې هم همدا نجلۍ وه. په یاده تمثیلي ټوټه د وخت والي یادو کسانو او ممثلینو ته د خپل وس په انداز نغدي ډالۍ هم ورکړلې.

بېلګه

دتمثیلي ټوټې نوم: د رواج په لمن کې

لیکوال: تاج محمد

لوبغاړي:

احمد شاه د (نجلۍ په کرکټر)

حکیم الله (د نجلۍ پلار)

تیمور شاه (د هلک پلار)

نیازالله (د نجلۍ غوښتونکۍ ځوان)

د نندارې ځای د ننګرهار ولایت د غونډو تالار

د رواج په لمن کې

د نجلی پلار: لورې بڼه یمه ته څنگه یې له بنوونځي نه پخیر راغلي.
نجلۍ (گل پري): پلار جان هه پخیر راغلم، نن مو ډېر درسونه ولوستل او ډېر په زړه پورې وو.

نجلۍ (گل پري): پلار جانہ دا، خو ستا مہرباني دہ، گنې زہ، نو چا درس
تہ پريښودلم.

نجلی (گل پری): پلار جانہ خنگہ خبره خدای دی خیر کری.

نجلی (گل پری): پلار جانہ خبرہ ڇه ده، ته خويي ووايه ڪنه.

[illegible]

نجلۍ (گل پري): پلاره اول خو زه واده نه کوم او که بيا مي ته ډېره مجبوروي، د هغه لاتو سره خو يې هيڅ نه کوم، هغه شل گود دی په هغې څه وکړم. هغه يو بي پروا او نا امله انسان دی، نه غواړمه خپل ژوند برباد کړم.

د نجلۍ پلار: لورې ډېرې خبرې به نه کوي سبابا د لایټو پلار او لایټو راځي او زه دې دسمال ورکوم او ډېرې نڅرې به نه کوي گني څه به درته نه وي.

نجلۍ (گل پرې): پلار جانې سوال درته کوم، زاری درته کوم، داسې مه کوه، گني بیا به ډېر پښیمانه شي، زه غواړم خپلې زده کړې پوره کړمه بیا به ستا په خوښه واده وکړم، خو اوس دې کار ته آماده نه یمه.

د نجلۍ پلار: په غوسه او قهر له کوره اوځي او خپلې لور ته وايي، دا زما وروستۍ خبره ده او نورې خبرې کوم ارزښت او اهمیت نلري.

(نجلۍ په سروسټرگو ژاړي او په دې سوچ کې وي که لایټو او د هغې پلار راشي څه باید وکړي، په همدې فکر کې د ځان لپاره د مېړو یا مېرکانو دارو پیدا کړي، په اوبو کې حل کړي او له ځان سره یې وساتي، که چېرې د لایټو کورنۍ او د دې پلار نوموړې مجبوره کړي، نو دا زهر به وڅکي گل پرې ځان آماده کړي او په سوچونو کې ډوبه وي، چې په دې وخت کې لایټو، د لایټو پلار او د نجلۍ پلار په کور را دننه شي، گل پرې په ژړا ژړا د پلار پښتو ته وغورځي او داسې زاری ورته پیل کړي.)

نجلۍ (گل پرې): پلار جانې خیر دی، داسې مه کوه که څه د پیسو لپاره دې دا کار وکړ زه ځان وژنم.

د لایټو پلار: گوره لورې لایټو وگوره څومره ښایسته ځوان دی ته یې ځوانۍ ته وگوره.

لایټو (نیازالله): ههههه هو کنه دغه دی دا، ته ما ته لږ وگوره څومره ښایسته یمه، دغه دی دا.

د نجلۍ پلار: لورې خیر دی ته ولې ضد کوي، لایټو به دې له ځان سره خارج ته بوځي هلته به ښه ژوند ولري.

نجلۍ (گل پرې): پلار جانې ته دی لایټو ته وگوره کور ور لکه د تنور اور لرونۍ، زه به له دې سره څنگه ژوند وکړمه، داسې مه کوه.

لایټو (نیازالله): څه څه پلاره گوره ما ته یې اور لرونۍ وویل زه څومره ښایسته شهزاده یم او دا په ما کېر کې دغه دی دا.

د نجلۍ پلار: د لاتو پلاره راځه راځه چې په چوکۍ کینو دا نجلۍ ده یوه ورځ نیمه به ژاري بیا به خپله عادت شي، د لاتو جان سره به ډېر ښه ژوند وکړي، چې زه او ته خپله خبره خلاصه کړو او گوره درکړم، چې خوله خوږه کړي.

لاتو (نیاالله): نه نه زه گوره نه خورم لږو خورم لږو ،دغه دی دا. گل پری جاني ته به هم خوله کې لږو ورکړم.

(په دې وخت کې د گل پري پلار، د لاتو پلار او لاتو په چوکيو ناست وي، خپلو کې خبرې کوي، چې خوله خوږه کړي، گل پري په منډه راوځي او د زهرو بوتل يې په لاس کې وي، خپل پلار او د لاتو پلار ته وايي، که تاسو دا کار وکړ زه دا زهر خورم او ځان وژنم.)

نجلۍ (گل پري): پلار جانۀ دا زهر گوري که زما دسمال دې ورکړ دا زهر خورم او ځان وژنم.

د نجلۍ پلار: گوره گل پري جاني لوري داسې مه کوه، ولې زما خبره نه مني، زه ستا دسمال نن ورکوم، که ته هر څه کوي ويي کړه.

لاتو (نیاالله): دغه دی دا پلار جانۀ دا بوتل کې ورسره شربت به زه هم لږ وخورم په خارج کې له دې نه غټ بوتلونه مونږ په شپې نڅاځايونو کې څکل ،دغه دی دا.

د لاتو پلار: غلی شه لوچکه خوله بنده کړه دا زهر دي، او هغه تا چې څکل هغه شراب وو، خوله دې بنده کړه.

نجلۍ (گل پري): پلار جانۀ تاسو ته ټوکې ښکاري، خو زه يې په رښتيا څکم بيا به ډېر ارمان وکړي، د خدای لپاره زما ژوند مه بربادوه.

د نجلۍ پلار: لوري خیر دی داسې مه کوه ،دوی به ما ته ډېرې روپی راکړي زما به هم ژوند جوړ شي او ستا به هم جوړي.

(د نجلۍ پلار لا په همدې خبرو کې وي، چې نجلۍ د زهرو بوتل په سر راواري او خپل پلار ته داسې وايي)

نجلۍ (گل پري): پلار جانۀ دا دی زه لارمه ته پوهه شه او ستا پیسې ته د پیسو او ولور په رواج کې دومره ډوب يي، چې زما ژوند درته ارزښت نلري. زه درنه لارمه د خدای په امان.

(نجلۍ په ځمکه راولويزي مړه شي ، پلار يې په چغو چغو وژاري ، لایو او د لایو پلار وتبښتي او د نجلۍ پلار په دغه پیغام خپله تمثيلي ټوټه پای ته ورسوي.)

د نجلۍ پلار: ای خلکه غرق شوم، تباہ شوم، برباد شوم، د څو روپو په لالچ کې مې د خپلې لور خون په غاړه واخیسته. خدای ته وگورۍ، دا ناسم رواجونه مات کړۍ، په خارج کې د لور ورکولو سزا خپلو بچو ته مه ورکوی. زه به هیڅ کله ځان ونه بڅنم.

(تمثيلي ټوټه د نجلۍ د پلار په ژړا ژړا پای ته ورسیري.)
پورتنۍ تمثيلي ټوټه چې د سټیج تمثيلي ټوټې د بېلگې په توگه مو رواره په ژوندۍ بڼه د خلکو په وړاندې نندارې ته وړاندې شوه، چې په هغه وخت کې د ډېرو خلکو د خوښۍ او د چکچکو په بدرگه پای ته ورسېده. د پورته تمثيلي ټوټې پیغام خلکو ته دا وو، چې د خلکو په وعدو او پیسو مه غولیرۍ، که خپله لور او خور ورکوی، نو د پیسو په مقابل کې نه بلکې د انسانیت او تعلیم په مقابل کې یې ورکړۍ، څو هم تاسو او هم مو اولاد په ژوند کې خوښ او خوشحال اوسي. (رحیمي، ۱۳۸۹).

رادیويي تمثيلي ټوټه

رادیويي تمثيلي ټوټه هغه تمثيلي ټوټه ده، چې په رادیو کې د خپريدو لپاره لیکل کېږي. په دې ډول تمثيلي ټوټه کې هر کرکټر یا لوبغاړی خپل رول تر سره کوي. رادیويي تمثيلي ټوټه په یوه سټوډیو کې ثبت وروسته ایډټ او بیا د خپرولو لپاره آماده کېږي. نسبت سټیج تمثيلي ټوټې ته رادیويي تمثيلي ټوټه لږه اسانه وي او دا ځکه چې که چېرې په رادیويي تمثيلي ټوټه کې کومه غلطی یا ستونزه رامنځ ته شي نو د بیا تکرار چانس یا موقع له کرکټر سره وي، خو په سټیج تمثيلي ټوټه کې د تکرار چانس له لوبغاړي سره نه وي او هلته ممثل هره څه په پوره هوش او عقل سره تر سره کوي، څو کومه ستونزه یا غلطی

ترسره نكړي. په راډيويي تمثلي ټوټه يا ننداره كې اكثره هغه موضوعات راخيستل كېږي، چې په غږ پورې اړه لري او تصوير يا نځور ته يې اړتيا نه وي. په دې ډول تمثلي ټوټه كې غږونه انځورونه جوړوي او هر غږ ځانله يو انځور وي. دا ډول تمثلي ټوټې د يو ښه پروډيوسر او ايډيټر په مرسته برياليتوب ته رسېږي. پروډيوسر يا ډايركټر بايد تمثيل داسې آماده كړي، چې اوريدونكې له ځان سره يوسي. او تر اخره يې د تلوسې په مرسته له ځانه سره وساتي. په دې ډول تمثيل كې تلوسه او تجسس ډېر اړين دي كه تلوسه ونلري يو بې معنې او هڅې غږونه به وي. په راډيويي تمثلي ټوټه كې موزيک او سازونه ډېر رول لوبوي .

بېلگه

پخوا به هر کور حريم او برف انداز درلوده، نو ځکه به نه گاونديان ترې په عصاب وو او نه هم خپله، خو د ډالرو سيلابونو هم د کورنو حريمونه ويوړل او هم برف اندازونه. اوس زياتره خپلې واورې د نورو په سرونو او بامونو غورځوي لکه داسې.

د تمثيل نوم: د خپل بام واورې سمبال کړئ.

لکيوال: ننګيار نا اشنا

لوبغاړي:

۱: حيا اورياخيل

۲: صادق سپين غر

لومړۍ يوه ښځه د گاونډي د کور دروازه په ډېره غوسه او قهر ټکوي او د کور نه چې کوم سړی راوځي . ښځه او سړی خپلې مکالمې داسې پيلوي.

ښځه(حيا اورياخيل): دا څومره بې شرمه خلک دي.

صادق سپين غر: خورې څه دې ويل؟

(حيا اورياخيل): هو. هغه زوی دې د خپل بام واورې زمونږ انگر

ته را اچوي.

صادق سپين غر: نو چپرته يې واچوي؟
(حيا اورياخيل): په انگړ کې راسره شريک يې!؟
صادق سپين غر: شريک نه يم.
(حيا اورياخيل): نو ولي واورې راچوئ.
صادق سپين غر: خای نشته، نو چپرته يې واچوو.
(حيا اورياخيل): نو دا خو دتاسو مشکل ده ته ورته د حل لاره پيدا کړه.
صادق سپين غر: خورې په غوسه کېږه مه. دتاسو گټه هم په کې شته.
 په انگړ کې مو ونې دي او چې هر څومره ډېرې واورې په کې ولوېدې هماغومره به مو نيا لگي تازه وي. د واورې اوبه ځمکه جذبوي او ذخيره کېږي.

بنځه (حيا اورياخيل): واه واه! چې دومره هوښيار وي، ولي دې انگړ ته خای نه پريښود.

صادق سپين غر: مونږ دې کوټو غم وکه، چې کوټې ډېرې شي، ځکه انگړ ته ځمکه پاتې نه شوه.

بنځه (حيا اورياخيل): او اوس واوره زمونږه انگړ ته راچوئ؟

صادق سپين غر: دومره واوره نده. هڅې دې زړه ورته په تنگ دی. پريږده چې څو ورځې ماشومان لڅکونه پرې وخوري. خواران به چپرته لاړ شي.

بنځه (حيا اورياخيل): گوره وه وروره! دا يوه ورځ نه ده يو کال ندی د ټول عمر خبره ده. ځان ته دې د واورو اچولو خای پيدا کړه، زه دې نور نه پريږدم چې زمونږه انگړ ته واوره واچوي.

صادق سپين غر: خورې! په غوسه کېږه مه. دغه سړ کال مې تاسې پرېږدی بل کال ته يې دغه بل گاوندې انگړ ته اچوم. که په بام يې پرېږدم کوټې څڅېږي. لږ خو تاسو هم زړه راباندې خور کړئ کنه.

بنځه (حيا اورياخيل): په خپل ځان به دې خپله زړه خور کړی وو او انگړ به دې پريښی وو.

صادق سپين غر: څه خير دى خورې! اوس سهوه راڅخه شوي ده. تاسو لږ گوزاره راسره وکړئ.

بنځه (حيا اورياخيل): مونږ گوزاره نه شو کولى، چې هر څنگه يې کوي، زمونږ انگر ته به واوره نه اچوي.

صادق سپين غر: څه که داسې وکړم، چې د تاسې انگر ته يې واچوم او بيا يې دتاسې له انگره دباندې کوڅې ته اوباسم. څنگه به وي؟
بنځه (حيا اورياخيل): ته نو په هماغه خپل خره سپور يې او نه ترېنه کته کېږي. همدا اوس لومړى د کوڅې خلک درباندي راخبروم او بيا په حوزه کې عريضه درباندي کوم.

صادق سپين غر: نو دې ته مې مجبورې چې په ټول کور دې دعوه وکړم. چې د کور نيم قيمت دې رشوت ورکړم، دا کور دما دى، ته په نرمه ژبه پوهه نه شوې.

بنځه (حيا اورياخيل): څه خير دى. سړ کال يې واچوى بيا دې نه پرېږدم. (ننگيار ناشنا، ۱۳۹۸).

په پورته تمثيلي ټوټه کې، چې د ازادۍ راډيو د گوري اچار خپرونې لپاره ليکل شوې، د ټولنې هغه قشر او خلک، چې خپلو مسؤليتونو ته نه متوجې کېږي او په ټولنه کې د نورو لپاره مشکلات او ستونزې جوړي او د بل په تاوان او شر کې خپله گټه او خير لټوي، يو درس او نصيحت وړاندې شوى او ټولنه يې دې ته متوجې کړې، چې هيڅ کله هم بايد د نورو په مشکلاتو کې ځان لپاره سهولت مه لټوى او په دې تمثيل کې يې هغه متل هم راخيستى چې وايي د (دخپل بام واورې د بل په بام مه غورځوى). ټولنه کې د همدې ډول تمثيلي ټوټو په مرسته سمون او بدلون راتللى شي او کوينښن بايد وشي، چې د تمثيلي ټوټو څخه مثبته گټه پورته او منفي ته يې شا کړو.

د راډيويي تمثيلي ټوټې بله بېلگه

دغه راډيويي تمثيلي ټوټه چې د مرکې په شکل پرمخ وړل کېږي، دوه کرکټرونه چې يوه بنځه د مرکه کوونکي په شکل او بل سړى د ځواب

ويونکي په شکل تمثيل کوي دغه تمثيلي ټوټه د ليکونو او ځوابونو په شکل سره ترسره کېږي.

ليکوال: ننگيار نا اشنا

لوبغاړي :

سپوږمۍ

هارون گلزاد.

نجلۍ کرکټر (سپوږمۍ) : فيلفوس کړتو صيب ليکونه راواخلم

هلک کرکټر کړتو(هارون گلزاد): را وايخله مه ورته گوره.

نجلۍ کرکټر (سپوږمۍ) : دغه لومړۍ ليک مونږ ته N.O.T له صفر

پنځه حوزې نه راليږلی دی. او له سلامونو ورسته وايي، چې د شاوخوا

کورونو کې مو زو غالي بخارۍ ايښې دي او ټول دودونه يې زمونږ

کور ته راځي N.O.T وايي، چې د گاونډيانو د بخاريو دودونو تورې

پيشوگانې راڅخه جوړې کړي دي. د ورځې درې څلور ځله ارايش يا

سنگار کوم. خو هيڅ گټه نه کوي.

هلک کرکټر کړتو(هارون گلزاد): نو ليک کومې نجلی يا ميرمنې

راليږلی دی؟

نجلۍ کرکټر (سپوږمۍ) : هو کړتو صيب هغه وايي، چې که کړتو

صيب دې خلکو ته لږ نصيحت وکړي او دا راته ووايي، چې مونږ

څنگه وکړو؟

هلک کرکټر کړتو(هارون گلزاد): د N.O.T سلامونو ته وعلیکم سلام

وايم او د پوښتنې په هکله به يې ووايم چې نصيحت گټه نه کوي، دا

ځکه چې اوس چا ته نصيحت کوي، هغه نور هم ضد درسره کوي او

په اوبو کې پورته ځي.

نجلۍ کرکټر (سپوږمۍ) : خه نو دا څنگه وکړي، چې دود يې مخ

خراب نکړي؟

هلک کرکټر کړتو(هارون گلزاد): دا دي داسې وکړي، چې سهار وختي

دې مخ پلستر کوي او د شپې چې له کاره خلاصيده بېرته دې پلستر

لري کوي. او که دې ما مني، نو تر پسرليه دې له ارايشه تېره شي. چې

خدای مکره نوره توره نشي.

نجلی کرکټر (سپوږمۍ) : خه دغه بل لیک سمندر خان رالیرلی او پوښتنه یې کړې ده چې مونږ کومې خوا ته روان یو د پرمختګ که شاتګ لور ته.

هلک کرکټر کړتو (هارون گلزاد): سمندر خانه مونږ د نړۍ والو مخالف لور ته روان یو، نوځکه په هر منفي کار کې لومړی مقام اخلو. مثلاً په بې امنیتۍ کې، په اداري فساد کې، په تقلب کې، په ککړتیا او نورو ټولو برخو کې لومړي مقامونه لرو.

نجلی کرکټر (سپوږمۍ) : سمندر خان وايي، چې مونږ ته ازار شوی که نه پوهېږو؟

هلک کرکټر کړتو (هارون گلزاد): سمندر خانه ازار به هم شوی وي او ځان هم نه پوهو. هغه کار کوو، چې سمدلاسه ګټه راته رارسوي. لکه په بخاریو کې زغال سوزو چې خه تاوده شو. خو دودونه او ضررونه یې نه سنجوو، چې په راتلونکي کې څومره تاوان راته رسوي.

نجلی کرکټر (سپوږمۍ) : نو اخر به څنګه شي؟

هلک کرکټر کړتو (هارون گلزاد): اخر یې نو خدای ته معلومه ده. نړۍ خو یې له ټولو ډالرو سره معالجه ونه شوه کړی، بل لیک راوخله.

نجلی کرکټر (سپوږمۍ) : دغه بل لیک پوږي خاني رالیرلی او وايي، چې حکومت مو په غم کې ندی په دې ساره ژمي کې مو نه احوال اخلي او نه راباندې ګرځي. د پولې سوخته لاندې په کوټو کوټو پراته یو، خو حکومت یوه بخاری هم راته کېښوده. که کړتو صیب حکومت راباندې خبر کړي.

هلک کرکټر کړتو (هارون گلزاد): خانی مست دی مست ګنه حکومت په روغو ندی خبر څه خو لا پوږیان دي. بیا د پولې سوخته لاندې خو بخاری څه ګټه نلري. هسې هم پوږیان یو د بل په تخرګ کې ننوتلي دي. او ځانونه تودوي.

نجلی کرکټر (سپوږمۍ) : نو پوږیان خواران له یخۍ سره څه وکړي؟

هلک کرکټر کړتو (هارون گلزاد): امر دې واخلي او چارواکو د کورنو دیوالونو ته دې ډډه ووهي، چې تاوده شي.

نجلی کرکتر (سپور می) : دغه بل لیک ددک رالیرلی او وایی،چی د وسلوالو غلو له ویرې له کوره نه شي راوتلی.خنځه وکړو،کاروبار ته خنځه لار او راشو.

هلک کرکتر کړتو(هارون گلزاد): غله رېښتیا هم پېر شوي دي او د سړي له تالاشۍ وروسته پز کوي او سړی وژني. که رېښتیا ورته ووايم زه هم په ډار ډار له کوره راوځم. ددک نه چې ټول ښاريان مجبوره دي. داسې دې وکړي، چې له يوه کوره دې بل ته لاره پرېږدي او همداسې له يوه کوره بل ته او له بل کوره دې بل کور ته لار شى ترڅو سرک ته اووځي. يا دې هم ددک يوه کراچۍ واخلي. سهار دې له کوره کثافات په کې باروي او چېرته دې دوکاندار ته دروي. مازيگر يا ماښام دې بېرته له کراچۍ سره کور ته راځي. چې غله گومان وکړي، غريب سړی دى او پيسى نلري.

نجلی کرکٹر (سپورزمی) : کہہ کراچی تری واخلی؟

هلک کرکتر کړتو(هارون گلزاد): غله زیاتره په موټر سایکل سپاره وي، کراچی نه شي وړلی. هههمههمههمههمه داته تمثیلي توبه په یو موزیک پای ته رسیری.

پورته تمثيلي ټوټه، چې دوه کرکټرونه یو د هک چې کړتو نومیري او بله یې نجلۍ ده، چې دواړه خپل تمثیل په لیکونو پیلوي. نجلۍ لیک وایي او له کړتو یې ځواب غواړي. کړتو هم خپل ځوابونه ورکوي او خلکو ته په طنز کې نصیحتونه او د سمې لارې خبرې کوي. چې پورته تمثيلي ټوټه کې د ټولنې د سمون او جوړونې خبره شوې ده. (ښکارياناشنا، ۱۳۹۸).

تلویزونی تمثیلی توتہ

تلويزوني تمثيلي ٽوٽه هم سٽيج تمثيلي ٽوٽي په خبر په ليدلو او اوريدلو پورې اړه لري،خو په دې توپير چې په سٽيج تمثيلي ٽوټه کې ليدونکي يا اوريدونکي هر څه په ژوندۍ بڼه گوري او دلته يې د تلويزون پر پرده گوري.په تلويزوني تمثلي ټوټه کې مختلفې منظري او

صحنې وړاندې کېږي او هر ډول سټوډيو ورته جوړېږي. تلویزوني ننداره یا تمثلي ټوټه هم د راډیويي تمثلي ټوټې په څېر په سټوډيو کې جوړېږي. که کومه صحنه غلطه شي په تکرار ډول جوړېږي. په دې ډول تمثیلونو کې د کرکټر کړنې او عمل ته ډېره پاملرنه کېږي او کله کله د ډېرو خبرو پر ځای یوه کتنه هم لوی کار کوي او خپل مطلب اغېز بندي. مکالمې باید د کرکټر یا لوبغاړي له حال او شان سره مناسبې وي. په تلویزوني تمثلي ټوټو کې ډیزاینر، لایت مین یا رڼا خورونکی، کمږه مین یا کمږه لرونکی، سنګاروونکي او ایډیټر پورې زیاته اړه لري. دیادونې وړه ده، چې په دې ډول تمثیلونو کې د پروډیوسر لاس ډېر پراخ وي او په ډېرې هوښیاری سره هره صحنه آماده کوي. په تلویزوني تمثلي ټوټه کې لوبغاړي ډېر راحته او اسوده ځکه وي، چې که کومه مکالمه ترې غلطه شي، نو په تکراري ډول یې بیا ریکارډ کوي، خو په سټیج تمثلي ټوټه کې بیا هر څه په ژوندۍ بڼه وي که لږه غلطې هم وشي، نو لوبغاړی مجبور دی خپله مکالمه ترمیم کړي او نندارچیانو ته دا موقع ورکړي، چې هغوی په دې پوهه شي، چې لوبغاړی یا کرکټر سهوه شو.

بېلګه

د تمثلي ټوټې نوم: کروناویروسه مړ شي

لیکوال: شیر احمد شیری

لوبغاړی:

۱: شیري

۲: شامو (مستعار نوم)

د خپریدو ځای: لمر نړۍ وال تلویزون

د خپرونې نوم: د خندا شپه

د خپریدو نیټه: جمعي شپه، ۱۳۹۹/۱/۱۳

لمر راډیو تلویزون، چې د نړۍ په ډېرو ځایونو کې لیدونکي لري او په پښتو ژبه مختلفې خپروني خپروي، چې یوه خپرونه یې د خندا شپه ده. یاده خپرونه کې مختلف میلمانې او کوربانه وي. د خندا شپه خپرونه

يوه تفريحي او له ټوكو ډكه خپرونه ده، چې په همدغه خپرونه كې يوه تلويزوني تمثيلي ټوټه د دوه كسانو لخوا چې يو يې شير محمد شيري او بل يې د شامو په نوم كس دى، د كورنا وېروس په اړه يوه تمثيلي ټوټه جوړه او خپره كړه. ياده تمثيلي ټوټه كې شيري د كرونا وېروس رول لوبوي او شامو د يو خبريال په څېر له كرونا وېروس (شيري) څخه پوښتنې كوي، چې په ياده تمثيلي ټوټه كې له وېروس څخه د خونديتوب په اړه يو لوى پيغام هم پروت دى، نور به يې په تمثيلي ټوټه كې وگورو، چې څه ډول پيغام دى.

شامو: نن مو مو د خیره سره د کرونا کرونا ماحول کې د کرونا د ویروس سره مرکه ده، چې دا ولې په څه خاطر دلته راغی، او ولې یې د دنیا ټول انسانان په وار خطایی کې واچول. څوک وژني، څوک مریض کوي، څوک یې د فکر او سوچونو څخه لیوني کړي دي. نو کرونا جانه له تا مې لومړۍ پوښتنه دا ده، چې اول راته دا ووايه چې ته ولې دومره وحشي یې، ولې په دومره وحشي حالت کې راغلي، چې د دنیا ټول انسانان چې د هر مذهب دي، لیونی او سرگردانه دي کړل.

شیری (کرونا ویروس): آففرین افرین، لا تر اوسه پوري پوهه شوی نه یی، چې زه د څه شي لپاره رغلی یم. مکمله پتی شپتله مو خلاصه کړه. اوس هم په تاسو د مورک گمان وکړم چې دا مورکان دي. خود به راحمه، په دې دنیا کې کوم حالت روان دی، خیر څنگه رانشم، ورور – ورور وژني، مسلمان د مسلمان حق خوري، ظلم کوي، ویني رواني دي، بیچچاره بببي مانا ویني رواني دي، زه مجبور شومه چې راغلم، همدا اوس هم تاسو ته چانس دی، توبی وباسی توبی.

شامو: يعنې ته عذاب يې؟ شه نو که دا راته ووياست چې ستا دوستان څوک دي؟ په دغه انسانانو کې ستا دوستان څوک دي، ته خو د کرونا وېروس يې حتماً به دوستان او دشمنان لری؟

شیری: بیبیرررر زما دوشمنان.....

شامو: نه دشمانانو پوښتنه نه درنه کومه هڅه بيا وورسته کوم، دوستان دي څوک دي؟

شیري: بببررررر، دوستان زما هغه څوک دي، چې څوک د ډاکټر خبرې نه مني، ماسک نه اچوي، دستکشي نه په لاس کوي، فاصله نه مراعت کی، هغوی ته کرونا ټوکی بنسکاري، خو چې کله مي ونيو بببرررررر.

شامو: شه يعني هغه څوک دي دوستان دي چې د ډاکټرانو خبرو ته غور نه نيسي او بي پروايي کوي. بنه دا راته ووايه چې دښمنان دي څوک دي؟ کرونا ويروسه.

شیري: دوشمنان مي هغه څوک دي، چې څوک د ډاکټر په خبرو عمل کی، بببرررررر دستکشي په لاس کی، فاصله مراعتوي، او مخ ته ماسک اچوي، دا مي دښمنان دي دښمنان، ولې چې زما زور پر هغوی نه رسيږي. هغوی رانه په مفتو کې بچ کېږي.

شامو: شه ستا ولې له انسانانو سره دشمني ده؟ ولې له حيواناتو سره دشمني نه کوي؟ څه دليل دی چې انسانانو سره دشمني لپاره راغلی یې؟

شیري: وی ویی وی وی، تا کله کوم حيوان لیدلی چې حیوان د بل حیوان غیبت وکړي؟ نه یې کی. تا کله حیوان لیدلی، چې بل حیوان وژني؟ نه یې وژني. تا کله حیوان لیدلی چې د بل حیوان حق وخوري؟ نه یې خوري، نو ځکه مي حیوانات پریخوستل دا مرض ټول په انسانانو کې دی، هماغه ده چې انسانانو باندې عذاب نازل شوی دی. او زه راغلی یم.

شامو: ته دومره وحشي ویرویس یې، چې نه زور پېژني، نه بنسځه گوري، نه ځوان گوري، نه ماشوم گوري، هر چا ته راروان یې دا ولې؟ **شیري:** بلکل، بلکل که هر څوک بې پروايي وکړي، ډېر خلک داسې وايي، چې ما کرونا نه نيسي، زه مسلمان یم، خو مونږ ته مسلمان، مونږ ته هر مذهب والا، چې په چا مو وس بر شو او د ډاکټر خبرې ونه مني، بببرررررررر نو بیا په جامعه کې رانه شپه نه شي تیرولی.

شامو: ته یو چا جوړ کړی یې یې یې یې یې او که خپله دا دنیا ته راغلی یې؟ **شیري:** دا کېسې پرېږده، چې زه چا جوړ کړی یم، زه الله ج جوړ کړی یم، خو بیا هم درته وایم چې همدا اوس هم تاسو ته چانس شته، توبې

[illegible]

شامو: ته دومره وحشی یې، چې د خلکو په سوچونو او فکرونو او کله کله په خوبونو کې ورځي، ولې دومره ظالم یې؟

شیری: بلکل - بلکل، تر څو دا خلک اصلاح شي، که اصلاح نه شي، هی پوهیږي بله اسماني ډبره هم درپسې راروانه ده. په هغې به نور هم زلیله شي، اوس هم درته چانس شته توبی وباسی، توبی.

شامو: دوستانو تاسو د کرونا ویروس د خطرونو، دوستی او دشمنی په اړه خبرې واورېدې، په دې هیله چې ټول له کرونا ویروس څخه ځان وساتي اوس ما او کرونا ته اجازه راکړی د خدای په امان. (شیر ۱۳۹۹).

بیلکہ

لیکوال: سید فخرالدین ہاشمی

د تمثیلی ټوټې نوم: ته زما د پلار نښانه یی (د ټکان خپرونی زندان)

لوبغاري: شیر احمد شیري، سيف الدين خندان او ملکري يي

د نشر ځای: شمشاد نړۍ وال راډیو تلویزون، تېکان خپرونه، ۲۰۱۷م

دغه تمثیلی ټوټه چې ټول په کی درې ممثلینو برخه اخیستی ده

او د شمشاد نری وال راډیو تلویزون له خوا په تګان خپرونه کی ،خپره

شوی ده به دغه تمثیلی ټوټه کی چی د ټولنی د هغی طبقی چی جر مونه

کېږي، ولي جرم کوی... وا هلکه بل بندي راخوشي کړه. هي هي هي
کاکا ودريره. دا راته ووايه چې تا کوم جرم کړی ته خو سپين ږيري
سړی يې ته يې ولي بندي کړی يې.

دریم بندي (سيف الدين خندان): ما جرم اوس نه، جرم مې پخوا کړی
وو، ما خپله ځواني په زندان کې تيره کړه.
سرتيري (شير احمد): داسې وايي بابا دا.

دریم بندي (سيف الدين خندان): ما شل کاله خپله ځواني په دې زندان
کې تېره کړه، په هغې وخت کې ستا مرحوم پلار په دې زندان کې امر
وو، لکه نن چې ته يې .

سرتيري (شير احمد): د سرتيري د ژړا غږ. خخخخخخخه .
دریم بندي (سيف الدين خندان): ژرې ولي؟ مړي دې خدای وبخښي.
سرتيري (شير احمد): د ژړا په حالت کې. گوره بابا، ته له دې زندان
خخه تللی نه شې، ته به ټول عمر زندان کې پاتې
کېږي. خخخخخخخه

دریم بندي (سيف الدين خندان): زه خو ازاد شوی يم دا ته څه وايي.
سرتيري (شير احمد): کاکا ته زما د پلار د دې زندان د لاس نخښه
يې، دا ځکه .

دریم بندي (سيف الدين خندان): پرېږده ته دا څه کوي، زه ځم نور په
دې زندان کې نه پاتې کېږم.
سرتيري (شير احمد): نننه ته نه شې تللی راځه هله نو بېرته زندان ته
داخل شه. (هاشمي، ۲۰۱۷).

د لوستلو تمثيلي ټوټه

دا هغه ډول تمثيلي ټوټه ده، چې په سټيج يا بل کوم ځای کې د
اجراء کېدو او په هغې کې د نقش لوبولو په وړاندې ستونزې وي او په
نداريزه توگه وړاندې کيدای نه شي، يوازې د لوستلو لپاره ليکل شوي
وي. دا ډول تمثيلي ټوټې زياتره يوازې لوستل کېږي او کرکټرونه په
کې رول نه شي لوبولی. دا ډول تمثيلي ټوټه د يوکس له لورې لوستل
کېږي. دا ډول تمثيلي ټوټه ځکه دندارې ته نشي وړاندې کېدلې، چې

کيدای شي، پېښه يا موضوع يې داسې وي، چې ليکوال يا ممثل ته يې ستونزې پېښې شي، نو ځکه يې نندارې ته د ممثلينو په مرسته نه وړاندې کېږي. دا ډول تمثيلي ټوټې ډېرې کمې او په نشت حساب دي. د دې ډول تمثيلي ټوټې ليکل ليکوال لپاره هم ستونزمن وي .

يو اکتيزه تمثيلي ټوټه

دا ډول تمثيلي ټوټه هغې تمثيلي ټوټې ته ويل کېږي، چې د يو کس له لورې پر مخ وړل کېږي. په يوه صحنه کې ټوله تمثيلي ټوټه راټولېږي دا ډول تمثيلي ټوټه ډېره لنډه او په زړه پورې وي. ياده تمثيلي ټوټه د وخت د ضايع مخه نيسي او خلک يې زياته خوښوي. په دې ډول ننداره يا تمثيلي ټوټه کې يو کس يا يو کرکټر کېدای شي د دوو يا زياتو کسانو اکتونه او مکالمې وړاندې کړي او همدا يو کس کيدای شي، څو مختلف غږونه او انځورونه د خلکو مخې ته تمثيل کړي. په يو اکتيزه تمثيلي ټوټه کې لوبغاړی يا کرکټر بيا ډېر ځېرک او هوښيار وسي، د تمثيل هر اړخ او د نندارچيانو د توجه او پاملرنې راپول د ممثل لپاره ډېر اړين دي، ځکه چې په دې ډول تمثيلونو کې ممثل يو کس وي او هره خوا او لوری بايد کنترول کړي، څو کولی شي، نندارچيان سترې او تنگ نه شي. د دې ډول تمثيل د بيلگې په توگه به په لاندې ډول يو تمثيل وړاندې کړو.

بېلگه

دا يو اکتيزه تمثيلي ټوټه ده، چې د يوه کس لخوا پر مخ وړل کېږي. په دغې تمثيلي ټوټه کې ليکل شوي کيسه په ځانله ځان پر مخ وړي او خپل ليکل شوی پيغام خلکو ته په ډېر مهارت او هنر سره رسوي، چې بېلگه يې په لاندې ډول وړاندې کېږي.

د تمثيلي ټوټې نوم: د دوبي لندن د شرکت خبرتيا

ليکوال: نگيار نا اشنا

لوبغاړی: بری افغانپور

د خپريدو ځای: ازادی راډيو د گورې اچار خپرونه، ۱۹۹۹/۱۱/۱۹

د دوبي لندن د شرکت خبرتيا

- ۱: د دوبي لندن شرکت يو تن داسي د اداري چارو کارپوه کس ته اړتيا لري، چي لاندې مهارتونه بايد ولري.
- لومړی: په نورو شرکتونو او مؤسساتو کي پنځويشت کاله کاري سابقه ولري.
- دوهم: عمر يې بايد له ديرشو کلونو زيات او له پنځلسو کلونو کم نه وي.
- دريم: په اداره او منجمنټ کي د ليسانس او ماستري برسيره د نړۍ د يو معتبر پوهنتون څخه د دوکتورا او فوق دوکتورا سند هم ولري.
- څلورم: په انگليسي، فرانسوي، جاپاني، چيني، او لږو ډېرو نورو ژبو روانې خبرې او ليکنې وکړي.
- پنځم: قد يې بايد ار تجاعي خاصيت ولري، يعني د ريس په مخ کي دوه نيم لويشتي او دمامورينو په وړاندې دويم متره اوسي.
- شپږم: د وينتانو، سترگو او مخ رنگ يې مهم نه دی او ارايش يې هم خپله سليقه ده که يې کوي او که يې نه کوي.
- اوم: د ډريوري، خوشامند او ستايل لسنس لري او که يې نلري شرکت يې په کپسه کي ندی او حوصله يې تر ټولو مهم شرط دی او هغه هم دومره چي که د شرکت خاوند ورته په يوه ساه سل کنځلي وکړي، دی ورته څه ونه وايي. ځکه چي بيکاري زياته او کارونه کم دي. نو بايد ځان د شرکت د خاوند نادودو او ناخوالو ته ټينگ کړي. مينه وال دي ډېر زر خپل غوښتنل ليکونه د خپلو پنځلسو عکسونو سره يوځای د نوموړي شرکت د خاوند کور ته ورسوي. د انټريو وگانو نېټې د ټيلفون د لاري اعلانيري. (ننگيارناشنا، ۱۳۹۸).

- څه وي مکالمه يې په لاندې ډول ده. دا يو انټرکټ تمثيلي ټوټه ده، چې يوه ټوکه يې په کې تمثيل کړې ده.
- زما مشرانو او کشرانو ورونو يوه خبره کوم او هغه دا ده چې دا کله څوک په لارو کوڅو کې جنگ کوي.
 - نو مونږ او تاسو له په کار دي، چې مونږ ښه په قراره باندې شاته کينو.
 - چې هغه شاته ولاړ کسان هم دا جنگ وگوري.
- په پورته مکالمه کې که څه هم د طنز په ژبه يوه لنډه ويډيويي مکالمه ده او ځينې خلک به دا فکر کوي چې دې نفر د کوم مولوي تمثيل کړی او دا يې ښه کار ندی کړی، خو په حقيقت کې نوموړي د جنگ نه د نفرت لپاره دا ويډيو جوړه او خلکو ته وړاندې کړې چې دا د طنز په ژبه هغه خلکو ته يوه درنه سپيره ده چې کله دوه کسان جنگ وي او دوی ورته ولاړ وي او يوازې سيل يې کوي. (@abdurahim44 ۱۴۰۰).

د محتوا له مخې د تمثيلي ټوټې ډولونه

د محتوا له مخې هم تمثيلي ټوټه مختلف ډولونه لري، چې دلته به يې هر ډول جلا جلا معرفي او بحث به پرې وشي. کله چې د ډرامايي يا تمثيلي هنر خبره کېږي، نو حتماً به تراژيډي او کميډي انځورونه به د ليدونکو يا لوستونکو ذهن ته راځي. د موضوع په دې برخه کې لاندې هر ډول تر بحث او څېړنې لاندې نيول کېږي.

تراژيډي تمثيلي ټوټه

دا هغه تمثيلي ټوټه يا نندارليک دی، چې د غم، درد، ژړا، ویر حالت او پېښې په کې راغلي وي. دا ډول تمثيلي ټوټه په غمجن ډول پای ته رسېږي. د دې ډول نندارې ليکل يو څه ستونزمن ځکه وي، چې کرکټر په کې ځان داسې اماده کوي، چې خلکو ته واښايي، چې دې څومره غمجن دی او د خلکو په زړونو کې د همدردۍ او ترحم جذبه

راولاره کړي. دا ډول تمثلي ټوټه په خلکو ډېر اثر کوي او خپلو مسؤلینو ته یې متوجه کوي.

بېلگه

یتیم ماشوم

د تمثیل نوم: یتیم ماشوم

لیکوال: تاج محمد رحيمي

لوبغاړي: شوکت (ماشوم)

الیا (بنوونکی)

بنوونکی: بچیه پلار دې څه کار کوي، چې ته داسې خیرن او ناپاک بنوونځي ته راځي؟

شاگرد: (ماشوم په سلکو سلکو) استاد جانۀ پلار مې په ځانمرغي برید کې شهید شو، زه اوس بې وسه او بېکسه يم، پلار نلرم، مشر ورور مې نشته، مور سره مې پیسې نشته چې ماته پاکې جامې واخلي او زه هم د نورو زده کوونکو په څېر پاک ستره راشم.

بنوونکی: څو یه کله او په کوم ځای کې دې پلار په چاودنه کې شهید شو.

شاگرد: (په وړه ژبه د خپل پلار کېسه داسې کوي) استاد پلار مې په کابل کې په یوه چاودنه کې شهید شو، زه دومره بې وسه يم چې کله له بنوونځي نه کور ته لاړ شم، له خپلې بکسې نه کتابونه لرې کړم، په همدې بکسه کې بیا د بوټانو رنگ، بورس او پالش واچوم. مور مې په سرو سترگو ژاړی او زه ورته وایم مور جانې ژاړه مه زه ښار ته ځم، مور مې په سر ښکل کړي او په ژړا ژړا راته وایي زویه څه الله دې مل شه.

بنوونکی: څه زویه چې کله ښار ته لاړ شي بیا څه کوي؟

شاگرد: استاد د ښار په یوه څنډه کې کینم او د خپلې بکسې نه برس، ټوټه او رنگ راوباسم او بیا د دې ښار ږندو خلکو ته داسې نارې وهم. ماما، اکا، راشه بوټان درته رنگ کړم، په لس روپۍ یې رنگوم، ډېر ښایسته یې رنگوم خیر دی راشه که خوښ دي نه شو پیسې یې مه راکوه.

ښوونکي: بچیه ته د ښار خلکو ته رانده ولې وايي؟
شاگرد: ځکه ورته رانده وایم چې تر ننه رانه چا پوښتنه ونکړه چې ماشومه په دې بکسه کې خو خلک کتابونه گرځوي، نو ته په کې ولې د رنگ ډبې، برس او پالش گرځوي، ولې درس نه وایي تر ننه زما د حال پوښتنه چا ونکړه، هر څوک مې رټي او له ځانه مې لرې شري.
ښوونکي: زویه له چا گيله لرې کنه؟

شاگرد: نه استاد له هېچا گيله نلرم ځکه کله چې د انسان د احساس سترگې رنډې او غوړونه يې کانه شي له هغوی گيله کول کومه معنا نلري. دلته چا کې رحم نشته، دلته انسانيت نشته، دلته څوک زړه نلري هر څوک خودخوا او د ځان غوښتونکي دي، زما هم خدای شته له بندگانو يې نه غواړم خپل همت او محنت په مرسته د خپلې کورنۍ لپاره حلاله نفقه گټم او بس. استاد زه به د قيامت په ورځ د خدای په وړاندې د دې ظالمانو څخه شکايت وکړم او خدای به يې ټولو ته سزا ورکړي. (ماشوم په ژړا ژړا له ستيچ کوزيري او تمثيلي ټوټه پای ته رسوي). (رحيمي، ۱۳۸۷).

کوميدې تمثيلي ټوټه

دا ډول تمثيلي ټوټه په خوندرو او له خندا ډکو کلمو او حرکتونو پېليري. د دې ډول تمثيلي ټوټو لوبغاړي يا کرکټرونو څېرې هم کوميدې جوړيږي، څو وکولای شي د خلکو پام ځانله راوگرځوي او د هغوی د توجه وړ وگرځي. دا ډول تمثيلي ټوټه په ټولنه کې په هغو کړنو او خلکو ملنډې او رښخند وهي، چې ټولنيز مسوليتونه نه پېژني او د خپلې ټولنې د خدمت لپاره کار نه کوي. کوميدې تمثيلي ټوټه يا نندارليک له پيل نه تر پای په خندا او طنز ډکه وي او هره برخه يې د خلکو پام ځانله راگرځوي. په دې ډول تمثيلي ټوټه کې مهمه خبره دا ده چې هر کرکټر د خپلو مکالمو سره سمه څېره ځانله جوړه کړي څو وکولای شي د خلکو خندا او زړه لاس ته راوړي. په دې ډول تمثيل کې په

ټوکو، مسخرو او خندا د ټولنې د بنسټه او ټېټې طبقې احساساتو او جذباتو د وړاندې کولو هڅه کېږي.

بېلگه

د تمثیل نوم: ښه واده دې کړی بیا خو دې مبارک شه

ممثلین: عالم زیب مجاهد او نظر محمد

نشر ځای: نشتر حال سټوډیو، مهران سی دی هاوس

په دغه تمثيلي ټوټه کې، چې د سټیج پر مخ د خلکو په وړاندې ننداره کېږي، دوه کسان، چې یو یې عالم زیب مجاهد دی او بل یې نظر محمد دی، دواړه یې پرمخ وړي. عالم زیب مجاهد څخه په کې پوښتنې کېږي او هغه ځوابونه ورکوي. تمثیل په دې ډول پیلېږي، چې لومړنی کس وایي، چې نن زموږ سره داسې میلمه دی، چې مور ورته وایي واده وکړه او دی انکار کوي، چې نور به له میلمه څخه پوښتنې وکړو او خپل تمثیل پیلوي. همدا د کومیدي تمثيلي ټوټې یوه ډېره ښه او په زړه پورې بېلگه ده.

عالم زیب مجاهد : اوس راځي زما زلمی میلمه. زلمیه په خبر راغلي؟

نظر محمد: خیر اوسې. مالي روره لږ اوزگار یې؟

عالم زیب مجاهد : ولې څه کار دې دی.

نظر محمد: او جی

عالم زیب مجاهد : څه کار دې دی؟

نظر محمد: ما ویل چې دا مچ راڅخه وشړي. های های دې مچ ته هم معلومه شوې ده، چې ما واده کړی دی. هر وخت مې لکه خواښې په غوږ کې ښکېږي.

عالم زیب مجاهد : ښه نو واده دې کړی، بیا دې مبارک شه

نظر محمد: هههههههه پاک مولا دې په داسې بلا واړوه لکه زه چې پرې اوږیدلی یم.

عالم زیب مجاهد : دا ولې ته خو ډېر گيله من غوندي یې؟

نظر محمد: روره گيله من به نه یمه بې تنخوا نوکر یم، د خپلې خواښې، اوو د خپلې ښځې.

عالم زيب مجاهد : بس ژاړه مه، ښه نو دا واده دې ولي کولو؟
نظر محمد: هاجي بس نو مور مې راته ويلې زويه زه به مړه شمه، خو ستا په سر به خهره (گلان) ونه وينمه، ما ورته وويلې چې مور لږ صبر خو وکړه چې په خپلو پښو خو لږ ودريزو.

عالم زيب مجاهد : نو بيا مور دته څه ويل؟
نظر محمد: نو مور ته ويل، ستا دا کجۍ پښې ما ته معلوميدې، هيڅ کله هم په خپلو پښو نه شي ودريدلې. بس ويل يې واده وکړه واده وکړه واده.
عالم زيب مجاهد : ژاړه مه، ښه نو بيا دې څه وکړل؟

نظر محمد: بس جی لکه د کالج د هلکانو، د بس په ستاپ ودرېدم، خو مور مې دا فرمايش کړی وو، چې زه بودی يم ځانله به خپله ښځه پيدا کوي. بس نو د څوارلسمې سپوږمۍ په شان تکه سپينه، داسې غټې سترگې، داسې اوږدې زلفې او ونه د چينار ټيک يې په اوربل.

عالم زيب مجاهد : ښه ته نو په بس ستاپ باندې ودرېدې؟
نظر محمد: اوجی بس لکه د کالج د هلکانو د بس په ستاپ ودرېدم. بس هرې جينۍ ته به موسکۍ موسکۍ کيدمه. چا بې مې په لاس کې تاووله.
عالم زيب مجاهد : دا د موټر چايبانې (کيلي گانې) وې؟

نظر محمد: نه جې دا زما د زور سايکل چايبانې وې. ما پرې هسې د وچې شوشا ورکوله نن سبا خو ټول خلک همدا چل کوي. هغه سايکل هم صيبه چا رانه پټ کړ.

عالم زيب مجاهد : څه مړه خدای به بل سايکل درکړي، خودا راته ووايه چې چا لفت (در وکتل) درکړو کنه؟

نظر محمد: او جي بس خدای مهربانه شو او مور له په منډه منډه راغلم، ما ويل موري مبارکه شه اينزور مې درله وکته.

عالم زيب مجاهد : خا، نو مور دې څه ويل؟
نظر محمد: نو مور مې راته ويل خا اينزور دې راله وکته، خو دا راته ووايه چې سپياکې (خوشيان) ټپلې شي کنه؟

عالم زيب مجاهد : نو تا ورته څه ويل؟
نظر محمد: ما ورته ويل موري، سپياکې څه چې يوه ورځ به تا هم ديوال سره وټپي.

عالم زيب مجاهد : خه نو ډولۍ دې راوړه؟

نظر محمد: هو غم مې کور ته راوړو.

عالم زيب مجاهد : دا ولي ته خو بيا ژاړې؟

نظر محمد: اخ اخ اخ هه اااااااااااااااااااا

عالم زيب مجاهد : نا نو ته به خپلې ناوې ته څه فروټ (ميوه)

راوړې او مور ته به يې نه ورکوي نو ځکه به درله خبرې کوي؟

نظر محمد: ويم ژاړم په دې هماغه مور چې ما ته به يې ويل چې ستا

په سر مې څهره نه وي ليدلې مړه به شمه، اوس راته وايي ورک

شه بيکار شاه وی بنځي نه تاويزې راتاويزې بيبيبيبيبيب

عالم زيب مجاهد : نااااااااااااااااااااا په کار دي، چې د مور خيال ساتي چې

کله ميوه راوړي، نو مور ته يې هم ورکوه کنه.

نظر محمد: د فروټو خبره دې وکړه، پرون مې يو کيلو امروت او نيم

پاو مې غوزان (چارمغز) راوړل، نو بنځي ته مې ويل ستا غاښونه

کلک دي، ته دا امروت وخوره او مور ته مې ويل ستا غاښونه نشته

دي، تا دا غوزان په خوله کې اړوه را اړوه.

عالم زيب مجاهد : نو په هغې يې درته خبرې وکړې؟

نظر محمد: نو په هغې يې راته دومره خبرې وکړې غوزان يې راته

هلته اااااااااا

عالم زيب مجاهد : جنگ جگړه مو خو نه وه کړې؟

نظر محمد: بس هغوی خپلو کې جنگ شروع کړو او وهلم يې زه.

(ژړا)

عالم زيب مجاهد : هسې ته څه په رښتيا ژاړې ما ته لږ وگوره.

نظر محمد: کور کې مې وهل خوړلي، مړه تاسې ټول وهل خورۍ خو

چا ته حال نه وايي.

عالم زيب مجاهد : اوس دي د زړه خبره وکړه.

نظر محمد: بس ټول نارينه په يوه کشتۍ کې سپاره يو.)

(مجاهد، ۲۰۰۰م).

ميلو تمثيلي ټوټه

ميلو له يوناني ژبې څخه جوړه کلمه ده، چې معنا يې سندر ده او په اصطلاحي توگه دا هغې ډرامې يا تمثيلي ټوټې ته ويل کېږي، چې سندرې په کې زياتې وي او هم پکې جذباتو او احساساتو ته ډېر زور ورکړل شوی وي. ظاهري شان او شکوت په کې مهم گڼل کېږي. (هاشمي، ۱۳۸۹: ۱۹۹)

د تمثيل دا ډول هم ډېر مهم وي او د ټولنې منفي کرکټرونه د سندرو په ويلو سره د خلکو په وړاندې تمثيليزي. دا ډول تمثيل که څه هم يو څه ستونزمن وي، خو په خلکو يې اغېز ډېر وي او د شعر يا سندرو په ژبه خلک دې ته اماده کوي، څو له بدو رواجونو او کړنو څخه ځان وساتي او د ټولنې سمو رواجونو او کړنو ته مخه کړي. دا ډول تمثيلي ټوټې ډېر لرغونې تاريخ لري ان د يونان لرغوني تمثيلونه په همدې ډول تر سره کېدل. نن سبا په ځينو تلویزونو کې دا ډول تمثيلي ټوټې زياتې وړاندې کېږي، لکه د لمر نړۍ وال تلویزون په خندا شپه نومې خپرونه کې او همدا رنگه په ډنډوره خپرونه کې هم ترسره کېږي.

بېلگه

ليکوال: شير احمد شيری

د خپريدو وخت او ځای: لمر نړۍ وال تلویزون، د خندا شپه خپرونه، ماينام ۷ بجې.

ممثل: شامو (مستعار نوم)

د تمثيلي ټوټې نوم: کرونا خپله دې کوه خپله کومه

په دغه بېلگه کې، د يوې سندرې په ډول چې په سر کې سروکې او بيا ورپسې يوه يوه لنډۍ اچول شوې ده، د طنز په شکل سره وړاندې شوې او د ټولنې د هغې ستونزې چې کرونا وېروس يادونه يې کړې ده، چې په نن سبا کې ورسره لاس او گريوان دي. په دغه ميلودي تمثيلي ټوټه کې، يو کس، چې شامو نومېږي، د خپلې چمبې يا

داريا سره يادې ټپې په ډېرې هنر او تمثيلي غږ سره اورېدونکو ته وايي او دا پيغام ورکوي، چې خلک ځان له دې وژونکي ويروس څخه وژغوري او خپل ځانونه پاک وساتي.

گل په شرنګ شرنګ هې گل په شرنګ شرنګ
 تور اوربل مې خور دې ولونه ولونه
 کرونا په تلو راتل وزياتيږي
 گل په شرنګ شرنګ هې گل په شرنګ شرنګ
 تور اوربل مې جوړ دې ولونه ولونه
 جانانه دلته مه راځه نه به درځمه

=====

گل په شرنګ شرنګ هې گل په شرنګ شرنګ
 تور اوربل مې جوړ دې ولونه ولونه
 که قرنطين يې غږ را وکړه
 گل په شرنګ شرنګ هې گل په شرنګ شرنګ
 تور اوربل مې جوړ دې ولونه ولونه
 که کرونا شوې بيا دې نه راځي غږونه
 گل په شرنګ شرنګ هې گل په شرنګ شرنګ
 تور اوربل مې جوړ دې ولونه ولونه

=====

د صحت عامې وزير غوسه دې
 گل په شرنګ شرنګ هې گل په شرنګ شرنګ
 تور اوربل مې جوړ دې ولونه ولونه
 په کور کې کېنې گنې ټول به وټرمه
 گل په شرنګ شرنګ هې گل په شرنګ شرنګ
 تور اوربل مې خور دې ولونه ولونه
 (شیر، ۱۳۹۹)

تراژيدي کوميدې تمثيلي ټوټه

دا ډول تمثيلي ټوټې يا نندارې هم تراژيدي او هم کوميدې برخه لري. په دې ډول تمثيلونو کې دواړه اړخونه په يوه برخه کې تراژيدي يا خفگان او ژړا او په بله برخه کې يې کوميدې، خدا يا مسخره راوړل کېږي. په اوسنيو راډيويي او تلويزوني تمثيلي ټوټو کې داځانگړنه جوتنه ده او ليکوال هڅه کوي چې په ليدونکي يا اوريدونکي کې د ليدلو او اوريدلو تلوسې د زياتولو په موخه په تمثيلونو کې دا دواړه خواوې رانغاړي. په دې ډول تمثيلونو کې د ټولنې منفي خواوې کله په خفگان او کله په خدا يا رشخند او مسخره ټولنې ته وړاندې کېږي او ټولنه په دې اگاه کوي، چې خپلو منفي کړنو ته يې پام شي او په راتلونکي کې ترې ځان وساتي. د دې ډول تمثيل ليکل ليکوال ته سخت او ستونزمن وي.

بېلگه

تمثيلي ټوټې نوم: يوه دعا به وکړو.

ليکوال: اسماعيل شاهد

لوبغاړي: اسماعيل شاهد، سيدالرحمن شينو او ملگري يې.

د نشر ځای: نشتر هال تياتر، مسافر سي ډي هاوس له خوا.

دغه تمثيلي ټوټه د ټولنې يوه برخه ده او کله چې يو څوک مړ شي، نو خپل خپلوان او دوستان يې د مړي کور ته راځي او د غمرازی لپاره خپلې خبرې کوي، کله کله دا غمرازي دومره سترې کوونکي شي، چې د مړي د کور خلک ترې تنگ شي، چې په دغه تمثيلي ټوټه کې همداسې يوه ستونزه انځور شوې، چې په لاندې ډول يې گورو. ياده تمثلي ټوټه هم تراژيدي او هم کوميدې ده. ځکه هم په کې ژړا او هم په کې خدا ده، چې په لاندې ډول يې د بېلگې په توگه وړاندې کوو.

اسماعيل شاهد: يا الله ته يې وبځي، جنتونه يې نصيب کړي، يا الله هغه دنيا يې بښايسته کړي، مرگ حق دی خلاصی ترې نشته.

شامپرک: راځی چې يوه دعا وکړو.

اسماعيل شاهد: بس خدای دې وبځي، هغه دنیا دې ورله خدای بڼایسته کړي.

شامپرک: موږ خبر شو، خفه شو، چي پلار دې مړ شو.

اسماعيل شاهد: مه ژاړی، خدای دې وبځي، ټول مرو دا حق لاره ده.

شامپرک: های کاکاجي مړ شو، ډېر بڼه سړی وو.

اسماعيل شاهد: بس حقه لار ده نور مه ژاړی په ژړا څه نه کېږي.

شامپرک: یوه دعا به بیا وکړو.

اسماعيل شاهد: خدای دې وبځي، بس حقه لار ده ټول مرو. خدایه دا

څوک چې ژاړي ته ورله صبر ورکړي، نور یې ورپسې ونه ژړوي.

شامپرک: دا مړ شو؟ دا په څه مړ شو.

اسماعيل شاهد: هو مړ شو، بس حقه لار وه.

شامپرک: ډېر بڼه سړی و ما ته به یې هره ورځ پنځه روپی

راکولې. یوه دعا به وکړو.

اسماعيل شاهد: هو هغه سخي سړی وو هر فقیر ته یې پیسې

ورکولې، خدای دې وبځي.

شامپرک: څه نو دا څنگه مړ شو؟

اسماعيل شاهد: بس بیمار و، څو ورځې بیمار وو وخت یې پوره شو او

مړ شو....

شامپرک: څه نو څو ډاکټرانو ته مو وړی و؟

اسماعيل شاهد: بس کړه نورې خبرې پرېږده بس وخت یې پوره شو

او مړ شو.

سيد الرحمن شينو: په چغو او ژړا صحنې ته راځي او خپلې خبرې

داسې پيلوي:.. وای خخخخه وایي الله دې وبځي مړ شو، اخر هم مړ

شو، ما ته خو به یې لږ صبر کړی وو کنه.

اسماعيل شاهد: بس ډېر وارختا و.

سيدار حمن شينو: بس یوه دعا به وکړو، نړۍ باران وو پاس په لوړو

یې وروینه.... ما ویل یو تمبو یا تجیر به مو ودرولی وی چې باران ونه

شي.

اسماعيل شاهد: نه تمبو مو لږولی باران نشته بس خدای دې وبځي.

سیدالرحمن شینو: یوه دعا به بیا وکړو، دا به د پاک الله رضا وي. چې خدای پاک هغه په حق ورسولو.

اسماعیل شاهد: چپ شه مړه مونږ دې له ځان سره غلط کړو په مړي کې څوک سندرې نه وایي.

سیدالرحمن شینو: په ما باندې ډېر ګران وو، وایم په ما ډېر ګران وو، زما دوست وو، ما پرې ځان قربان ولو.

اسماعیل شاهد: بس زما په پلار هم ته ډېر ګران وي خو حقه لاره ده ټول په همدې لاره روان یو.

سیدالرحمن شینو: نه نو ستا پلار په رښتیا هم مړ شو؟

اسماعیل شاهد: نه مړ نه دی ژوندی دی، خو مړی دی دا حقه لاره ده او بس مړ شو.

سیدالرحمن شینو: یوه دعا به بیا وکړو؟

اسماعیل شاهد: بس کړه مړه تنګ دې کړم بس خدای دې وبځي.

سیدالرحمن شینو: څه جنازه یې شوې ده.

اسماعیل شاهد: خود یې جنازه شوې مسلمان وو او اوس خښ شوی دی.

سیدالرحمن شینو: خدای دې یوزلي بیا وبځي زما ډېر ګران ملګری وو، زما په اړه یې درته څه نه وو ویلي؟

اسماعیل شاهد: هو هو ستا په اړه یې راته ویلي وو کنه نوم دې څه دی؟

سیدالرحمن شینو: نوم مې انځر ګلی دی؟

اسماعیل شاهد: هو انځری یې یاد کړی دی کنه مونږ خو تا پسې په اسمان کې ګرځیدو خو ته خدای په ځمکه راکړې. په تا خو زما د پلار پنځوس زره روپۍ وې هغه به له تا اخلم.

سیدالرحمن شینو: څه څه نه نه زه هغه نه پیژنم په ما دچا پیسې نشته، کیدای شي ما مړی غلط کړی وي زه به کوم بل مړي ته تلم... (شاهد، ۲۰۰۰م).

د موضوع له مخې د تمثيلي ټوټې ډولونه

د موضوع له مخې تمثيلي ټوټې يا نندارليكونو کې کوم بنديز نشته، ټول هغه څه چې د بشر او انساني ټولنې په ژوندانه پورې اړه لري د تمثيلي ټوټو موضوع گرځېدای شي. موضوع هغه اساسي فکر او مطلب ته وايي يا هغه انگيزه او محرکه قوه ده چې د ليکوال د ليکلو عمليه پر هغې راڅرخي او مخکې تر ليکلو نه ذهن کې پخه شوي وي. د موضوع په دې برخه کې به لاندې هر ډول تر بحث لاندې ونيسو .

(هاشمي، ۱۳۸۹: ۲۰۶).

اخلاقي تمثيلي ټوټه

په دې ډول تمثيلي ټوټه کې د ټولنې د اصلاح او اخلاقو د سمونې کوښښ کېږي. دا ننداره يا تمثيلي ټوټه زياتره د ټولنې منفي خواوې په گوته کوي او خلکو ته وړاندې کوي. ليکوال کوښښ کوي، چې د ټولنې د اخلاقو لومړۍ منفي خواوې خلکو ته په گوته او بيا وورسته ورته د نصيحت په ډول د مثبتو او ښو اخلاقو نمونه وړاندې کړي، څو ټولنه وکولای شي د سمون خواته حرکت وکړي. په دې ډول تمثيلي ټوټو کې کوميدې او تراژيدي دواړه خواوې راتلې شي او يا کېدای شي يوازې کوميدې يا تراژيدي خوا غوره شي، خو په اصل کې موخه د ټولنې اصلاح او سمون دی. دا تمثيلي ټوټې کېدای شي، په ستيج په ژوندۍ بڼه او يا هم په راډيو يا تلويزون هم خپرې شي. که په هر ځای کې خپريږي، خو موخه او هدف به يې د ټولنې د سمون او اصلاح کول وي. د ليکوالۍ هنر نومي کتاب ليکوال د اخلاقي تمثيلي ټوټې په اړه خپل نظر داسې څرگندوي: (اخلاقي تمثيلي ټوټه يا نندارليک هغه نندارليک ته ويل کېږي، چې موضوع او مضمون يې د نېکۍ او بدۍ په پرتلنې ولاړ وي. د دغونندارليکونو يا تمثيلي ټوټو، چې له مذهبي نمائځنو يې سرچينه اخيستي، د رنسانس د دورې تر لومړيو پورې رواج درلود). (هاشمي، ۱۳۹۳: ۲۲۶).

ولسي تمثيلي ټوټه

ولسي تمثيلي ټوټې زياتره د ولس په منځ كې راتوكېږي او د ولس د منځ څخه بح ث كوي. كه چېرې د ماشومونو لوبو او كېسو ته غور شو هغوى هم خپلې لوبې او كېسې په تمثيلي ډول پر مخ وړي. كه ماشومان له يوې خوا ځانگړې كېسې لري، خو د كېسو د تمثيل او بنودنې لپاره يو لړ حركتونه او خوځښتونه هم د كېسې له تړاو سره سم تر سره كوي. د بېلگې په توگه د ماشومانو د نانځكو جوړول او بيا د هغوى واده كول او هغوى سره خبرې كول دا خپله د ولسي تمثيلي ټوټې بېلگه ده. (سنگروال، ۱۳۹۰: ۲۵۴).

ماشومان خپله هره كړنه تمثيلوي او نورو ته يې وړاندې كوي. د بېلگې په توگه د چينټرو لوبه كه وكنل شي هلته ماشومان تمثيل كوي او د خپل ساعتيرى يوه وسيله همدا لوبې او تمثيلونه گڼي. يوشمېر څېړونكي انگيري چې اتن تر ويدي پير د مخه هم دود وې چې دا هم د تمثيل يو ډول دى، چې اوس هم د پښتنو د ملي اتن په نامه يادېږي او د هر عمر خلك كولاى شي په اتن كې برخه واخلي. د پښتو ادبياتو په ولسي ادب كې هم ولسي تمثيلونه يا تمثيلي ټوټې فولكلوريكې بېلگې لري، چې د تمثيل هنر په كې پالل شوى دى. د بېلگې په توگه پښتو لنډۍ، د اتن نارې يا كاكړۍ غاړې، چې پېغلې يا ځوانان په كې رنگ رنگ حركتونه او تمثيلونه كوي، چې مثال يې په لاندې ډول راوړو:

بېلگه:

هلك: ستادې قسم په حسن خپل وي
كه يار دې بل وي ماته راكړه جوابونه
نجلۍ: زما دې قسم په حسن خپل وي
كه يار مې بل وي زه دې اور واخلم مينه
نجلۍ: زما په مخ دې پرار جوړ كړ
زه به بخيلې مور ته څه ځواب وايمه
هلك: مور ته دې داسې ځواب ور كړه
زه له گړي سره ويالې ته وولويمه

نجلۍ: مور به مې داسې راته وايي
 گړۍ دې روغ پر خولي دې راوړل پر هرونه
 هلک: مور ته دې داسې ځواب ورکړه
 گړۍ په خټه زه په گټه وولېدمه
 (سنگروال، ۱۳۹۰: ۲۵۸)

دې ته ورته نورې بېلگې يې هم په پښتو ولسي ادب کې ليدلې شو، خو اوس دلته د ولسي تمثيل خبره ده، نو ويلی شو ولسي تمثيل هغه تمثيل ته ويل کېږي، چې د ولس له منځه راوتی وي او د ولس هر قشر په کې ونډه لرلی شي. ښه مثال يې مونږ د اشرف ورکولی شو، چې ولس په يوه چغه د يو کار لپاره راوځي او هغه کار په گټه ترسره کوي. يا ولسي تمثيل يا نندارليک هغه تمثيلي ټوټې ته وايي، چې زياتره کليوال او ولسي ژوند پورې اړوند مسایل په کې انځوريزي او په ساده ولسي کچه په مختلفو بڼو وړاندې کېږي، چې مخکې يې مونږ د بېلگو يادونه وکړه.

د اتلولۍ تمثيلي ټوټه

دا هغه ډول تمثيلي ټوټې دي، چې زياتره په کې د اتلانو کارنامې او کبسي وړاندې کېږي. دا نندارليکونه په لرغونو زمانو کې ډېر دود وې، چې اتلان به يې نوميالي جنگيالي او تورپالي وگړي وو. په اوس وخت کې هم دا ډول تمثيلونه په ځانگړو مراسمو په ځانگړي ډول د افغانستان د ازادۍ، دروسانو د وتلو يا انگرېزانو د ماتو ورکولو په ورځو کې په ځينو مجلسونو او پروگرامونو کې وړاندې کېږي. ښه بېلگه يا مثال يې د د افغانستان د ازادۍ د ۱۰۰ سلمي کليزې په مناسبت په شمشاد نړۍ وال راډيو تلويزون کې جوړ شوی پروگرام وو، تمثيلي ټوټو کې راتلای شي.

تاريخي تمثيلي ټوټه

دا هغه ډول نندارليکونه دي، چې د يوې ټولنې تاريخي پېښې په کې انځوريزي. په دې ډول تمثيلي ټوټو کې د ټولنې تاريخي پېښو ته پاملرنه کېږي. ښه مثال يې انگرېزانو ته د ماتې ورکولو او د ملالۍ د لنډۍ د ويلو پېښه ده. يا د احمد شاه بابا د وخت تاريخي پېښې دي، چې دې ته تاريخي تمثيلي ټوټه ويل کېږي. د يادونې وړ ده، چې په دې ډول تمثيلونو کې ټول تاريخ نه بلکې د تاريخو پېښو غورچاڼ په لنډ ډول وړاندې کېږي، ځکه چې د تمثيلي ټوټې غېږه تنگه وي، نو نه شو کولای ټوله پېښه په کې انځور کړو.

غوټه لرونکي تمثيلي ټوټه

دا هغه تمثيلي ټوټې دي، چې په منځنيو پېړيو کې دود وې، چې اصلي موخه او هدف يې په اروپا کې د مسيحي دين ترويج او تبليغ و. په اوس وخت کې غوټه لرونکي تمثيلي ټوټې ډېرې نه ترسترگو کېږي. (هاشمي، ۱۳۹۴: ۴۱۲).

په دې ډول تمثيلي ټوټو کې د موضوع سپرل ليدونکي يا اوريدونکي ته پرېښودل کېږي او قضاوت کوونکي يې خپله ليدونکي يا اوريدونکي وي. په اوس وخت کې د عيسويت د ترويج لپاره په ځينې هېوادونو لکه پاکستان، هند، ايران او نورو هېوادونو کې ځينې رسنۍ شته، چې په تمثيلي توگه د عيسويت تبليغ تمثيل کوي او د خلکو په ذهنونو کې د ياد دين په اړه يو ذهنيت ورکوي.

مذهبي تمثيلي ټوټه

هغه تمثيلي ټوټې، چې ټولنيز مشکلات او ستونزې په کې په انتقادي ډول مطرح او د حل لاره يې ښودل شوي وي. دا ډول تمثيلونه مذهبي بڼه لري، خو په افغانستان کې د دې ډول تمثيلونو د ليکلو ليکوال ډېر کم دي او دا ځکه، چې په دې سنتي ټولنه کې مذهبي تمثيلي ټوټې وړاندې کول نور مشکلات او ستونزې زېږوي، خو په نورو مذهبونو کې د دې ډول تمثيلونو وړاندې کول ازاد دي او هغه ټولنې چې غواړي

خپل مذهبي مشكلات او ستونزې د تمثیل په بڼه خپلو خلکو ته وړاندې کړي او د حل لاره ورته پيدا کړي.

بېلگه

د تمثيلي ټوټې بېلگه

ليکوال: عبدالبصير مینه پال

د تمثيلي ټوټې نوم: زه څنگه په لمانځه کولو راغلم؟

يو ځوان چې له لمانځه څخه غافله شوی وو، هيڅکله به يې لمونځ نه کوو. نوموړی وايي ډېر ساده او آسانه په لمونځ کولو راغلم. يوه ورځ په ټولگي کې ناست وم، د ديني علومو ساعت شروع شو، بنوونکی چې څنگه ټولگي ته راغی؛ نو پوښتنه يې وکړه: ستاسو په نظر کوم ډول خلک لمونځ نه کوي

لومړني زده کوونکي: د معصوميت په بڼه وويل: هغه خلک چې مړه شوي دي، لمونځ نه کوي

دويم زده کوونکي: د ندامت په ډول وويل: هغه خلک چې لمونځ يې زده نه وي، لمونځ نه کوي

درېم هلک: له خپل ځای څخه ولاړ شو او معقول ځواب يې ورکړ: هغه خلک چې مسلمانان نه دي، لمونځ نه کوي. (په همدې شکل څلورم هم وويل): هغه خلک لمونځ نه کوي، چې کافران دي (په ترتيب سره پنځم هم وويل): هغه خلک چې له الله تعالی څخه نه وېرېږي، لمونځ نه کوي (ټولو زده کوونکو خپل نظرونه څرگند کړل، خو زه په فکر کې ډوب شوم او له ځان سره مې وويل؛ چې زه له کومې ډلې څخه يم؟ آیا زه مړ شوی يم؟ نه، زه خو ژوندی يم! آیا زما لمونځ نه دی زده؟ نه، لمونځ مې هم زده دی. آیا زه مسلمان نه يم؟ الحمدلله! مسلمان يم. آیا زه کافر يم؟ نعوذ بالله. آیا زه له الله تعالی څخه، نه وېرېږم؟ ولې نه! الله تعالی قهار ذات دی، ماته په قهر نشي! نو ولې لمونځ نه کوم؟ له ځان سره مې وويل: ښه! که د قبر په اوله شپه کې پوښتنه راڅخه وشي. ژوندی وي. لمونځ دې هم زده وو. مسلمان هم وي. له الله څخه هم وېرېږدلی؛ نو ولې دې لمونځ نه کاوه؟ څه ځواب به ورکړم؟ څو ټکانه مې وخوړل او له هماغې ورځې مې کلک تصميم ونيوه چې نور به په هيڅ حالت کې

لمونځ نه پرېږدم. راځئ! تاسي هم له ځان سره په دې اړه يوه شيبه فکر وکړئ!! رسول الله ﷺ فرمايلي: بَيْنَ الرَّجُلِ وَبَيْنَ الشَّرِّ وَالْكَفْرِ تَرْكُ الصَّلَاةِ. (مسلم: ۸۲) ژباړه: د مسلمان او کافر تر منځ فرق په لمانځه کې دی. ګرانه وروړه! همدا اوس الله ﷻ ته توبه وباسه او قوي اراده وکړه چې، له نن څخه وروسته به يو لمونځ هم نه قضاء کوم، که چېرې پدې تمه يې چې، سبا يا هم بل وخت به توبه وباسم؛ هسې نه چې، مخکې له توبې ويستلو څخه مړ شي، هسې نه چې بدعمله له دې فاني نړۍ څخه ولاړ شي، داسې ډېر ځوانان تللي چې، بيا هيڅ نه وي راغلي. ګرانه وروړه! هيڅکله د الله تعالی له رحمت څخه مه ناهيلي کېږه، هغه ډېر مهربانه ذات دی، د خپلو ګناهونو بخښنه وغواړه او اميد ساته چې ماته به بخښنه کوي

اشاروي تمثيلي ټوټه

اشاروي تمثيلي ټوټه هغې تمثيلي ټوټې ته ويل کېږي، چې ټوله مکالمه او کرکټر يې په اشارو خبرې کوي. په دې ډول تمثيلونو کې له اشارو، علامو او کنايو کار اخيستل کېږي. بڼه بېلګه يې مونږ د الجزيرې تلویزون د ګونګيانو د خبرونو مثال ورکولی شو. په افغانستان غونډې ټولنه کې د اشاروي تمثلي ټوټې ارزښت په دې کې دی که څوک نه شی کولای د يو چا منفي ټکي په خوله بيان کړي، نو په اشارو خويي بيانولی شي. يا بڼه مثال يې په بنارونو کې په دېوالونو د هغه انځورنو جوړول، چې د فساد، رشوت او ناوړه کړنو په اړه جوړ شوي وي.

بېلګه

دا يوه تمثيلي ټوټه ده چې په اشاروي توګه ترسره کېږي

لومړی کرکټر شپونکی

په لومړي سر کې يو تن چې د شپونکي په بڼه يې ځان جوړ کړی وي، لويه چينې ته ورته کورتی يې په تن، ملا يې په څادر تړلې او په لاس کې يې يو لوی لرګی (ډانګ) د ستيچ مخ ته راځي لکه د کوچي روان وي رمو پسې شپيلې وهي او د حيواناتو په ژبه غږ کوي. په بيګروند کې ورپسې د ميزو او پسونو او زونه غږيزي. داسې فکر کېږي چې ياد

ممثل عمل يوه رمه مخکې کړې او روان دی. شپونکى لا په خپلې رمې پسې روان وي چې په دې وخت کې يو بزگر راشي.

دويم کرکټر بزگر

په دويمه صحنه کې يو سپين ږيرى سړى چې شلیدلې جامې يې په تن وي د غنمو بورى يې پر شاه راروان وي کله چې خپل پټي ته رسېږي بورى په ځمکه ږدي، د تندي خوله په لسټونې پاکه کړي او بيا غنم په لمن کې واچوي او خلکو ته داسې ښايي لکه دى چې په پټي کې غنم شيندي.

درېم کرکټر خټگر

بزگر لا په کرونده کې بوخت وي چې ستيځ ته دريم کس چې بېلچه يې په اوږده ده راروان دى او خپل لويديلى ديوال جوړوي خټه تياروي او پسخه وهي. خټگر په خپله خټه جوړولو بوخت وي کار کوي چې په دې وخت کې يو نجار صحنې ته راشي.

څلورم کرکټر نجار

نجار سره په لاس کې تيشه، اړه او د نجارۍ نور واړه وسايل وي او صحنې ته راشي. د راتگ سره سم خپل متر يا (پيټه) له بورى څخه راواخلي او په اندازه کولو پيل وکړي داسې ښايي چې نوموړى عملي لږيا دى يوه دروازه يا کرکى اندازه کوي او د دروازو د جوړلو اندازه يا ناف اخلي.

پنځم کرکټر موچي

کله چې موچي صحنې ته راشي خپل بورس، رنگ او بوټان له خلتې راوباسي او په بوټانو گنډلو او رنگولو پيل وکړي. دوى لا په خپل کا کې بوخت وي، چې دوى تر شاه د ښوونځي ماشومان چې دوه هلکان او يوه نجلۍ وي راشي په ټولگي کې د خپلې تختې مخ ته کېږي او په درس ويلو پيل وکړي او ښوونکى يې راشي په درس پيل وکړي. کله چې صحنه له دې ټولو کسانو څخه ډکه شي نو په دې وخت کې يو بل کرکټر راشي چې د هغې کړنې په لاندې ډول وي.

پردي يا بيگانه کرکټر

يو کس چې تورې جامې او نقاب يې پر مخ وي د شيطان په څېر راشي کله چې وگوري ټول خلک په خپلو کارونو بوخت دي او د خپل وطن په ابادۍ مصروف دي، نو سر و خوري او له ځان سره وايي چې دوی ټول به په جنگ اچوم. لومړی راشي بنوونکی ووهي او هغه له بنوونځي څخه په وهلو وهلو وشرې. بيا له تختې څخه ټول ليکل پاک کړي څو ماشومان له ليک او لوست څخه محروم پاتې شي. له ماشومانو کتابونه ټول او څېرې يې کړي بنوونځی وران وېجاړ کړي، تخته و غورځوي ټولگی وسوزوي... د افغانستان لويه نقشه ولاړه وي هغه سرچپه کړي او د کراس يا چلي پا علام پرې راکاږي. کله چې نقشه سرچپه کړي او د چليپا علامه پرې راکش کړي نو په دې وخت کې همدا شيطان نما انسان چې څهره يې وحشتناکه وي او پردی جاسوس او غلام وي خپل نوکان ترنگوي او هغه شپونکي ته ووايي چې دا نقشه نجار چپه کړي. بيا دهقان راولي او ورته وايي چې نقشه چوپان چپه کړي بيا همداسې موچي او نجار ته شيطاني وکړي او په دې سره په صحنه کې ټول وگړي لاس او گريوان شي او شيطان ډېر خوشحاله وي چې هېواد وال خپل وطن ورانوي او خپلو کې جنگ کوي. جنگ دومره گرم شي چې په ټولو سړي وينې رامټې شي په وينو کې لت پت پراته وي. اخ و ډب شروع شي خپلو کې سره په جنگ شي. همدا شيطان نما انسان ټولو ته په لاس کې وسله ورکړي او يو بل ته وايي چې په ټوپک يې وولی څو مړه شي. بنوونځی وران شي، هر څه گډوډ شي او بيا په دې وخت کې دا سندره وغږيږي.

په خپل وطن کې جنگ راته جوړ دی

هلته هم زه مرم دلته هم زه مرم

پردی غوږل دی پردی اثر دی

هلته هم زه مرم دلته هم زه مرم

زما گريوان يې ريشي ريشي کړو

زما وجود يې ټوټې ټوټې کړو

زما گريوان يې ريشي ريشي کړو

زما وجود يې ټوټې ټوټې کړو

پردی ټوپک دی پردی سنگر دی

هلته هم زه مرم دلته هم زه مرم

د همدې سندرې د غږېدلو په دوران کې يو بل تن چې سپينې جامې يې پر تن وي هک پک حيران پاتې شي هرې خوا چې گوري هر څه گډ وډ وي، نو راشي او هر يو زخمي په خپل غېږ کې راجگ کړي او پخلا يې کړي او سندرې همداسې روانه وي د سپينو جامو والا له سترگو اوښکې بهيري. له هر يوه ټوپک واخلې او لرې يې گزار کړي. کله چې يو يو تن راجگ شي يو بل ته گوري حيران شي هغه سپينو جامو والا ټوپکونه مات مات کړي او لرې يې گزار کړي. بيا لاړ شي د افغانستان نقشه راواخلي او د لطيف ننگر هاري دا سندرې شروع شي.

لو لپه شوم اور مې واخيست په فرياد او په سوران يم

نور مې بچ کړی اى! بچيان ستاسو کور افغانستان يم

څوک مې ویشي په څو برخو بېلوي رانه اندام

څوک مې غواړي چې ما خرڅ کړي جوړوي رانه غلام

بس دی بس دی خدای لپاره لږ مې پرېږدی په قراره

زه له هر څه يم لويديلى ورکه شوي رانه لاره

.....

دا سندرې لا ختمه نه وي چې په تالار کې يو شور او چک چک شروع شي کله چې دا ټول خلک سره پخلا شي د تالار زيات ناست خلک د ستيج مخ ته راشي او دې هر يو ته غاړه ورکوي او د پخلا کولو کوښښ يې کوي. سپينو جامو والا شخص د ټولو لاسونه لاس په لاس کړي او يو موټی او يو زنځير ترې جوړ کړي. د اتحاد او اتفاق يو سمبول ترې جوړ شي. ستيج مخ ته ډېر خلک راټول شي د افغانستان نقشه په ټولو لاسونو کې ونيسي او يوه خوشحالي جوړه شي او بيا له همدې ممثلينو څخه يو تن دا لاندې شعر وايي او دا تمثيلي ټوټه په همدې ځای پای ته رسيري.

مونږ د همدې ځانگې گلونه يو مونږ مه بېلوه

لکه دا ستوري سره وروڼه يو مونږ مه بېلوه

زمونږ په زړو کې د يوې مېنې څراغ بليري

د يوې مينې ارمانونه يو مونږ مه بېلوه
اوس خو مو دلته اړولي چرې مه راښايه
ټول د يوې ځنې خالونه يو مونږ مه بېلوه
زمونږ د ټولو مراد يو دی چې ډېوې بلو
گډې زاری گډ تکلونه يو مونږ مه بېلوه
مونږ تل په خپلو کې ټول عمر سره مينه کړې
د خدای لپاره مينه زړونه يو مونږ مه بېلوه
زما (سرتېر) د وطن خاوره څه چې غرونه وايي
مونږ د همدغه وطن غرونه يو مونږ مه بېلوه
د تمثيل پای

(بنادمن، ۱۷، ۲۰)

اوم څپرکی

په معاصر ادب کې تمثيلي ټوټه

ادب يا ادبيات د وخت په تېرېدو سره پرمختګ کوي او نوي بدلونونه په کې رامنځ ته کېږي. په هر دور او هر پېر کې نوي تحولات او بدلونونه زغمي. که چېرته لرغوني دورې ته پام وشي هلته ادب دومره پرمختګ نه دی کړی لکه څومره يې، چې کلاسيکه دوره کې وکړ. بيا په کلاسيکه دوره کې هغه بدلونونه او پرمختګونه نلري لکه اوس يې چې معاصره دوره کې لري. په معاصره دوره کې ډېر بدلونونه راغلل، ازاد نظم، سپين شعر، هايکو، ټپيزه، ټکوريزه، ناول، لنډه کيسه، کيسه گۍ، تمثيلي ټوټه، ډرامه فلم، سريال او ... داسې نور ډېر نوي تحولات پښتو معاصر ادب ته را داخل شو او د پرمختګ پړاونه يې وو. هل په دې ډله کې يو هم تمثيلي ټوټه ده، چې معاصرې دورې او په ځانگړي ډول له شلمې م پېړۍ له پېله يې ډېر پرمختګ او وده وکړه. دا، چې معاصر يا اوسني ادب ته تمثيلي ټوټه څنگه راغله او له کومو پړاونو راتېره او پرمختګ يې وکړ په دې موضوع به دلته پوره بحث وشي.

پښتو معاصر ادب ته د تمثيلي ټوټې راتګ

د تمثيلي ټوټې په لرغونتيا په تېرو بحثونو کې خبرې وشوې او نور يې په لرغونتيا بحث ته اړتيا نه ليدل کېږي. د موضوع دا برخه دې ته ځانگړې شوې، چې معاصر ادب ته تمثيلي ټوټه کله راغله او څرنگه يې پرمختګ وکړ؟ په دې اړه به بحث او څېړنه وکړو، چې څه اړتيا

وه، چې تمثيل په دې سيمه خپل سيوري و غورو. لکه څرنګه، چې په دې سيمه د انګريز واکمني قايمه وه او په پښتنه سيمه د وخت جابر نظام ظلم او ستم دومره حد ته ورسولو، چې خلک يې دې ته مجبور کړل، چې د يو تحريک لاندې د خپل ژوند د بقا لپاره مبارزه وکړي. هماغه وو، چې د ډېرو هلو ځلو وروسته خدايي خدمتګار نهضت يا تحريک رامنځ ته شو، خو دا تحريک او نهضت د جنگ لپاره نه بلکې د عدم تشدد لپاره جوړ شو او خلکو ته به يې همدا ويل، چې تاسو وسلې ته مه لاس کوی ځکه که وسله مو لاس ته درشي، نو دا سيمه به نوره هم برباد شي. خلکو د خدايي خدمتګار خبره ومنله او د عدم تشدد سلسله يې روانه کړه.

په دې سلسله کې د عدم تشدد پلويانو زندانونه او مشکلات وليدل، خو انګريز دوی په ارامه نه پرېښودل، نو هماغه وو، چې د دې تحريک غړو په اخبارونو او مجلو کې ليکل پيل کړل، چې په دې ليکلو هم سخت زندانونه وليدل شول، په دې تحريک کې يو هم عبدالاکبر خان اکبر و، چې د لومړي ځل لپاره يې په ۱۹۲۷م کې د درې يتيمانو په نوم يوه تمثيلي ټوټه وليکله او د اتمانزو په ښوونځي کې تمثيل او د خلکو په وړاندې نندارې ته وړاندې شوه. دې تمثيل يا نندارې په خلکو زيات اغېز وکړ او له دې وروسته په کراره کراره په نورو ښوونځيو او مدرسو هم ورته تمثيلي ټوټې او برنامې جوړې شوې. له دې وروسته پښتو ادب ته تمثيل ورو ورو مخه کړه او پرمخ روانه شوه.

عبدالاکبر خان اکبر د جونګري او خدايي خدمتګار په نوم نورې تمثيلي ټوټې يا نندارې وليکلې. خدايي خدمتګار يې دومره مشهوره شوه، چې له ښودلو وروسته يې يو شمېر خدايي خدمتګاران، چې په دې ننداره يا تمثيلي ټوټه کې يې ونډه اخيستي وه ټول يې زندان ته ولېږل او سختې سزاګانې يې ورکړې. خدايي خدمتګار تمثيلي ټوټه يا ډرامه په ۱۹۳۰م کې د ستيج پر سر په ژوندۍ بڼه نندارې ته وړاندې شوه. په پښتونخوا کې بل کس، چې په هغه وخت کې يې تمثيلي ټوټو ته مخه کړه هغه قاضي رحيم الله وو، چې په ۱۹۲۸م کې د (نوي روشني) په نوم تمثيلي ټوټه وليکله همدا تمثيلي ټوټه يا ننداره بيا غازي امان الله خان افغانستان

ته راوغوښته او په ښوونځيو کې تمثيل او نندارې ته وړاندې شوه. (سنگروال، ۱۳۹۰: ۲۱۷).

په کوزه پښتونخوا کې تمثيلي ټوټې ځکه ډېره وده وکړه، چې هلته له انگرېزي څخه اردو او له اردو ژبې څخه په خپل وخت کې پښتو ژبې ته راداخله شوه. هلته بيا د سمندر خان سمندر نوم هم د يادولو وړ دی، چې لومړيو کې يې تمثيلي ټوټې او بيا يې ډرامې ولېکلې. همدارنگه د حافظ محم ادریس نوم هم نه شو هېرولې نوموړی د ښوونځي ښوونکی هم وو. نوموړي د (استاد او ښوونځي) په نوم تمثيلي ټوټې وليکلې او په ښوونځيو کې د زده کوونکو لخوا د سټيج پر مخ نندارې ته وړاندې شوې. په کوزه پښتونخوا کې پښتو تمثيلي ټوټې يا نندارې ډېره وده وکړه او خپل پړاونه يې ووهل. په کوزه پښتونخوا کې د سرحد ارب له خوا د پېښور په نشتر هال کې په ۱۹۹۲م کې د پښتو خاکو يا تمثيلي ټوټو د نشر لپاره لاره هواره شوه او هلته يې پښتو تمثيلي ټوټو د نشر او خپریدو سره په کوزه پښتونخوا کې پښتو تمثيلي ټوټه نوره هم مشهوره او وده يې وکړه. په دې لړ کې د نظر محمد ليکلي ((ديوانه مستانه)) د نثار احمد زاهد (د دريو ښځو څښتن)) د خالقداد اميد (کوټه پيسه) د طارق ناياب (پام کوه اشنا) او د فرمان عمرزي (ناوې څه شوه؟) تمثيلي ټوټې د يادونې وړ دي. (رضا، ۱۹۹۵: ۱۲۶).

په بره پښتونخوا يا افغانستان کې بيا د تمثيلي ټوټې يا نندارليک په اړه دا نظر دی، چې د امير شير علي خان په دربار کې د فقير احمد په نوم يو شخص و، چې پاچا د (مجلس آرا) په لقب نمانځلی و. نوموړي به ځينې تاريخي پېښې د رزمي شعرونو سره په تمثيلي ډول د پاچا په وړاندې تمثيل کولو. (سرور، ۱۳۷۹: ۴۲).

خو تر کومه، چې د اوسني تمثيلي ټوټې يا نندارليک خبره ده، نو دا برخه د غازي امان الله خان د واکمنۍ په لومړيو کلونو کې پيل کېږي. کله چې په ۱۳۰۰ لمريز کال په پغمان کې د تياتر ودانۍ جوړه شوه همدغه تياتر کې د لومړي ځل لپاره نندارليک يا تمثيلي ټوټې وړاندې شوې او له همدې ځايه په افغانستان کې تمثيلي ټوټه وزېږدله.

او رو رو د ځوانۍ مرحلې ته ورداخل شو. په همدې تیاتر کې په ۱۳۰۲ لمریز کال کې د خپلواکۍ د جشن په ورځ د (شهزاده جوا) په نامه ژباړل شوي نندار لیک یا تمثیلي ټوټه نندارې ته وړاندې شو. د دې تمثیلي ټوټې نندارې ته غازي امان الله خان خپله هم ناست وو.

د یادوني وړ ده چې یاد تمثیل د فیض محمد ذکریا، محمود طرزی او صلاح الدین سلجوقي وو، چې همدوی یې ترتیب او پروډیوسري هم کړې وه. په دې تیاتر یا سټیج باندې بیا نورې نندارې او تمثیلي ټوټې هم وړاندې شوې چې عبارت دي له: فتح ټل، بچه نازدانه، حاکم ظالم، مادر وطن او داسې نورې نندارې او تمثیل شوې. (هاشمي، ۱۳۹۴: ۴۱۶).

کله، چې په افغانستان کې په کال ۱۳۰۷ لمریز کې کورنۍ گډوډي جوړه شوه، نو تمثیلي ټوټه هم له سکوت سره مخ شوه، چې تر ډېره په دې ډگر کې زیاته پاملرنه ونه شوه او ډېر خنډونه ورته جوړ شو، خو کله چې په کال ۱۳۲۰ لمریز کال کې محمد نعیم خان د پوهنې وزیر شو، نو په دې وخت کې ځینو فرهنگیانو یو ځل بیا د تمثیل هنر ته وده ورکړه او کله، چې سلطان صلاح الدین سلجوقي د مطبوعاتو مستقل رییس شو، نو په کابل کې یې د پوهنې د نندارې بنسټ ډېره کېښوده او تمثیلي ټوټې یا نندار لیک ته یې یو ځل بیا ساه ورکړه. د سلجوقي په مرسته تمثیلي ټوټې دومره پرمختگ او وده وکړه، چې هره اونۍ کې به یې نوې نوې نندارې او تمثیلي ټوټې نندارې ته وړاندې کولې.

د تمثیلي ټوټې د پرمختگ سره په ولایاتو کې هم نندار لیک او تمثیلي ټوټو وده وکړه. په ننګرهار، پروان او پلخمرې کې د تمثیلي ټوټو د نندارې لپاره مرکزونو جوړ شو او هلته به هم مختلفې تمثیلي ټوټې نندارې ته وړاندې کېدلې. په ۱۳۳۹ لمریز کال په کابل کې د ښځو لپاره د (زینب ننداره) په ۱۳۳۸ لمریز کې د عسکری کلوپ په چوکاټ کې (لښکري نندارې) تاسیس شوې او دا مرکزونه د همدې لپاره جوړ شول، چې تمثیلي ټوټې په کې نندارې ته وړاندې شي. په همدې کلونو کې په کابل کې هم یو مجهز او په هر څه سمبال تیاتر جوړ شو او د همدې تیاتر په جوړیدو سره په کابل کې هم تمثیلي ټوټې وده وکړه او د پرمختگ پر لور یې قدمونه او گامونه پورته کړل. همدارنګه د

مطبوعاتو د رياست په چوکاټ کې د تياتر د هنري مؤسسي جوړيدلو، په ۱۹۶۳ م کال د اطلاعاتو او کلتور د وزارت په چوکاټ کې د ښکليو هنرونو د مؤسسي جوړيدل او په ۱۹۶۶ م کې د پښتو تمثيلي ټوټو د اساسي فعاليتونو پيل کېدل، د کابل راډيو په چوکاټ کې د ډرام او ډيالوگ رياست جوړيدل. دا ټول هغه څه وو، چې په افغانستان کې تمثيلي ټوټې ته يې وده او پرمختگ ورکړ.

کله، چې د ثور کودتا مخ ته راغله تر دغه وخته هم په افغانستان کې تمثيل او تمثيلي ټوټې وده وکړه او د يوې ښې وسيلې په توگه يې په خلکو کې پرمختگ وکړ، خو کله، چې د مجاهدينو او طالبانو واکمني منځ ته راغله، نو له دې ريژيمونو وروسته په افغانستان کې تمثيلي ټوټې ځان د رکود غېږ ته وغورځاو او تر ډېرو کلونو پورې تمثيل خپله ساه ورکړه.

د تياتر در افغانستان ليکوال چې د نثري ادب ډولونو ليکوال يې نظر راخيستی ياد ليکوال په هېواد کې د تياتر او تمثيلي ټوټې له پيلامې يعني ۱۳۰۰ لمريز کال څخه تر ننه د بيلابيلو دورو د نندار ليکونکو، لوبغاړو او ډايرکټرانو د نومونو مفصل ليست خپور کړې، چې دلته به يې د نمونې په توگه د ځينو نومونه راوړو.

په نندار ليکونکو کې

استاد عبدالغفور برينينا، استاد عبدالرشيد لطيفي، عبدالرحمن بينا، غلام علي اميد، عبدالرشيد جليا، استاد قيوم بيسد، عبدالطيف نشاط ملک خېل، استاد علي کهزاد، غرغښت، يوسف کهزاد، عبدالرحمن پژواک، غلام حضرت کوشان، عبدالغفور روان فراهادي، سيد مقدس نگاه، عبدالروف بېنوا، محمد عثمان صدقي، منان ملگري، فضلي، اکبر پامير، محمد يوسف آيينه، مهدي د عاگوي، پير محمد خاوري، خان آقا سرور، اسدالله حبيب او ... داسې نور.

ډایرکټران:

استاد صلاح الدین سلجوقي، بهره هروي، استاد عبدالغفور برېښنا، استاد غوث الدین رسام، استاد رفیق صادق، غلام علي اميد، محمد علي ورق، فیض محمد خیرزاده، حمید جلیا، راز محمد فراز، عصمت الله انصاري، سید مهدي شفا، ستار جفایي، پوونند، فضلي، منان ملگری، محمد اکبر روش، ډاکټر محمد نعیم فرخان، محمد عظیم رعد، وزیر محمد نګهت، رشید پایا، تواب لطیفی، سردار محمد امین او... داسې نور. (هاشمي، ۱۳۹۴: ۴۱۸).

په هر صورت په هېواد کې تمثیلي ټوټې وده او پرمختگ په لور روان وو. تر کومه، چې په افغانستان کې د نندارلیک یا تمثیلي ټوټې خبره ده، نو ویلی شو، چې د دې غورځنګ د پیلامي څخه څو کاله دمخه د نندارلیک لومړي څرکونه د مولوي صالح محمد کندهاري په هغه لومړي درسي کتاب کې وینو، چې د حبیبې د لیسې د زده کونکو لپاره یې لیکلی او په ۱۹۱۶م کال کې چاپ شوي دي. په دې کتاب کې داسې ډیالوګونه راغلي چې هغه به زده کونکو د تمثیلي ټوټو په توګه د سټیج دپاسه لوستل. (رفیع، ۱۳۷۱: ۹۹).

په دې لړ کې د ۱۳۰۰ لمریز کال شاوخوا د مولوي صالح محمد د (غیر حاضري) په نوم یوه لنډه تمثیلي ټوټه ده، چې د پوهنې زده کونکو د اعلیحضرت امان الله خان په وړاندې یې د سټیج پر مخ لوبولې وه. (انځور، ۱۳۷۱: ۱۸۶).

د نندارلیک یوه بله بېلګه، چې مخې ته راځي هغه د محمد اعظم ایازي د (ازاد افغان او سپین ږیری) تر سرلیک لاندې لیکلې او د کندهار پښتو ادبي انجمن د خپرنډویه ارګان پښتو مجلې په یوه ګڼه کې خپره شوې ده. د دې دورې په ننداره یا تمثیلي ټوټو لیکونکو کې ارواښاد عبدالروف بڼېوا، ارواښاد قیام الدین خادم، محمد نادر ایوبي، غلام رحمن جرار او جان محمد پکتیا نومونه دیادوني وړ دي. (هاشمي، ۱۳۹۴: ۴۱۹).

په ۱۳۲۲ لمريز کې د پوهنې نندارې په چوکاټ کې هم ډېرې پښتو تمثيلي ټوټې نندارې ته وړاندې شوې او په کال ۱۳۳۲ لمريز کې په مرکز او ولاياتو کې په پښتون ميشتو ښوونځيو کې هم ډېر تمثيلونه او نندارليکونه د سټيج پرمخ ښودل شوي، خو له بده مرغه په دې اړه ليکلي اسناد او شواهد نشته، چې کومې تمثيلي ټوټې په دې ښوونځيو کې ننداره شوي دي. ارواښاد سرمحقق عبدالله بختاني خدمتگار په خپله يوه مقاله کې، چې ((فرهنگ مردم)) مجله کې ((په ننگرهار کې د تمثيلي ټوټې هنر بېلگې)) تر سرليک لاندې خپره کړې يادونه کړې، چې په خپله يې په ۱۳۲۲ لمريز کال په کابل کې په يوه نندارليک يا تمثيلي ټوټه کې، چې د ارواښاد نور محمد پوونده په ډايرکټري د (مات کنډول) تر سرليک لاندې په کابل کې نندارې ته وړاندې شوې په کې يې کار کړی. (بختاني خدمتگار، ۱۳۶۵ : ۷۷).

همدارنگه په ۱۳۳۶ لمريز کال په ننگرهار کې د ننگرهار د ښاروالۍ په چوکاټ کې د نندارو لپاره يو تياتر يا نندارتون هم جوړ شو، چې په دې تياتر کې به مختلفو ليکوالو خپلې تمثيلي ټوټې ليکلې او په همدې تياتر کې به يې نندارې ته وړاندې کولې. (هاشمي، ۱۳۹۴ : ۴۲۰).

په ورو ورو په هېواد کې په مختلفو ولاياتو کې هم تمثيلي ټوټې رواج او د پرمختگ گامونه يې پورته کړل. بختاني صاحب د ځينو تمثيلي ټوټو ليکونکو نومونه داسې راپېژني. (غلام دستگير ړنگ، عبدالروف قتيل، عبدالله بخاتي، عبدالطيف گرديوال او... داسې نورو نومونه په گوته کوي.) او د هماغه وخت د ممثليينو نومونه يې هم په خپله مقاله کې ياد کړي لکه، استاد نور الدين مهموم، اسلام دين هنريار، اسدالله شينواری، اسدالله نصرتي، نثار احمد نثار، غلام دستگير ړنگ، بختاني صاحب، گرديوال او خانگل نومونه يې ياد کړي دي. د همدغه يادو ليکوالو او ممثليينو پر مټ په ننگرهار کې د تمثيلي ټوټې هنر دومره وده او پرمختگ وکړ، چې ډېر مېنه وال يې پر ځان رامنځته کړل او دا هنر د هر چا د خوښۍ وړ وگرځېد. همدارنگه د ننگرهار د ولسواليو په ليسو لکه، د کامې په مراد عالي لېسه، د کړي د شيخ ملکيار

لېسه، د روښان لېسه، د روداتو د احداث لېسه، د کوز سلطانپور د میا فقیر الله جلالابادي لېسه، د ښېوې جمالي لېسه او ... دې ته ورته نورو ډېرو لیسو او ښونځیو کې همد تمثیلي ټوټې یا نندارې وړاندې کېدلې او دا کار د دې لپاره کېده، چې د خلکو پام زده کړو ته راجلب کړي او له هېواده د بې سوادۍ لمن ټوله کړي.

په مشرقي کې وخت پر وخت مختلفې تمثیلي ټوټې نندارې ته وړاندې شوي دي، چې په هغې کې یو هم د عبدالله بختاني د (سیدو ملنګ) ننداره د پام وړ ده، چې په کال ۱۳۳۸ لمريز کې ولیکل شوه او څو ځلې نندارې ته وړاندې شوه. د ننګرهار د لیسې د فعالیت په نتیجه کې بیا د ننګرهار ښاروالۍ په مرسته (ننګرهار ننداره) هم جوړه شوه. (هاشمي، ۱۳۹۴: ۴۲۱).

دې ته ورته په کندهار او د هېواد په نورو ولایاتو کې هم د تمثیلي ټوټې هنر وده او پرمختګ وکړ او د خلکو پام یې ځان ته راوگرځو. په دغه وخت کې د تمثیلي ټوټې پیلیدل یو لوی کار او لوی هنر ځکه و، چې نني عصري وسایل نه وو او خلکو له همدې لارې خپل هنري ذوق ماتولو. د پښتو تمثیلي ټوټې یا نندارې د راتګ او پرمختګ بل پړاو بیا په کال ۱۹۶۶م کې د اطلاعاتو او کلتور د وزارت په چوکاټ کې، چې کله د پښتو تياتر یوه څانګه جوړه شوه او مسؤلیت یې ارواښاد پاینده محمد پوونده پر غاړه واخیسته، نو نور یې هم پرمختګ او وده وکړه. ښاغلي پوونده څو کاله په دې ډګر کې خدمت وکړ، خو کله چې د تمثیلي هنر یوه ډلګۍ کندهار ته لاړه او هلته یې په فعالیت پیل وکړ، نو پوونده هملته کندهار کې پاتې شو او په کابل اطلاعاتو او کلتور وزارت کې د پښتو تياتر یا تمثیلي ټوټې په ټپه ودرېدې.

د یادونې وړه ده، چې د ښاغلي پوونده په وخت کې، چې چا په تمثیلي ټوټو کې برخه اخیستې وه، د هغوی نومونه په دې ډول دي. (فضل محمد فضلي، منان ملګری او زلیخا فخری) و. چې له دې ادارې له ختمیدو وروسته یې په راډیو افغانستان کې د ډیالوګ او راډیو ډرام

په برخه کې يې کار پيل کړ. فاطمه، صايمه مقسودي، محمد اصف وردگ، حاجي کامران او عبدالرشيد پايا په دغه اداره کې د ډايرکټري تر حده رسيدلي وو، خو کله، چې د عبدالاحد صالحې په مشرۍ د ثقافت او هنر رياست بيا په فعاليت پيل وکړ، نو پښتو تمثيل او تياتر هم ورسره وده او پرمختگ وکړ، چې په دې لړ کې جان محمد پلار، جميله يامن، فضل محمد فضلي، منان ملگري، رشيد پايا او محمد اصف وردگ ورسره بيا فعاليت پيل کړ او پښتو تمثيل ته يې له سره ساه ورکړه. (سرور، ۱۳۷۹: ۱۱۸).

د نثري ادب ډولونو ليکوال، چې تياتر در افغانستان د ليکوال نظر يې راخيستی ليکي، چې کله په راډيو افغانستان کې د راډيو د هنر او ادبياتو اداره کې د تفريحي او تربوي پروگرامونو لپاره مستقلة اداره جوړه شوه د دې لارې چارې برابرې شوې، چې د پښتو تمثيلي ټوټو پروگرامونه يې په مستقل او خپلواکه توگه کار کولو ته مجبور کړل، چې له همدې لارې د فضل محمد فضلي په ډايرکټري پښتو تمثيلي ټوټې ته د پام او قدر وړ خدمتونه وشو او د پرمختگ لور ته يې گړندي گامونه پورته کړل. (هاشمي، ۱۳۹۴: ۴۲۲).

ددې بحث د پايلې په توگه ويلی شو، چې پښتو تمثيلي ټوټې په لره او بره پښتونخوا کې بلکې په ټوله پښتنه سيمه کې له لوړو او ژورو راتير شوی او هر وخت يې مشکلات او ستونزې گاللي دي. همدارنگه ويلی شو، چې پښتو معاصر ادب ته د تمثيلي ټوټې راتگ او پرمختگ په يودمي توگه ندی شوی بلکې د وخت په تېرېدو سره په کراره کراره يې پښتو ادب ته سر ښکاره او بيا يې ورو ورو د پرمختگ قدمونه پورته کړل، چې په دې وروستيو کې يې گامونه دومره گړندي شول، چې اوس د هېواد په هر ټلويزون او راډيو کې د تمثيلي ټوټو لپاره ځانگړي پروگرامونه او خپروني جوړې شوي دي. په افغانستان کې مختلف ټلويزوني چينلونه لکه شمشاد نړۍ وال راډيو ټلويزون، ژوندون نړۍ وال راډيو ټلويزون، لمر نړۍ وال ټلويزون، افغان ټلويزون. په کابل کې او همدارنگه په لوی مشرقي کې بيا انعکاس راډيو ټلويزون، شرق راډيو ټلويزونه، مرام، صفا راډيو او د هېواد په نورو ولاياتو کې مختلفو

رسنيو او همدارنگه په يوټيوب چينلونو، فيس بوک او نورو مجازي چينلونو کې پښتو تمثيلي ټوټې وده او پرمختگ وکړ او ځان يې د د اوج پړاو پر لور روان کړ. د يادونې وړ ده، چې په افغانستان او کوزه پښتونخوا کې تمثيلي ټوټې په سټيج ښودل کېدې، نو ځکه يې کتابي يا چاپي بڼه نده لرلې يوازې په مختلفو خورو ورو ليکنو او مقالو کې ورته اشاره شوې ده، نو ځکه يې زياتې بېلگې په لاس کې نلرو، خو اوسني تمثيلونه او نندارليک ليکونه له نېکه مرغه په يوټيوب، فيس بوک، ټيک ټاک او نورو اجتماعي چينلو او رسنيو کې شته او هر وخت که څوک وغواړي ليدلی او گټه ترې اخيستلی شي. د موضوع دا بحث دلته د څو تنو مشهورو پښتو ننداره ليکونکو د نومو په يادونې پای ته رسول غواړم: عبدالاکبر خان اکبر، رحيم الله، عبدالرحمن پړواک، عبدالروف بينوا، محمد اعظم ايازي، صالح محمد کندهاری، قيام الدين خادم، پاينده محمد پووند، عبدالله بختاني خدمتگار، قتيل خورپاني، منان ملگری، فضل محمد فضلي، واحد نظري، محمد اکبر پامير، جان محمد پلار، احد ژوند، ممنون مقصودي، محمد اصف وردگ، عنايت الله شفق، ننگيار نا اشنا، تاج محمد رحيمي، امام جان مجبور... او داسې نور د يادونې وړ دي او په دې برخه کې نوي ځوان ممثلي هم نه شو هېرولی لکه: امام جان مجبور، ممنون مقصودي، حضرت گل زنداني، ضياء الرحمن لالاخيل، محمد يونس داودزی نومونه د يادونې وړ دي.

په پښتو ادب کې د مشهورو تمثيل ليکونکو پېژندنه او د ځينو تمثيلي ټوټو بېلگې

د موضوع دا برخه مو دې ته ځانگړې کړې ده، چې د ځينو مشهورو تمثيل ليکونکو لنډه پېژندنه او د ځينو يې بېلگې وړاندې کړو. دا، چې په پښتو ادب کې ډېر زيات ننداره يا تمثيل ليکونکي لرو، نو د ټولو راوړل او معرفي کول، د موضوع لمنه پراخوي، نو ځکه د ټولو له ډلې يواځې د څو تنو پېژندنه او د تمثيل بېلگې راوړو، څو و

کولی شو، د څېړنې دا برخه هم پرې غني کړو، نو په همدې اساس به دلته د ځينو تمثيل لیکونکو په پېژندنه پيل وکړو او که د کوم لیکوال بېلگه مو تر لاسه کړه هغه به هم ورسره مل کړو.

عبدالاکبر خان اکبر

بناغلی عبدالاکبر خان اکبر د عبدالقادر خان زوی او د سخي ارسلا خان لمسی په خټه محمد زی او په ۱۹۰۰ م کال د پېښور د چارسدې په عمرزو کلي کې زېږدلی دی. لومړنی او منځني تعلیمات یې په خپله سیمه کې تر سره کړي وو. بیا وروسته د لوړو زده کړو لپاره د پېښور په اسلامیه کالج کې شامل، خو له بده مرغه د کالج په دویم کال کې وو، چې د وخت ظالم نظام له امله یې کالج پرېښود. د پښتونستان له مجاهدو شاعرانو او لیکوالو څخه دی. نوموړي د خپل ژوند زیاته برخه په خدایي خدمتگار تحریک د خان عبدالغفار خان سره په مبارزه کې تیر کړ. د وطن د ازادۍ لپاره یې قلمي او ځاني مبارزه دواړه پر غاړه اخیستي وو. هم یې د قلم او هم یې د تورې په برخه کې د وطن لپاره خپل ژوند قربان کړ. په کوزه پښتونخوا کې لومړنی تمثيلي ټوټه یا سټیج ډرامه لیکونکی دی، چې لومړنی تمثيل یې د درې یتیمان په نوم او بیا وروسته یې د خدایي خدمتگار په نوم یوه تمثيلي ټوټه ولیکله، چې په ښوونځي کې تر تمثیلولو وروسته یې ټول لوبغاړي د وخت ظالم نظام زندان ته ولېږل.

په دې پسي یې یوه بله سټیج ډرامه یا تمثيلي ټوټه د (جونگره) تر نوم لاندې په سټیج تمثيل کړه، چې یاده ډرامه یې په کتابي شکل هم ولیکله، خو کله چې د وخت پولیسو د نوموړي کور تالاشي کړ د نوموړي ټول لیکلي اثار یې له ځان سره وپورل او تر اوسه یې هیڅ درک نشته. تعلیم جدید، تهذیب جدید، تربور او کاروان روان دی دا هغه تمثيلي ټوټې دي، چې بناغلي عبدالاکبر اکبر لیکلي او په ښوونځیو کې یې نندارې ته وړاندې کړي، خو له بده مرغه د نوموړي هیڅ تمثيلي ټوټه په لیکلي بڼه نه تر لاسه کېږي او د وخت نظام یې ټولې لیکنې له ځان سره وړي دي. (بېنوا، ۱۳۹۳: ۹۹).

د فرهنگ ادبيات پښتو دوهم ټوک ليکوال يې د مړينې نيټه داسې يادوي چې نوموړی په کال ۱۹۷۷ م د اکتوبر د مياشتې په يوولسمه نېټه له دې نړۍ سترگې پټې او ابدې دنيا ته رخصت شو. (هېوادل، ۱۳۶۵: ۲۲۵).

عبدالله جان اسير

عبدالله جان اسير د مقرب خان زوی او د شېر زمان خان لمسی د ۱۹۱۰م کال د جولای په څوارلسمه د مردان د سميې د سوابی په زیده نومې کلي کې زيږدلی دی. لومړنی زده کړی يې د خپل کلي په مدرسه کې تر سره کړي دي. د محکوم پښتونستان شاعر او ليکوال دی. نومړی هم د خدايي خدمتگا تحریک غړی وو. نوموړي په یاد تحریک کې نه ستړي کېدونکي خدمتونه وکړل. ښاغلی اسير د شاعرۍ ترڅنگ يو ښه او تکړه ليکوال هم وو. نوموړي د درس عبرت په نوم د تمثيلي ټوټو يو چاپ شوی اثر هم لري، چې په لومړینو تمثيلي ټوټه ليکونکو کې يې نوم د يادونې وړ دی. نومړی په ۱۹۷۸ م کال د نومبر په ديارلسمه نېټه ومړ. دا، چې زیاتره تمثيلي ټوټې په کتابي بڼه نه دي، خبرې شوي، نو ځکه يې د ځينو بيلگو له راوړلو عاجز يو. (بېنوا، ۱۳۸۸: ۸۲).

محمد اکبر پامير

محمد اکبر پامير د بهاولدين زوی او د گل جان لمسی په کال ۱۲۹۸ لمريز د ننگرهار د کامې ولسوالۍ په سنگر سرای نومې کلي کې نړۍ ته سترگې پرانيستي دي. په پښتو او فارسي ژبو يې ډېرې ليکنې کړي دي. لومړنی زده کړی يې د خپل کلي له ملا څخه تر سره کړي دي. بيا لوړو زده کړو لپاره د وخت حکومت د نورو هلکانو سره يوځای ترکي ته ولېږه. لوړې زده کړې يې په ترکيه کې تر سره کړې او په کال ۱۳۲۱ لمريز کې د کابل پوهنتون د حقوقو پوهنځی استاد شو. نوموړي

په پښتو تمثيلي ټوټو او ډرامو کې لوی لاس درلود، چې د ځینو نومونه یې په لاندې ډول دي: **مجنون**، **گژدم**، **دیوانه**، **محبت**، **مجرم**، **قاتل**، **دوست**، **بخت ازمايي**، **بندي** او ... داسې نورې تمثيلي ټوټې او ډرامې یې لیکلي دي. د نوموړي بندي منظوم تمثیل د ډېرو خلکو پام ځانله راوگرځو، یاده ډرامه یا تمثيلي ټوټه یې په کال ۱۳۲۸ لمریز له کابل راډیو څخه د پښتونستان په پروگرام کې خپور شو او دې کې د پاکستان د حکومت ظلم پر پښتونستاني بندیانو باندې تمثیل شوی دی. ښاغلی پامیر په کال ۱۳۵۱ لمریز په کابل کې وفات شو. (بېنوا، ۱۳۹۳: ۱۹۳).

بېلگه

لیکوال: محمد اکبر پامیر
د تمثيلي ټوټې نوم: بندي
کرکټر یا لوبغاړي: مستعار نوم بندي
دلته به یې د بندي منظوم تمثیل یوه برخه د بېلگې په توګه راوړو

بندي

کرکټر یا کردار یې په دې ډول دی، چې (بندي په ډېر غم او درد د ځان سره خبرې کوي او خپله منظومه مکالمه داسې پیلوي):
بندي:

دا دنیا ده ورونو کله تیاره کله رڼا وي
کله کاندې څوک خندا کله چاباندې ژړاوي
د طبیعت نظام او عدل هیڅکله نه ورکېږي
د حقیقت لویه برېښنا په ګوتو نه پټېږي
(بندي لږ مکث او مسکا وکړي او د اضطراب نه ډک اوسېلی وباسي
او بیا وايي)

د ازادۍ په لار کې بندیتوب وي او که مرګ
دواړه یو دي دواړه یو دي سره غبرګ
هغوی ګمان لري چې په ظلم او ستم بیا
کاره واړه فکرونه به شي بېرته سم بیا

که ظلم او تحکم زور کېدای شو په عدالت
 نن به نه و په دنیا کې ژوندی هیڅ یو ملت
 (د بندي د غټو بوټونو آواز کرار کرار رانژدې کېږي په دې وخت
 کې بندي په لور او مسخره غږ وايي او له ځان سره خاندې)
 بیا څه وايي لېونیې آواز دې نه پټېږي
 آواز مې مکث ته زما نه ډېر بېرېږي
 راته ښکاري نور دې عقل کوچېدلی دی له سر نه
 نور دې تللی دی بلکل دید له بصر نه
 ته وړوند کون یې.....

(بندي بیا په غرور سره وايي) :

..... رښتیا ده..... درانه دې غوږونه

ستا خبیث آواز چې اورم غوڅېږي مې هدونه

زه حېران یمه تاته چې څنگه دې زړه خاندې

سبا غر غره کېږي.....

هغه وخت به نه ته خاندې.....

دا دنیا دغه یې حال او دا یې روزگار دی

څوک کاندې غلامي او باداري د ځېنو کار دی

څوک د حق په لاره درومي شهیدانو هدیرې ته

څوک ناست وي په کرسی کې بادارانو امر یې ته

زما و ستا منځ کې موجود یو لوی توپیر دی

زه عاشق د آزادۍ یم خو اجنبي د ستاسو پیر دی

ترپایه.. (بېنوا، ۱۳۹۳ : ۱۹۳ - ۱۹۴).

په پورته منظوم تمثیل یا نندارلیک کې د کوزي پښتونخوا پر بندیانو د
 ظلم او ستم کېسه د یو کس لخوا پر مخ وړل کېږي، چې هغه د بندي په
 شکل کې خپل ځان جوړ کړی وي او ټوله کېسه تمثیل کوي او د وخت
 د ظالم نظام پر وړاندې د خپلو بندي وروڼو د خلاصون او پرې د ظلم
 نه کولو هڅه او تمثیل کوي. یاد تمثیل په کابل راډیو کې تمثیل او په
 پښتونستان خپرونه کې نندارې ته وړادې شوی دی. ښاغلی پامیر په

تمثيلي ټوټه او ډرامه کې لوی لاس لري او د قلم بڼکلا يې د بندي منظوم تمثيل نه له ورايه بڼکاري. روح دې يې بڼاد وي.

محمد رضا رضا مومندي

محمد رضا رضا مومندي د عبدالعزيز خان زوی د پښتو ژبې تکره لیکوال او شاعر وو. په کال ۱۹۲۵ م د پښتونستان په هزار خانۍ سیمه کې چېرته چې د رحمان بابا مزار دی زېږدلی او په ۱۹۴۱ م کې د میترک یا لسم ټولګي څخه فارغ او په لیدۍ ریډنگ هسپتال کې د نرس یا کمپوډر په حبث دنده تر سره کړې ده. نوموړي د (کوډي) تر سرلیک لاندې یوه وړه تمثيلي ټوټه یا ننداره په ډیالوګي شکل لیکلې او په ۱۹۶۰ م د اکتوبر په میاشت کې د پېښور په (غنچه) نومي مجله کې چاپ او خپره شوې ده چې دلته به یې د نمونې په توګه راوړل بڼه وي. نوموړی په کال ۱۹۹۹ مې کې د اګست په دیارلسمه وفات او د هزار خانۍ په مشهوره هدیره کې خاورو ته وسپارل شو. مخکې له دې، چې یې بېلګه راوړو د څو اثار نومونه به یې ذکر کړو. رواچي زندان تمثيلي ټوټې، غنچه ډرامې، د کوچنیانو لپاره دیادونې وړ دي. (انځور، ۱۳۷۱: ۲۳).

بېلګه

لیکوال: محمد رضا رضا مومندي

د تمثيلي ټوټې نوم: کوډي

لوبغاړي یا کرکټرونه:

۱: شمع

۲: ثمر

۳: بلقیس

کوډي

اول تمثيل يا اوله ننداره

(په يوه کور کې د واده نه څو ورځې پس)

شمعه: وای (ثمره) خور ! نږور ده که سور اور دی سور اور؟ د راتلو سره يې راته په کور کېنې هغه ويجاړی شروع کړي دي چې تپوس يې مه کوه.

ثمره: دا څه وايي؟ شمعي خور! بلقيس گني دومره بده ده؟

شمعه: وای خورې! بده ده که زه درته وایم، بغمه يې کړه راته.

ثمره: نو آخر غواړي څه؟

شمعه: بېلول! اوف! شپه او ورځ په دې علتونو او شیطانو پسې لگيا وي چې کله به وي چې د سليم زړه د مور نه تور کړم او ترې نه بېل شي.

ثمره: وای خورې! دا ما چې اورېدلي وو غلط و څه؟

شمعه: تا څه اورېدلي او د چانه؟

ثمره: خورې! ما ته خو دلبرو خور د بلقيسي دومره صفتونه کول چې د حد نه تېر، ويل يې که ښځه ده، نو بلقيسه ده. په کتوی څمځی کې هوښياره، په وينځلو، گنډلو کېنې مړنۍ، د خوابنې سخر په خدمت کېنې لکه د وينځي شپه او ورځ چاپکه، او که څوک سرې سروټکي ورته په سر کې نوبه د حيا نه ورته اوف قدرې ونه کړي..

شمعه: وای خورې! دا ټول دروغ دي، ورکه بلقيس شه او ورکه يې نامه شه، زه درته وایم مصيبت دی مصيبت! هيڅ نه ورځي او هغه که ورتلل نو هم يې هېر يې کړل. بس د زړه بداوی ده نور څه نه ده گوري... های های خورې په رڼا ورځ خدای شمکوره کړم، زه څه خدای وهلي وم چې د زوی دپاره مې داسې مصيبت خوښولو...

ثمره: خورې! وای خورې! دا زوی دې ورته هم څه نه وايي چې داسې بې اسرې ده؟

شمعه: وای ثمره! زوی مې د ښځې شو اوس يې ځما نه زړه مور شوی دی، هو زه درته وایم داسې بده پرې لگم لکه د دېمن، خدای خبر چې بلقيسي پرې څه جادو کړی دی ځما خو هېو اوري نه.

ثمرو: خوري! سليم اوس هغه سليم نه دی چې زه به کله راغلمه ځما تلي به يې بڼکلولي، د واده نه پس داسې بدل شوی دی لکه ورځ چې شپه شي، که زه ورته سمه کوم نو دی راسره په وړانه ځي خوري. زمانه خرابه ده د خپل عزت راسره خيال دی. د حيانه د الف نه ب ورته نه شم کولی.

شمعه: نو خوري! ترڅو؟ آخر به يوه ورځ راشي چې د دې شامدام بغمونه به مې زړه پړق وچوي.

ثمرو: وای خوري! خدای مکه د بلقيسي زړه خو درباندي داسې يخ مکره.

شمعه: آو! آمين! خو خوري په هېڅ علاج يې نه رسم، نو چې دا کور وته پرېږدم او که زهر وخورم؟ ما نه خويي دوه درې خطا کړي دي، بس خو چې راغلي ده نه څه خبره راسره نښلي د ذري ذري خبرې سره لکۍ تړي او سليم ته يې په غوړونو کښې ورمښي.

ثمرو: شمعي خور! بلقيس خو خير اوس راملومه شوه چې د شر لکۍ ده ولې زه وایم چې سليم څنگه بدل شو؟ هغه خو فريسته وه هغه خو چرې په عمر کښې ستا زړه ته درد نه و رسولی.

شمعه: وای خوري! اور د اور نه لگي کنه سليم خو پاک و، خو چې دا گنده بوټی ورسره شوه، نو پليد يې کړو. خوري! اوس سليم هغه سليم نه دی پاتې کنه کوم چې د واده نه وړاندي و، سليم خو اوس د ښځې په لاس کښې لکه د گوداګي لوبېږي. هغه اوس په ما څه کوي په ما توکي څه؟ زه خو ورته اوس توره بلا شوم توره بلا. رانه لرې تېښتېدل غواړي.

ثمرو: شمعي خور! ځما په زړه کښې بوه بله خبره راغله هسې نه چې بلقيسي په تا ګوډې کړي وي.

شمعه: وای خوري! دغه خو زه هم ژاړم کنه چې سيم داسې زر ولې بدل شو؟ د سليم په سترگو کښې زه اوس ولې اغزی اغزی کېږم؟ سليم ولې ما ته د مورولۍ پام نه کوي؟ دا کار بې د کوډو نه چرې کېدی شي؟ ضرور د بلقيسي کوټنۍ مور څه کړي دي. هغه خو په دې خبرو

کښې د پخوا راسې مشهوره ده او ځما دا پوره يقين دی چې د خپل مراد د تر سره کولو دباره په کور دا د شکون غشی هم دې اچولی دی. **ثمرو:** د شکون غشی؟ های الله! دا خو ضرور د چا پوخ دښمن کار دی.

شمعه: وای ثمرو خور! زه خو د بلې زمانې ساده ښځه یم له دې حرام کارونونه تر اوسه خدای ساتلي یم ما له خو یې هېڅ څه علاج نه راځي او نه مې د چا نه څه اوریدلي دي، هسې اورم چې په یو ښه او د اتفاق کور کښې چې داسې یکدم څه بې اتفاقي راپیدا شي نو د هغې لویه وجه سپړه فال او کوډې کېدی شي. خورې! که تاله مې څه علاج درځي نور راته یې اوښایه کنه؟

ثمرو: شمعي خور! ما خو درته یو ځل خور ویلي دي او خدایگو چې د دې قسې په اورېدو سره خو درته د ډېره غمه لکه د مومو ویلي شوم. خلق وایي چې په ننګیالي خور کښې د یو پالي فقیر جونگره ده او هغه ددې کوډو په کار کښې ډېر منلی شوی دی، که خوښه دې وي نو ور به شو.

شمعه: وای خورې! ته به راسره دومره ښېگڼه کوي او زه دې تلی نه ښکولوم؟ زه خو وایم چې هډو اوس ورشو **ثمرو:** اوس؟

شمعه: هو اوس! خو دامې ویل چې که کوډې راوختلې نو ځای نښې به یې راته هم ښایي او که نه؟

ثمرو: یه خورې! زه درته وایم داسې پوره پوره نښې پټې به یې درکړي چې حېرانه به شي ورته، څه معمولي پالي نه دی کنه خورې؟ د کلو کلو خلق ورته راچلیږي او خپل مرادونه پرې ترسره کوي.

شمعه: ښه ده خورې! دا به دې ماسره لویه نېکي وي چې زما هډونه اوس په اورسوځي زه گوره نوره نه شم حصاریدی.

ثمرو: ښه ده خورې! راځه چې دې ورله بوځم خو شکرانه د لسو نه کمه نه اخلي چې څه دځان سره واخلي گوره.

شمعه: یه خورې! شل خو دې واخلي خو چې ځما کوډې راوباسي! راځه چې څو، دا دې روپی راسره دي.

ثمرو: ښه رايه چې خو (دواړه) حرکت وکړي. (بېنوا ، ۱۳۹۳ : ۴۸۳ – ۴۸۴).

په پورته تمثيلي ټوټه کې، چې په څو مختلفو نندارو کې وړاندې شوې ده دوه ښځې چې يوه يې ډېره ساده او بله يې ډېره چانسگره او هوښياره ښکاري شمعي د زوی ناوې بلقيس په اړه خبرې کوي د بلقيس خواښې چې له خپلې اينزور نه سر ټکوي او زړه خوري ثمر و چې بله ښځه ده او ځان شمعي ته ډېره نږدې ښايي هغه دې ته مجبوري چې کوډگر او پالي ته ورشي. له دې تمثيلي ټوټې څخه زمونږ د کليوالو ميرمنو هغه ساده توب او ناپوهي هم ډېره ښه ترسترگو کېږي چې څوک ورته څه ووايي هماغه مني. دا دواړه کرکټرونه زمونږ د ټولنې نمونه په گوته کوي. ياد تمثيل چې په ستيج هم تمثيل شوی ډېر په زړه پورې او ښکلی انځور وړاندې کوي او خلکو ته دابښايي چې په کور کې د جنگونو نتيجه دا رامنځ ته شي چې بيا خواښې او اينزو په يو بل بد گمانه شي. ښاغلي رضا مومندي دې ته ورته نور ډېر تمثيلونه هم ليکلي خو دلته مو دا يوه نمونه راوړله او په همدې بسنه کوو.

غلام دستگير ړنگ

غلام دستگير ړنگ د محمد سرور خان زوی په خټه ابراهيم خيل خوگيانی په ۱۳۰۶ لمريز کال د خوگيانو په کږه کې زېږدلی دی. لومړنۍ زده کړې يې د کږې په لومړني ښوونځي کې ترسره کړي او په ۱۳۱۸ لمريز د کابل په اساسي دارلمعلمين کې شامل شو. په ۱۳۳۰ لمريز کې د ننگرهار د لېسې لومړۍ سرښوونکۍ او بيا يې مدير مقرر شو. په ۱۳۳۶ لمريز کې د ننگرهار د پوهنې لوی مدير شو. ښاغلی ړنگ د شاعري سره سره يو ښه ليکوال هم دی. نوموړي ځينې تمثيلي ټوټې او ډرامې هم ليکلي چې عنوانونه يې په لاندې ډول دي. د غم منگۍ: تمثيلي ټوټه، مجبور غل: تمثيلي ټوټه، خير او شر: ډرامه. د حق تبليغ، ټولنه او ښوونکۍ دا د نوموړي ډرامې او تمثيلي ټوټې دي، دا

چې نمونې يې زموږ لاس ته راونه رسيدلي نو ځکه مو کومه نمونه رانه وړه. (بېنوا، ۱۳۹۳: ۴۸۳ - ۴۸۵).

عبدالله بختانی خدمتگار

عبدالله بختانی خدمتگار د ملا اغا جان زوی د ننگرهار د سره رود ولسوالۍ د بختان نومي کلي کې په ۱۳۰۵ لمریز کال کې زېږېدلی دی. لومړنۍ زده کړې يې په ننگرهار کې تر سره کړي په پښتو، فارسي او عربي ژبو يې ديني او متادوله زده کړې تر سره کړي دي. د پوهنې په برخه کې مختلفې دندې تر سره کړي، خو یادونه يې ځکه نه کوم، چې زموږ له موضوع څخه بهر کېږي. نوموړی د يو حساس شاعر تر څنګ يو تکړه، پوه او هنرمند ليکوال هم وو. پښتو ژبې او ادب ته يې ډېر خدمتونه کړي دي، چې يو په هغو کې د تمثيل يا ننداره ليکنې هنر دی، چې نوموړي په دې برخه کې زيات زحمت وگاله او د هغه وخت د ننگرهار تياتر لپاره يې ډېرې په زړه پورې تمثيلي ټوټې او ډرامې وليکلې، چې دلته يې موږ د نمونې په ډول د سيدو ملنګ تمثيلي ټوټه راوړو. (بېنوا، ۱۳۸۸: ۹۵۴).

د يادونې وړ ده، چې د سيدو ملنګ ننداره يا تمثيلي ټوټه په څلور نندارو کې وړاندې شوې، چې دلته يې موږ د يوې صحنې يا نندارې بېلگه وړاندې کوو.

بېلگه

د سيدو ملنګ

لومړۍ تمثيلي ټوټه يا ننداره

لوبغاړي

سيدو: مشر ورور

نوروز: منځنۍ ورور

گلاب: کشر ورور

لالۍ: کشره خور

غندل: د سيدو اشنا
 شاهين: د نورو انډيوال
 ريدي: د گلاب ملگری
 د گاونډيانو نه يوه ښځه
 ځای: د يوې غريبې کورنۍ کور له غريبانه لوازمو او وسايلو سره)
 يعنې ستيچ يې ورته داسې اماده کړی وو، چې د يو غريب کور انځور
 يې ورکولو)
مور: (د کور خلک سره ناست دي، سيدو ويده دی. مور يې ورته غږ
 کوي: سيدو! يا سيدو گيه! پاڅېره غرمه ده....)
سيد: په کټ کې کښيني سترگې مښي، زنگيري، بېرته پريوځي.
موري: په سيدوگيه پاڅه، په هلکانو سبا نارۍ ناوخته کېږي، دوی ځي
 کار لري.

سيدو: سيدو بيا کيني غزونې کوي بېرته پريوځي.
نوروز: مورې زر شه زه بيا غير حاضر یرم مزدوري مې سوزي.
گلاب: هو! ادې جانې نن زمونږ سبقونه هم سخت دي، امتيانونم نژدې
 دي، زر شه مورې څنگه وکړو؟ اوس که هغه ځوانيمرگ وين شي. د
 لېږې نه د ساز غږ راځي ساز ډېر په جوش کې دی مخامخ کوڅه کې
 خلک وار په وار تېرېږي راتېرېږي چا د قولبي غويان مخکې کړي او
 د قولبي سامان يې په اوږه دی. د يوه پاڅه پورته بله ښکته بيل په
 اوږه، يو دريشي کړی بل په درشي کې له بايسکل سره، يو نيمه ښځه د
 سرې ټوکرۍ په سر تېرېږي. بزگران، ماموران، مزدوران، مکتب
 يان، نارينه، ښځې، غټ، واړه تېرېږي.
مور: پاڅه کنه دا څنگه خوب دی.
سيدو: پاڅي سترگې مښي، غزونې کوي. د ساز غږ ته غوږونه
 بوځوي، دروپ بېرته لويږي او ځادر په ځان کش کړي.

د سندر غاړي غږ:

سحر سبادی خلک ټول کاروله ځينه
 لالا زنگېږي خوب يې وړينه

مور: بچيانو وخت ناوخته دی هغه چې پاڅېدو بيا به زار زقوم
وخوري.

د سندر غاړي غږ:

په شوگيرو چې خوار مانده شي
نو تر غمي پورې ویده شي
زما پرې څه که نر کټی وزېږوینه
لالا زنگيري خوب يې وړينه
غلاب: هو موري مونږ ته يې راوړه، لالا مې بيگا سيل ته تللی
و، شوگيري يې کړي دي. خدای (ج) زده چې کله به پاڅيري.
نوروز: هغه به تر غرمې ویده وي بيا به تيارې شکرۍ ته ناست
وي، په کور کې به توده ږوږۍ وهي. مونږ به خوارې مزدوري کوو، په
بازاري ږوږۍ به سات تير کړو، په لوږه په تندي، او دانه شرميرې چې
مفته ږوږۍ خوري.
مور د دلاساينې په لهجه: خير دی بچو يو يې گټي سل يې خټي. زه به
سبا نارۍ راوړم.
نوروز: اخر به څنگه شي؟ نه د کور سودا ورسره ده، نه مونځ اودس
پېژني، نه د کار او غريبۍ نه خبر د دی، بس يو چرس پېژني او بل سيل.
غلاب: لالا مې خوب او خوراک هم پېژني.
د سندر غاړي غږ:

نی د ږوږۍ غم و سودا ده
نه يې د دين نه د دنيا ده
چرسو نشه کې ټول کارونه هيروینه
لالا زنگيري خوب يې وړينه
نوروز: اخر به څنگه شي، نه د کور سودا ورسره ده. نه د مري ژوندي
غم کوي، نه وايي چې موږ په مخکې ودونه لرو دې زمانه کې يو واده
د غريب سړي کور وړانوي، که مرگ راشي نو مری به په څه خېښ
کړي، خو که مرشي مونږ به دا سيالي له کومه کړو لالی او مور يې

سبا نارۍ راوړي، لالۍ دسترخوان غوړوي. مور يې د شرمبو کاسه
ږدي ټول راټوليري او په خوراک پيل کوي.
د سندر غاړي غږ:

دی لږ نه خوري ډېر ه نشته

وايي د ولږې ويره نشته

پاس د مورۍ نه خدای (ج) ډوډۍ راغورځويڼه

لالا زنگيري خوب يې وړينه

په دې وخت کې سيدو کېڼي غزونې کوي سترگې مېني او د ساز غږ ته
غوږونه بوځوي، په کلانکارۍ پاڅي وايي لالۍ جانې کوزه راکړه.

مور: هو نيمه ډوډۍ پاتې ده، ستا برخه د شرمبو سره...

سيدو: سيدو په مخ اوبه ووهي. مورې ولا ډېر بې خوبه يم که راته يو
شير چای راکې چرت به مې ساز شي.

مور: به تعجب سره هن شير چای! که د اشتها سره پراتې ورسره وي
څنگه. (لږ په تندۍ) دا خو نه وايي چې مور مې غريبه ټوله ورځ غوا
پيايي، وروڼه مې خپل کار پسې ځي، زم خو يوه ورځ دې خپلې غوا ته
يو پنډ واښه راوړم...

سيد: (په کشاله او متاثره لهجه) چې نه يې راکوې مه يې راکوه (لږ
جدي) زه شومرو سره ډوډۍ خوړۍ نه شم.

نوروز: (په استهزا) ډېره نشته او دی لږه نه خوري.

سيدو: (په قهر) ستايې په څه، تې ژر ژر تاووه (په دې وخت کې سيدو
د نوروز د خوراک پېښې کوي) د ځان غم وکه چې ښکړ نه شي.

نوروز: زه خو هم د ځان غم کوم او هم ستا، خو ته لږ فکر وکړه يو کار
روزگار؟

سيدو: (د نوروز پېښې کوي) يو کار روزگار (لږ جدي) څه کار
روزگار؟ بيا په جدي لهجه وايي: تاسو باندې خو خدای (ج) راوستي
،زه خو داسې کارونه نه شم کولی.

نوروز: (په هار او استهزا سره) شير چای خو غوښتی شي؟

سيدو: (د نوروز پېښې کوي) شير چای خو غوښتی شي؟ ستا پرې څه
ما خو مې د مور نه غوښتي (غږ لوړوي) تا ته زور درکوي؟

نوروز: خود ماته زور راكوي، ته يا سيل كوي يا اوده كېږي ما په ځان شپه ورځ يوه كړې ده مزدوري كوم بيا زما يې په څه؟
سيدو: داسې مزدوري خو ولا كه كولى شم، د ورځې په لسو دولسو روپو ولاكه دومره كړ او په ځان تيرولى شم.

نوروز: په يو دفتر كې خو پيادگي كوه كنه!!..
سيدو: هو! سر به يې په يوه تنگه نه ارزي، زه به ورته تنديك ولاړ اوسم، څه ده چې د مياشتې په اخر كې اته شلې روپۍ راكوي.
نوروز: اوس دې گټه څومره ده؟
سيدو: كه گټه نه لرم خداى (ج) خو مهربانه دى، كه خداى (ج) مهربان (په دې وخت كې اسمان ته گوري او وايي) بيا نو.....
نوروز: زه وايم چې ډېره نشته او لږه نه خوري.
سيدو: هو كنه خداى (ج) روزي رسان دى.
نوروز: خداى (ج) خو هېچاته د مورۍ نه ډوډۍ نه غورځوي.
شاهين: (په كوڅه كې تېرېږي غږ كوي) نوروزه! څه چې څو چې حاضرېږي تيرېږي.
د سندر غاړي غږ:

ادكې مورې لږ تلوار كه
 سبا نارۍ ورته تيار كه
 كه غوسه شو بيا كاسه چپه كوينه
 لالا زنگيرې خوب يې وړينه

(ريډي د گلاب مكتبې انډيوال د كوڅې نه ورته غږ كوي هغه خپل سامان اخلي روانيږي د روانيدو په وخت كې وايي) لالا ته مې زر سبا نارۍ وركړئ، چې پرون يې هم كاسه واړوله (د سيدو مخ پريمنځل شوى ناست وي، مور يې نيمه ډوډۍ د شرمبو سره ورته ږدي).
سيدو: ما ماته شير چاى وكه!
مور: (په نرمۍ) زويه! هره ورځ شير چاى خوري خير دى كه نن يې شرمبو سره وخوري.

سیدو: (په قهر او غوصه) خیر نه شر (کنځلي) زه..... لکه..... چې
ستا میری زی یم اوس ځامن دې ووتل په خدای (ج) چې سر در باندې
مات کړم.
مور: په قهرجنه لهجه وايي : خدای دې ځوانیمرگ که!..
سیدو: (په قهر او تندۍ) خدای دې تا ځوانیمرگه کي، خدای (ج) دې
پلار په قبر کې ځوانیمرگ کي!
مور: په قهرجنه خندا کې ووايي : لیونتوب ورباندې اثر کړی دی.
سیدو: (په قهر او تندۍ سره) د لیونۍ لوري (د شومرو کاسه په مور
واړوي)

د سندر غاړي غږ:

د غوا خوشي نور کارونو
دلو او لور او دغوبلونو
هغه شرمیري ځکه ځان ترې پټوینه
لالا زنگیري خوب یې ورینه
(سیدو بد بد گوري مور یې د کاسې توتنه په لاس کې نیولې) د همسایه
بنځه د غنډل مور راځي وارخطا وايي ، بیا څه چل دی هره ورځ
ستاسو دا حال دی؟
د سیدو مور: خدای (ج) مې دې په سیدو باندې بوره کړي!
سیدو: خدای مې دې تانه خلاص کړي.
د سیدو مور: د غنډل مور ته وايي : کار نشته، روزگار نشته، د غوا -
خوشی نه خبر نه دی په لو - لور شرمیري، بې غبرتی په سر
اخیستی، بنه کالي او بنې بودۍ غواړي او کا ته یې ملا ماته وي
بلا وهلی دی. خدای (ج) مې دې په سیدو بوره کړي.....
د غنډل مور: خیر دی بنسیرا مه کوه! (په کوڅه کې غنډل تیریري، د
دروازې نه غږ کوي) سیدوگه! او سیدوگه!
سیدو: غنډلیه ته ځي؟

غندل: سيل بڼه لگيدلى دى، د زړه ور خان د زوى واده دى عجب بڼايسته هلکان راغلي دي (هغه د بڼى لاس گوته د کين لاس په اورغويي د چرس پخولو په صورت بڼيي) همدا پيدا کړي، ځانونه به ورته نيشه کړو.

سيدو: په د نر بچيه په پير دې رحمت، د چلم راک چې شوى دى غټ کار دې کړې دې، زه خو روند او کون وم (سيدو ځي غندل سره لاس په لاس روانيږي)
د سندر غاړي غږ:

لالا نارام دى نه سميري
زور د هيچا پرې نه رسيږي
نصر افغان به يې په کوتکو سموينه
لالا زنگيري خوب يې وړينه

په همدې غږ سره دا تمثيلي ټوټه پاى ته رسيږي او ټول نندارچيان چې نندارې ته ناست وي ټول ورته چک چک کوي او صحنه پاى ته رسيږي. پورته تمثيلي ټوټه د ټولنې هغه ناخوالې په گوته کوي، چې زموږ زياتره ځوانان په نشو او تماشو سر وي. نه کور پېژني، نه مور او نه پلار. ټوله ورځ په نشو او تماشو پسې گرځي. دا يو ډېر بد انځور دى، چې زموږ په ټولنه کې اوس هم ليدل کېږي او زموږ زياتره ځوانان د همدې ناوړو اعمالو له امله په ټولنه کې د ناسور دانه جوړه شوې ده. (هاشمي، ۱۳۹۴ : ۴۲۴ - ۴۲۹).

د عبدالرؤف قتيل خوگياني لنډه پېژندنه

نوم يې عبدالرؤف تخلص يې قتيل او په قوم خوږياني دى له همدې امله خپل تخلص سره خوږياني يو ځاى ليکي. په خټه ابراهيم خيل دى. پلار يې محمد سرور خان او نيکه يې لعل محمد خان نومېږي. په (۱۳۰۸ ل) کال د خوږيانو په کږه کې زيږيدلى دى. لومړنى زده کړې يې د کږې په لومړني ښوونځي کې ترسره کړي دي او په ۱۳۲۴ لمريز کال کې يې له دغه ښوونځي څخه بريليک اخيستی دى.

همدغه کال په میزان میاشت کې د پغمان د شرعيه علومو په مدرسه کې شامل او په ۱۳۳۰ لمریز کال کې د نوموړي مدرسې له دولسم ټولګي څخه فارغ او د شریعاتو په پوهنځي کې چې هغه وخت د حقوقو د پوهنځي یوه څانګه وه شامل شو. په ۱۳۳۳ لمریز کال د مزار شریف د سلطان غیاث الدین په ښوونځي کې معلم وټاکل شویو. په ۱۳۳۳ لمریز کال د قوس په میاشت کې د بلخ د مومندانو په ښوونځي کې د سربښوونکي په توګه وګمارل شو. همدارنګه بیا په ۱۳۳۴ لمریز کال د جدي په میاشت کې د ننګرهار ولایت د پوهنې د لوی مدیریت د مفتش په حیث مقرر شو. په ۱۳۳۶ لمریز کال د ننګرهار د عالي لیسې د تدریسي مدیر په حیث معرفي شو. په ۱۳۳۸ لمریز د حوت په اوله نیټه د جلال اباد د دوهم لمبر ښوونځي ته د ښوونکي په حیث تبدیل شو. په ۱۳۳۹ ل کال د کابل د ابن سینا ښوونځي کې د پښتو مضمون د ښوونکي په توګه وګمارل شو او په ۱۳۴۰ لمریز کال د پښتو د تدریساتو لوی مدیریت د مامرینو د پښتو ښوونکي په حیث راټبديل شو. همدارنګه ښاغلي قنیل په مختلفو مجلو کې هم دنده ترسره کړې، چې دلته یې یوازې نومونه یادوو لکه د زیري اونیزې مجلې، د پوهنې مجلې او داسې نورو مجلو کې دنده ترسره کړې ده. ښاغلی قنیل خوریاني په ۱۳۹۸ لمریز کال کې له د فاني نړۍ څخه سترګې پټې او وفات شو. ښاغلي قنیل ډېر زیات اثار لیکلي چې دلته یې د نمونې په توګه د هغو اثارو نومونه اخلو چې د تمثیل یا ډرامې په شکل یې لیکلي دي. لکه :

میراث تمثيلي ټوټه چې په څلورو پردو کې لیکل شوې ده. د دهقان لور ډرامه په څلور پردو کې لیکل شوې، ولور ډرامه په پنځو پردو کې لیکل شوې، د جامعي مکروب اصلاحي ډرامه په څلور پردو کې لیکل شوې، د جونګرې ملنګ یې بله ډرامه ده چې په څلور پردو کې لیکل شوې، مړه شمع، سره میاشت، ښوونکي، ګوره چې څه کېږي، تور دیو، چرسې، ظالم کاکا یې د ډرامو او تمثيلي ټوټو نومونه دي. دې ته ورته نور ډېر اثار هم لري، خو دلته ترې مونږ د څو نومونه د نمونې په توګه راوړل. د یادوني وړه ده چې نوموړي په خپله هم د تمثيلي ټوټو د ممثل په توګه په ځینو تمثیلونو کې برخه اخیستې ده. د قنیل ټولې

تمثیلي ټوټې او ډرامې پښتني کرکټرونه لري او هر کرکټر یې په زړه پورې انځور کړی دی، چې دلته به یې د نمونې په توګه یوه تمثیلي ټوټه راوړو. (شیرزاد، ۱۳۹۷: ۸).

بېلګه

د تمثیلي ټوټې نوم: میراث
لیکوال: عبدالروف قتیل خوریانی
کارکونکي:
د شميني مېړه
شمينه د جمال ښځه
چابک د جمال نوکر
سليم د جمال وراره

لومړۍ پرده

د تمثیل سټیج

یو متوسط کور له مختصرو لوازمو سره

کله چې پرده پورته کېږي یا سټیج جوړیږي جمال او ښځه یې په چرت کې ناست دي، جمال خپلې ښځې (شمينې) ته مخ راګرځوي او وایي چې:

جمال: شمينې مانه خو بیخي لاره ورکه ده او هیڅ نه پوهیږم چې څه وکړم څه مال او هستي چې د پلار نه په میراث راپاتې شوې وه هغه خو سليم راسره نیمه کړه، خدای شته چې دومره زور یې راکړ لکه چې په پڅه چاره یې رانه د وجود غوښي بیلې کړې وي، افسوس چې پنځو کسو ملا متولم او که نه نو د سر په کاسه کې به مې اوبه ورکړې وې...
خیر څه چې وشول هغه وشول اوس دې خدای خیر کړي گورو به... په هر حال خوزه نه پوهیږم چې څه وکړم او څنګه دا خپل کارو بار برابر کړم. هر څومره چرت چې وهم فیصله رانه ورکه ده. هغه د هوښیارانو خبره چې: ((که میړونه غرون دي، نو ښځې یې اړمونه دي)) نو له تاسره هم سلا مشوره په کار ده، بیا به وایي چې سړیه کار دي وکړو او زه دې پکې ونه پوښتلم او... (شمينه په خبرو کې ورلویري)

شمينه: سړيه! په سليم څه پره اچوې وړيا خو دې ندی ورکړی چې احسان پرې کوي. خپل وراره دې و او د خپل پلار حق يې درنه بيل کړ.

جمال: (په تونده لهجه) ته اوس قاضي کېږه مه راته دا سمه ده چې پردي راته نه دی خپل وراره مې دی، زوی نه راته گران دی، خو بڼځې لږ فکر خو په کار دی، د کومې ورځې نه يې، چې د خپل پلار برخه رانه بيله کړې ده په يوه حيلې مې پوښتنه نکوي، چې کاکا څهه حال لري او څنگه يې، اگر چې د خدای فضل دی زه سليم ته احتياج نه يم او نه اړه ورته لرم. ځکه اوس هم هر څه لرم، خو زه دې ته حيران يم چې زما او د سليم برخه برابره وه اوس چې زه فکر کوم د هغه مال زما نه زښت زيات دی او زما دا دومره مال د هغه د مال په مقابل کې هيڅ شی نه دی.

شمينه: برخي خو د دواړو يو شی وې تا په بې ځايه خرڅونو او جواړی برباد که او هغه ترې کار واخيست.

جمال: بڼځې نور نه پوهيرم داسې يو چل په کار دی چې د سليم مال او شته ټول زما شي، زما خو بيخي خوب ورک دی، ټوله شپه په کټ کې اوړم را اوړم او په همدې سودا کې ډوب يم چې د سليم مال به په څه ډول لاس ته راوړم او خپلوم به يې. که واده يې وکړ او د کمال لور يې کورته راوستله نو بيا به....

شمينه: نو بيا به څه وشي؟

جمال: بيا به داسې وشي چې پخپله به ورته حيرانه وې او په پرتوگ به يې نه پوهيرې، خو همدا اوس يې غم په کار دی.

((په دې کې چابک د جمال نوکر راننځي او سلام کوي))

چابک: باداره خان باداره سلام اليکم.

جمال: واليکم سپيره چېرته ورک وي.

چابک: باداره ورک نه وم کار مې کولو.

جمال: ښه نور.

چابک: نور ښه نور، ته ودري باداره چې زه فکر وکړم چې څه وو نور ښه باداره نور.

جمال: ورک شه، لوده غالمغال پریده.

چابک: باداره غال مغال خو می نه دی کړی په نور کې فکر کوم، رښتیا باداره یاد شو، ښه نور ولا باداره په زړه می گرځي خو دا ستونی می لږ تنگ دی خولې ته نه راجگېږي.
(شمینه پاڅېږي))

چابک: باداره سلامت اوسې بي بي مه پاڅاوه چای نه څښم
جمال: ورک شه ما ځانته راغوبښتی دی.

چابک: مونږ څه خبرو وو زما نوم دې پکې واخیستو ما وې که زما غم دې وخوړ، رښتیا باداره هغه د نور خبره پاتې شوه.
جمال: ښه ته اوس خبره کوه.

چابک: د نور خبره، نور خو دا چې باداره زه چې حویلی ته راننوتلم سلیم جان ډېره کلکه ستړې مشي وکړه او دا یې هم راته وویل چې کاکا ته می سلام وایه.

جمال: کښېنه لوده، کاکا ته می سلام وایه تم د خبرو شوی، سلیم کله زما پوښتنه کوي.

چابک: نه باداره په سلیم جان خو ته ډېر گران یې په هر ځای کې دې صفت کوي.

جمال: چوپ شه ورک شه په سلیم جان خو ډېر گران یې، تم په گرانښت پوه شوی دبڅته! زه به هغه وخت په سلیم گران وم چې یو ځای راسره اوسیدلای خپل مال او دولت یې ټول راسپارلی وای.

چابک: رښتیا دې ووی باداره په دې کې خو په سلو کې سل ملامت دی. دا خو ډېر بد کوي چې مال درنه منع کوي، اخر تره یې د خپل زوی غوندي دې ساتلی دی. باداره که خوښه دې وي زه به ورته ووايم چې در یې کړي.

جمال: دا لوده وگوره دا، هغه زما نه مني چې د زوی په شان می لوی کړی دی، خو له گوره او خبري.

چابک: زه څه خبروم ما وې که زما ومنی.

جمال: لوده! منل منل پریده یوه سمه چاره ورته گوره
چابک: د څه شي چاره.

جمال: د دې چاره چې دا مال او دولت يې ټول زما شي.
چابک: نور مال هم غواړي اوس خو ټوله ورځ ناکراره يم، که د سلیم جان مال دې خپل کړ، نو بيا به د شپې هم په کرار نه يم.
جمال: ته کم عقل يې، د سپيره زويه که د سلیم جان مال زما شو نور نوکران به دې د لاس لاندې پيدا شي او ته به ورباندې اولداري چلوي.
چابک: نور نوکران! باداره په نورو نوکرانو کې دې نه يم بيا به راسره جنگ کوي نور کارونه به درنه پاتې وي ايله به ټوله ورځ زمونږ جنگونه خلاصوي، نه نه په نورو نوکرانو کې دې نه يم.
جمال: لوده د اولدار سره څوک جنگ نه کوي.

چابک: ښه سمه ده باداره
 ((په دغه وخت کې سلیم د خپل کاکا خواته راځي او کاکا يې ورته په مکر شروع کوي.))

جمال: سلیم جانه پلار دې خدای وبخښه (د مکر ژړا) د هغه هم د مرگ دوه کاله پوره شول نور نو ورته مه گوره بچیه په ژوند څه باور دی، زه هم اوس سپين ږيري يم دا مي ارمان دی چې د واده ټولې دې په غړيدلو سترگو وگورم.
سلیم: ولا کاکا جانه گورو به.

جمال: بچیه! زه پوهيرم چې د کمال لور دې خوښه ده، زه چې کله کله انگړ نه ووځم د باجې غږ اورم چې د هغې په باره کې سوي، سوي زگيروي کوي.

چابک: خان باداره د څه شي زگيروي، سلیم جان خو څه ناجوره نه دی چې زگيروي کوي.

جمال: چوپ هلکه ته په دې خبرو نه پوهيرې، نو سلیم جانه زويه که خوښه دي وي هماغه به درته وکړم چې سات دې ورسره تېر وي.
سلیم: کاکا جانه زما خوښه خو ستا په لاس ده ته چې څه وايي زه ترې غاړه نه غروم.

جمال: اوس ستا خوښه ده.

چابک: زما هم خوښه ده.

سلیم: کاکا جانه ته چې هر څه کوي زما پرې رضا ده.

جمال: ښه ده چې خوبه دې ده تاسې چای سره وڅښی زه به ورشم او ورسره فیصله به یې کړم.

سلیم: زه هم خپل اتاق ته ځم درسونه مې لږ مشکل دي گورم یې.

چابک: بادار جان بادار کار مې زر خلاص کړه.

((دوی پاڅېږي او پرده همدلته خلاصیږي)) (شیرزاد، ۱۳۹۷ : ۱۵۶ - ۱۶۰).

عبدالمنان ملگری

عبدالمنان ملگری د مرحوم مولوی نیاز محمد زوی د لغمان ولایت د علي خیلو په کلي کې په ۱۳۱۹ لمریز کال کې زیږیدلی دی. نوموړی د یوې غریبې کورنۍ څخه دی. نوموړی د دونیمو کالو ماشوم و چې پلار یې وفات شو. منان ملگری د اووځویندو ایګي یو ورور دی. نوموړي لومړنۍ زده کړې په خپل کلي او د فقهي علوم یې د خپل پلار له شاګرد مولوي عبدالله څخه تر سره کړې دي. په ۱۳۳۷ لمریز کې د لومړي ځل لپاره کابل ته ولاړ او هلته یې په پښتو ټولنه کې خپله دنده پیل کړه. نوموړي په خپل ژوند کې ډېر تکلیفونه او مشکلات ګاللي لکه خپله چې په یو بیت کې وايي:

د غو ټولو ناخوالیو
اوس یو غوټه د فولاد کړم
د څټکو په قوت مې
هیڅوک نه شي بدلولی

منان ملگری یو ښه او سترګور لیکوال وو د نورو لیکنو ترڅنګ یې تمثيلي ټوټې او ډرامې هم لیکلي دي. د نوموړي تمثيلي ټوټې او ډرامې په راډیو افغانستان خپرې شوي دي. نوموړی په ۱۳۷۸ لمریز کال په پېښور کې د سرطان د ناروغۍ له امله د ۵۸ کالو په عمر وفات شو. نوموړی د پوهنې نندارې د پښتو تیاتر په زړه پورې ممثل او ایکټور هم چې په یوه ډرامه کې چې (ساده دل) نومیده د هیرو یا د ډرامې مرکزي کردار یې هم تمثیل کړی دی. (بېنوا، ۱۳۹۳ : ۱۰۶۶).

محمد عارف ننگيار نا اشنا

محمد عارف ننگيار نا اشنا د فضل الرحيم زوی، په ۱۳۳۸ لمريز کال د میدان وردگو د ولايت نرخ د ولسوالۍ د کريمداد په کلي کې زېږېدلی دی. په ۱۳۴۶ لمريز کې د نرخ په عالي لېسه کې چې اوس د شهيد صابريار لېسې په نوم يادېږي په رسمي زده کړو پيل وکړ. زده کړې يې تر دولسم ټولگي پورې د نرخ په ولسوالۍ کې ترسره کړي او په ۱۳۵۹ لمريز کال چې له هېواده هجرت ته اړ شو په پېښور کې ورته د لوړو زده کړو لپاره زمينه برابره نه شوه، نو ځکه ترې محروم پاتې شو. نوموړی په ليکوالۍ کې لوی لاس لري، د طنز برخه يې ډېره غني ده، خو په اوس وخت کې د ازادۍ راډيو سره د گوري اچار د خپرونو په لړ کې ځانگړي او په زړه پورې طنزونه ليکي. (ننگيار نا اشنا، ۱۳۸۵: د پښتۍ ورستۍ مخ).

نوموړي په ۱۳۶۵ کال کې د جلا وطنۍ په ستومانه ژوند کې د ازادۍ جريدې د پښتو برخې د مسؤل په توگه وگومارل شو بيا يې له ۱۳۶۸ کال د شهادت د ورځپاڼې د ليکوالو د شورا غړي په حيث او په ۱۳۷۱ هجري لمريز کال د دې ورځپاڼې استازي په حيث په کابل کې کار کړی دی د مجاهدينو د حکومت له ړنگيدو روسته خپلې سيمې ته راغی اود خالد بن وليد په عالي لېسه کې د ښونکي مقدسه دنده يې په پوره ايماندارۍ سره سرته ورسوله چې دغه دوره درې نيم کاله وه او با لاخره په ۲۰۰۲م کال کې د ازادۍ راډيو د گوري اچار د طنزي خپرونې د ليکوال او پروډيوسر په توگه کار ته دوام ورکړی دی د دې کار نو ترڅنگ يې د مختلفو اخبارونو او مجلو سره کار کړي چې له هغو ډلې څخه هيله مجله چې له ډانمارک څخه خپرېده، شفق مجله، آزادي ورځپاڼه شهادت ورځپاڼه، النور جريدې، هيله مجله، گوربت مجله،، مړوند، وردک او گني نورې مجلې او ورځپاڼې د نوموړي په ليکنو او طنزونو ښکلي وي د ښونځي له نهم ټولگي څخه يې په شعر ويلو اولیکلو پيل کړی ده چې تر اوسه يې د سياسي اخبارونو سرمقالې، لنډې کيسې، ادبي ټوټې

اوطنزونه ديبلابلو مجلو او ورځپاڼو څخه خپاره شويدي . راډيويي ژرناليزم په برخه کې يی څه باندې پنځلس کاله کار کړی . دهغو له ډلې ديوه طنز په خپروني چي سريل ډوله ده اود (شمسو کيسې) نوميري ۲۶۰ برخي يی دازادي راډيوڅخه نشر شويدي جوړکړيدی ، پاتي دي نه وي چي شعرونه يي هم دمختلفو مجلو او ورځپاڼو څخه خپاره شوی . (ننگيارناشنا ، ۱۳۸۲ : د پښتني ورستۍ مخ).

بیلکہ

د تمثيل نوم: ولي؟ حڪه چي!

لیکوال: ننگیار نا اشنا

لوبغاری:

ثناء زرمتی

بری افغانیور

۱: نټاء زرمټی (پوښتنه کوونکې): ولې؟ د کابل ښار د غرو سرو اوسیدونکو ته سرکونه نه جوړوی؟

۲: بری افغان پور(خواب ورکوونکی) : حُکھ چې حکومت غواري په ژمی کی یخمالکونه و خوري او ساعت تیر کړي. هههمهمهمهمهمهم

۱: تناء زرمټی (پوښتنه کوونکی): ولی د انتخاباتو نتایج نه اعلانوي؟
۲: بری افغان پور (خواب ورکوونکی) : ځکه چې بیا د خلکو د زیره سودا اوځي. هههههههههههههههههههه

۱: نثناء زرمتمی (پوښتنه کوونکې): ولې د واورو وړیدو په ورځ چارواکي په واورو کی قدم وهی؟

۲: بری افغان پور (خواب ورکونکی): ځکه چې خلکو باور راسي،چې دوی هم د ځمکې موجودات دي. هه

۱: ثناء زرمئی (پوښتنه کوونکې): ولې دومره ډېر مشاوران مقرر شوي دي؟

۲: بری افغان پور (خواب ورکونکی): حُکه چې د ډېرو خلکو خولې بندې وى. هههمههمههمههمههمههمه

پورې اړوندېږي د بلند غرو په جوی ډاگ کلي کې په یوه غریبه کورنۍ کې نړۍ ته سترگې غړولې دي. کله، چې په هېواد کې اخ و ډب زیات شو، نوموړی د ۳ میاشتو وو، چې د خپلې کورنۍ سره پاکستان ته مهاجر شو. لومړۍ په مټه کیمپ کې اوسېدل، بیا له هغې وروسته د منډا یکه غونډ سیمې ته کوچ شو او بیا له هغه ځایه د مهاجرت تر وورستۍ ورځو د پېښور په خزانې کیمپ کې پاتې شول. ۱۳۸۱ کال کې خپل هېواد افغانستان ته راستون شو او په خپل پلرني کلي بهسودو کې یې ژوند پیل کړ. لومړنۍ زده کړې یې د پېښور په یو خصوصي ښوونځي، چې انصار خصوصي ښوونځی نومیده هلته تر سره کړې، خو کله چې هېواد ته راستون شو ثانوي زده کړې یې د ننګرهار په عالي لیسې کې پای ته ورسولې او په کال ۱۳۸۷ لمریز کال له ننګرهار عالي لېسې څخه په لوړه درجه فارغ شو، په کال ۱۳۸۸ لمریز کې د کانکور ازموینه ورکړه، چې په هماغه کال د ننګرهار پوهنتون د ښوونې او روزنې پوهنځي پښتو ادبیاتو څانګې ته بريالی شو، چې د هماغه کال د سنبلې په ۱۵ یې خپلو درسونو ته دوام ورکړ او په ۱۳۹۲ د جوزا د میاشتې په ۱۵ تاریخ په لوړه درجه له یاد پوهنځي څخه فارغ شوی.

همدارنګه یې خپله ماسټري د ننګرهار پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي کې د ازادې سیالۍ له لارې په ۱۳۹۴ لمریز کې شامل او په ۱۳۹۶ لمریز کال له یاد پوهنتون څخه فارغ شو او په خپله رشته کې یې د ماسټرۍ سند تر لاسه کړ. نوموړي په مختلفو ځایونو کې دندې تر سره کړي، چې له هغې جملې څخه لومړۍ دنده یې په مرام راډیو کې هغه وخت تر لاسه کړه، چې کله لا د پوهنتون په لومړي ټولګي کې وو یعنې ۱۳۸۸ لمریز کې د مرام راډیو سره دنده پیل کړه. بیا ورپسې په همیشې بهار راډیو او صفا راډیو ګانو کې هم دنده ترسره کړې ده. همدارنګه په کابل کې د ودان افغانستان موسسې سره یې د ۱۳۹۲ لمریز څخه تر ۱۳۹۴ لمریز پورې د ښوونکو د روزنې په پروګرام کې د ټرینر په توګه دنده ترسره کړې.

د دې ترڅنګ د کابل ژورناليزم په انستيتوت کې د حق الزحمه بنوونکي په توګه دنده ترسره کړې او له ۱۳۹۵ لمريز څخه تر ۱۳۹۶ لمريز پورې يې د پيکار عالي دارلمعلمين سره يې د بنوونکي په توګه دنده ترسره کړې، خو کله چې له ماسترۍ فارغ شو، نو په ۱۳۹۶ لمريز کال کې يې د پنجشير لوړو زده کړو موسسه کې د رسمي بنوونکي په توګه مقرر او تر اوسه په ياده موسسه کې بنوونکی دی. نوموړی، چې کله په بنوونکي کې وو، له ليکوالۍ او په ځانګړي توګه د تمثيلي ټوټو سره يې زياته مينه وه، نو هماغه وو، چې څو تمثيلي ټوټې يې ليکلي، چې عبارت دي له: ناپوهه ډاکټر، د رواج په لمن کې، راشه د بلې دې خبر کړم، دا خلک به څه وايي او داسې نورې تمثيلي ټوټې او نندارې يې ليکلي دي، چې په دې کې يې ځينې په مرام راډيو کې خپرې شوي، چې د هغې جملې څخه يوه تمثيلي ټوټه د (ناپوهه ډاکټر) په نوم ده، چې په لومړي ځل په کال ۱۳۸۵ لمريز کې په ننګرهار عالي ليسه کې خپره او بيا په کال ۱۳۹۲ لمريز کال کې هماغه تمثيلي ټوټه د مرام راډيو په څپو کې خپره شوه. همدارنګه (راشه د بلې دې خبر کړم) تمثيلي ټوټه او ننداره هم په مرام راډيو کې خپره شوې ده، چې دلته د نمونې په توګه يوازې د (ناپوهه ډاکټر) تر عنوان لاندې تمثيلي ټوټه د بېلګې په توګه راوړو.

بېلګه

يادونه: د (ناپوهه ډاکټر) تر عنوان لاندې تمثيلي ټوټه په لومړي ځل په کال ۱۳۸۵ لمريز کال په ننګرهار عالي ليسه کې په يوه لويه غونډه کې نندارې ته وړاندې شوه او د دويم ځل لپاره په مرام راډيو سټيشن کې په کال ۱۳۹۲ لمريز کې خپره او نندارې ته په راډيويي بڼه وړاندې شوه، چې دلته يې د بېلګې په توګه راوړو.

د تمثيلي ټوټې نوم: (ناپوهه ډاکټر) يوه صحنه کې پای ته رسېږي

ليکوال: تاج محمد رحيمي

لوېغاړي: عبدالله: (ډاکټر پروفيسور گل کوکو)

حکمت الله : د صفا کار په حیث

نیاز الله: د پیواز په حیث

تیمور شاه : د مریض په حیث

حکیم الله : د عسکر یا پولیس په حیث

دا، چې په هېواد کې د ډاکټرانو بازار گرم دی او هرې خوا ته د ډاکټرانو امبار دی. هر څوک ځانله ډاکټر وایی ښه او بد، پوهه او ناپوهه، لایق او نا لایق ډاکټر په کې هیڅ نه معلومېږي، نو همدې اړتیا ته په کتلو دغه تمثیلي ټوټه ولیکل شوه او د ټولنې په وړاندې تمثیل شوه.

تیمور شاه (مریض) : وای، وای مړ شوم. د خدای لپاره ډاکټر مې بوزی، یا صحت عامه راوولی، مړ شوم خپته مې وچاوده.

نیاز الله (پیواز) : لږ صبر وکړه. چغې مه وهه، اوس دې ډاکټر ته وړم. **تیمور شاه (مریض) :** اوف، خو زر کوه کنه مړ به شم، لږ زر شه خپته مې چوي وای موري.

نیاز الله (پیواز) : ښه سمه ده راجگ شه چې په شادې کړم.

تیمور شاه (مریض) : ته روند یې نه گوري په ما خپته پرسیدلې او ته وای راجگ شه څنگه در جگ شم ته مې پورته کړه کنه. وای خدایه توبه مړ شوم خپته مې وچاوده.

نیاز الله (پیواز) : څه څه مه غوسه کړه، خو لږه کمه به دې خورلې وه کنه، که خپته پردی وه، نو ډوډی، خو دې خپله وه کنه.

(مریض چغې وهي او پیواز یې په شا کړي او دواړه روان شي، کله چې ډاکټر ته رسېږي، هلته د ډاکټر صفا کار په میز صافي وهي او له ځان سره دا سندره وايي)

حکمت الله (د ډاکټر صفا کار): که دلته نه وي په کنډو ورپسې واوړه

ما ته د لونگو بوتې راوړه

ماته د لونگو بوتې راوړه

راوړه ماته د لونگو بوتې راوړه

===

ادکی موري مانو له ځمه

د بودیالی ټوتان ږلی وهي دینه

مانو، مانو مانو له ځمهمهههههههه

ياره، چې د دې ډاکټر په شان زه هم ډاکټر وای څومره به څه وه، اوس به مې له پيسو سره لوبې کولې، بس خلک هم ښه بېسواده دي، چې داسې بېسواده ډاکټر ته راځي. (په دغه وخت کې يو درز شي، پيواز خپل مريض په ميز واچوي او چغې کړي)
نيازالله (پيواز) : هله ډانټر صيب زر راشه لالا مې مړ کېږي، خيټه يې چوي، زر کوه هله نو د خدای لپاره.
حکمت الله (صفا کار) : ولې څه پرې شوي هله دلته يې په دې تخت ځملو، چې زه يې درته اوس علاج وکړم.
نيازالله (پيواز) : لالا راشه په دې تخت ځمله چغې مه وهه اوس به هر څه سم شي ډانټر صيب ډېر تکړه دی.
(صفا کار) : ولې چغې وهي هر څه به سم شي اوس به دې داسې علاج وکړم چې کله به يې تا تصور هم نه وي کړی.
(صفا کار لا لږ بيا وي له مريضه تاويزي راتاويزي، چې په دې وخت کې ډاکټر راشي او په صفا کار غوسه شي او ورته وايي ته نو په څه پوهيږي. مريض چغې وهي او فرياد کوي)
مريض : وای مړ شوم، خدای لپاره مرسته وکړی خيټه مې وچاوده.
ډاکټر پروفيسور گل کوکو : ای جرلنډو ژر شه هغه تلسکوف راوړه چې زه يې معاینه کړم.
(صفاکار تلسکوف راوړي او ډاکټر مريض ځملي کله تلسکوف په پښو او کله يې ورته په خيټه ږدي او ورته وايي ژوره ساه واخله)
مريض : ډانټر صيب ژر کوه مرم لږ څه دوا موا راکړه چې څه شم.
ډاکټر پروفيسور گل کوکو : دا څه دې خورلي خيټه دې داسې ده لکه د څو مياشتو چې وي، خو غم مه کوه اوس چې ما ته راغلی يې ډېر ژر به هر څه سم شي.
مريض : ډانټر صيب څه خاوري ايرې مې خورلي فقط، درې غوري شوله، څلور کورنۍ ډوډۍ، دوه کاسې شومره، دوه کاسې قورمه، يو چارک امونه، درې درجنه کيلي، يوه دانه هندوانه، نيمه کيلو زولوبی، يو

غټ بوتل پيسپي، او لږه ټکه ټوکه خوراک مې کړی، نور مې هيڅ نه دي خوړلي.

ډاکټر پروفیسور گل کوکو: ولا بېشکه دې، تا خو هيڅ نه دي خوړلي دومره خو انسانان هم خوري ته خو لا....

پيواز: ډانټر صيب زما لا لا ته داسې دوا ورکړه چې ډېر ژر ښه شي. **ډاکټر پروفیسور گل کوکو:** سمه ده ته لاړ شه دا نسخه ورته راوړه. اته بوتله د ټوخي شربت، پنځه پاکټه د ملاريا گولۍ، لس پاکټه د معدې گولۍ، پنځه بوتله د اشتها شربت، پنځه څلويښت دانې پيچکاری، شل دانې سيرومونه ... او داسې نوره دوا.

پيواز: ډانټر صيب دا د څومره وخت دوا ده، دا خو انسان دی څه غوا خو نه ده کړه.

ډاکټر پروفیسور گل کوکو: که غوا نه وای دومره خوراک به يې نه کولو، دا د يو کال دوا ده او پوره به يې خوري.

پيواز: څه ډانټر صيب د خوراک طريقه يې څنگه ده او ستا فیس څومره شو؟

ډاکټر پروفیسور گل کوکو: دا به په داسې وخت کې خوري، چې نه سهار وي، نه غرمه، نه مازيگر، نه ماښام، نه ماسختن او نه نيمه شپه. نه به يې په نهاره خوري، نه په مږه. دا يې د خوراک لاره او طريقه ده.

(پيواز بيرون اوزي او هلته پوليسو ته زنگ وهي خو راشي او دا ډاکټر ونيسي، دا ځکه چې دوی د يوې پلمې او چل له مخې يې يو ځان مريض کړی وو او بل يې پيواز وو... د ډاکټر صفاکار په منډه ډاکټر پسې راځي او ورته وايي ډاکټر صاحب تښته چې پوليس راځي)

صفاکار: هله ډاکټر صاحب تښته پوليس راځي دوی مريضان نه دي غواړي تا غوندي ناپوهه ډاکټران پوليسو ته وسپاري.

ډاکټر پروفیسور گل کوکو: هله جرلنډو ژر کوه هغه زما ساعت او چپن هم له ځان سره واخله. (څو چې پوليس راځي ډاکټر او صفاکار دواړه تښتي پوليس راځي، مريض او پيواز دريواره د ډاکټر دوکان بند کړي او مريض خپل پيغام وړاندې کوي او تمثيلي ټوټه پای ته رسيري.)

مريض: ای خلکو د خدای لپاره داسې بېسواده او ناپوهه ډاکټران مه پریردی خلکو ته یې رسوا کړی ځکه، چې دوی د پېښور په کارخانو کې ځانله اسناد جوړ کړي او دلته راځي د افغانانو په ژوند لوبې کوي. خدای دې داسې ناپوهه ډاکټران له هېواده ورک کړي. ټول په یوه چغه وايي امین. (رحيمي، ۱۳۹۲).

د پورته تمثیل څخه موخه په ټولنه کې اصلاح راوستل او د داسې خلکو مخه نیول دي، چې په خپل مسلک کې ناپوه وي او کار نه شي کولی، په جعل او فریب یې ځانله اسناد جوړ کړي وي او بیا په ټولنه حاکمیت کوي، نو دا یو اصلاحي او انتقادي تمثیل وو، چې د ټولنې د اصلاح او سمونې لپاره په کې هڅه شوې وه.

سید ضیاء الرحمن لالاخېل

کله مو چې وغوښتل د لالاخېل په اړه معلومات ترلاسه کړو، دا چې نوموړی ډېر بوخت دی، نو ویل یې چې لږ وخت پیدا کړم زه به خپله ځان دروېژنم، چې کله نوموړي لږ وخت پیدا کړ د خپلې پېژندنې په اړه یې راته خپل معلومات راولېږل او خپل ځان داسې راپېژني. زما نوم سید ضیاء الرحمن او تخلص مې لالاخېل دی. د سید عبدالوارث ملنګ زوی، د سید عبدالواحد لمسی د سید حسین کړوسی او په خټه پښتون سادات یم. په ۱۳۶۲ لمریز کال د ننګرهار ولایت د کوټ ولسوالۍ په زربچې کلي کې زېږېدلی یم. نوموړی وايي، چې د نسب لړۍ یې په څلویښتم پښت کې حضرت محمد (ص) ته رسیږي. کله، چې په هېواد کې حالات خراب شول، نو د نوموړي پلار هم د نورو خلکو په شان مهاجرت ته زړه ښه کړ او کوچنی ضیاء الرحمن یې له ځان سره گاونډي هېواد پاکستان ته مهاجر کړ او د پاکستان په شمشکو کېمپ کې یې د مهاجرت ژوند پیل کړ.

سید ضیاء الرحمن لالاخېل چې کله د لومړني ښوونځي د تلو شو، نو خپل پلار یې سمدستي په یو نږدې ښوونځي کې چې د افغان ماشومانو لپاره د خېمو څخه جوړ شوی ؤ شامل کړ. د لالاخېل له ورکټوبه له سبق سره ډېره زیاته مینه وه او ښوونځي ته به په ډېره مینه

او شوق سره تللو او د ښوونځي تر څنگ يې سهار لمانځه مهال د جومات له ملا امام څخه د بغدادی قاعدې او بيا يې د قران عظيم الشان زده کړه پيل کړه ، چې الله تعالى ورته د درس په زده کولو کې ښه پوهه ورکړې وه ، چې د اول څخه دوهم ټولگي ته اول نمره بريالی شو او دغه اول نمره گي يې تر نهم ټولگي پورې وساتله .د ښوونځي د وخت څخه يې وروسته ماسپښين مهال په يوه ديني مدرسه کې شامل کړ . دا مدرسه د يوه مذهبي تنظيم (جماعة الدعوة الى القران والسنه) (لخوا جوړه شوې وه ، چې سيد ضياء الرحمن لالاخېل پکې په څه باندې دريو مياشتو کې ټول قران کریم په ناظره زده کړ . تر څنگ يې سل احاديث شريفونه هم زده کړي و . نوموړي په ښوونځي کې د ترانې د ټيم مشري هم کوله چې په هغه وخت کې په ځينو جايزو هم نازول شوی و.کله چې لالاخېل له مهاجرته بېرته خپل ټاټوبي ته راغی،نو بيا يې خپلو زده کړو ته دوام ورکړ او د کوټ په عالي لېسه کې يې د نهم ټولگي څخه خپلې زده کړې پيل کړې،خو د وخت حالاتو او مشکلاتو دې ته اړ کړ،چې ښوونځی ترې پاتې شي.نوموړي د قران کریم حفظ د خپل ماما قاري خليل الله هاشمي څخه وکړه او تجويد يې له قاري گل علي څخه تر سره کړ ، خو کله چې حالت لږ سم شو،نو نوموړي د دريم ځل لپاره په ۱۳۸۴ لمريز کال بيا په کوټ عالي لېسه کې خپلې نيمگړې زده کړې پيل او په ۱۳۸۶ لمريز کې د ياد ښوونځي د دولسم ټولگي څخه فارغ شو،خو تر ننه د لوړو زده کړو څخه محروم پاتې شو .

لالاخېل لومړي ځل لپاره په ۱۳۸۳ لمريز کال گردي اتمانزو په ابتدايه ښوونځي کې د ښوونکي په توگه دنده پيل کړه،چې يادې دندې يې يو کال دوام وکړ .په ۱۳۸۴ لمريز کال کې د سپين غر راډيو سره د پرامو او طنزيه خپرونو په برخه کې کار پيل کړ،چې هلته هم د يو کال لپاره په دنده پاتې شو او تر ۱۳۸۵ لمريز هملته په سپين غر راډيو کې يې دنده پر مخ وړله .په ۱۳۸۶ لمريز کې د شرق راډيو تلويزون

سره خپله دنده پیل کړه چې تر ۱۳۸۷ لمريز کال د جوزا تر شلمې پورې په ياده راډيو کې د ډرامې ځانگې مسؤل، ليکوال او لارښود پاتې شو. همدارنگه په ۱۳۸۸ لمريز کې د مرام راډيو سره هم د طنز په خپرونو په برخه کې همکار پاتې شوی دی. په همدې جريان کې په ۱۳۸۸ لمريز کې د ننگرهار ملي راډيو تلویزونه سره هم د ډرامو او تمثيلي ټوټو په برخه کې همکاري کړې ده. په ۲۰۰۹ م کال کې د جنورۍ په مياشت کې د پښتو راډيو ادارې سره يې په پېښور کې خپله دنده پیل کړه. په ياده اداره کې يې د (پولې پورې ډرامې) د مسؤل، ليکوال او ډايرېکټر په توگه خپله دنده ترسره کړې ده. همدارنگه د دويم ځل لپاره يې په ۱۳۹۰ لمريز کې د شرق راډيو تلویزون سره يې بيا دنده پیل کړه، چې اوس د انعکاس راډيو تلویزون سره د تمثيلي ټوټو او ډرامو په برخه کې د ليکوال او ممثل په توگه خپله دنده پر مخ وړي.

د همدې مسلک سره د مېنې له امله يې په دې برخه کې په ډېرو روزنيزو سيمينارونو او ورکشاپونو کې هم برخه اخيستي لکه ژورناليزم، ډرامې او راډيو تخنيک روزنيز ورکشاپونه يې پر مخ وړي. نوموړي د ډرامه ليکنې په برخه کې په لومړي ځل د سلام وطندار راډيو د ډرامې برخې ترينر استاد عبدالله صاحبزاده څخه د ډرامې په کېسه کې زده کړې ترسره کړي دي. همدارنگه يې د نړيوال ژورنالست او بي بي سي راډيو پخواني خبريال جان محمد بټ څخه يې هم د ډرامې په برخه کې ډېر څه زده کړي دي. نوموړي د تمثيلي ټوټې او ډرامې په برخه کې ډېر کار کړی او خپله د يو ښه ممثل په توگه پاتې شوی دی.

سيد ضياء الرحمن لالاخېل په ډرامه ليکلو کې په زړه پورې قلم لري. نوموړي په تراژيډي او کوميډي دواړو برخو کې ډرامې او تمثيلي ټوټې ليکلي، خو کوميډي برخه يې ډېره غوښتنه ده. کله چې لالاخېل په سپين غر راډيو کې کار پیل کړ له هماغه وخته يې په تمثيلي ټوټو او ډرامه ليکنه پیل وکړ. ډېرې په زړه پورې تمثيلي ټوټې او ډرامې يې ليکلي او ټولنې ته يې وړاندې کړي دي. د نوموړي ټولې تمثيلي ټوټې او

ډرامې د طنز په مالګه ککړې دي. نوموړي د لومړي ځل لپاره د مارتول بابا په نوم یوه کومیدي تمثیلي ډرامه ولیکله چې د تمثیلي ټوټو په ډول به پرمخ وړل کېده. په دغه تمثیلي ټوټو کې نوموړي خپله د مارتول بابا په نوم کردار د ترسره کولو، چې د یوه پاڅه عمر سړي غږ به یې ویستلو. یاده ډرامه یې په ۱۳۸۵ لمريز کال د سپین غر محلي راډیو لپاره ولیکله، چې پنځه دېرش تمثیلي ټوټې ترې جوړې شوي دي.

د یادونې وړه ده چې همدا تمثیلي ټوټې یا ډرامه د دوهم ځل لپاره په ۱۳۸۶ لمريز کې د شرق راډیو تلویزون لخوا خپره شوه. د نوموړي بله کومیدي ډرامه د چمن گل داستان نوميزي، چې په ۱۳۸۶ لمريز کې ولیکله چې دا یې دویمه ډرامه وه. یاده ډرامه په پنځه او یا برخو کې د شرق راډیو لخوا خپره شوه. د چمن گل داستان ډرامه د سید ضیاء الرحمن لالاخېل د ډېر زیات شهرت لامل وګرځېده، د دغې ډرامې موضوع او هدف د ټولنې ناوړه او غلطو راواچونو بیانول او د مخنیوي لپاره یې د حل لارې چارې وړاندې کول و، چې هره صحنه یې خلکو ته د اصلاح په موخه په ادبي او طنزيه ډول وړاندې کېدله او خلکو ترې د خندا او خوشحالي تر څنګ پند او نصیحت هم اخیست. حلال فصل او حلال رزق ډرامه، چې ۱۷ برخې لري په کال ۱۳۸۷ ل کې ولیکل شوه او د ننگرهار ملي راډیو تلویزون څخه خپریدله او لالا خېل یې مرکزي کرکټر وو. بله ډرامه یې دوزخي ارواه نومېږي، چې په ۱۳۸۸ لمريز کې یې په ۱۸ پردو کې ولیکله او د ننگرهار ملي راډیو او راډیو افغانستان لخوا خپره شوه. د پولې پورې ډرامه د لالا خېل بله ډرامه ده چې په ۲۰۰۹ م کال کې د لالاخېل په لیکوالي او لارښوونه جوړه شوې او په ۱۴۰۰ پردو کې وړاندې شوه. یاده ډرامه د افغانستان په ډېرو ولاياتو لکه ننگرهار، لغمان، خوست، پکتیا، قندهار، کابل او په ځینو نورو ولایتونو کې د ایف ایم راډیوګانو لخوا خپرېدله. د یادونې وړه ده چې لالاخېل د

ليکوال تر څنگ يو ښه ممثل هم دی، چې دلته به د ښاغلي لالا خېل د يوې تمثلي ټوټې نمونه راوړو.

د تمثيلي ټوټې بېلگه

لکوال: سيد ضياء الرحمن لالا خيل

د تمثيلي ټوټې نوم: پلاره واده څنگه شو.

کارکوونکي:

چمن گل، صابر او شريف خان

چمن گل: ځان سره؛ سترگه رپېږي زما لکه چې پلار مې راځي -

زړگی خوږېږي زما لکه چې کار نه دی شوی - خدايه پاکه ته خو

ر ابادنې ورحمېږي.

صابر: خداکې، يا هلکه چمن گله اشنا دا بيا په کومو سوچونو کې تللی

يې.

چمن گل: صابره محترمه دا خو ته راغلي ما ويل که پلار محترم مې

راغی.

صابر: دا نن څنگه د پلار محترم په انتظار ناست يې؟ تا خو کله د هغه

دومره انتظار نه دی کړی.

چمن گل: ده ته گوره، وايي څنگه د پلار په انتظار ناست يې-ولي هغه

ستا مخکې مې ورته ونه ويل، چې د واده نېټه راته کېده.

صابر: نو ستا پلار هغه خبره ومنله څه؟

چمن گل: او کنه بس اوس به دخيره راشي او د واده زېږی به مې

راوړي.

صابر: ياره گومان خو مې نه شي چې ستا خسر دې داسې په اسانه

سواده ورکړي.

چمن گل: صابره محترمه دا څه بې مالگي او پيکه خبرې کوي، مړه

دې وخت کې خو لږ مالگينې خبرې کوه، کنه ډېر نازک وخت دی -

ژړه غونۍ؛ زما واده لکه د شني توري په ونه محترمه زنگېږي او

تالی خوري.

صابر: ولي وار خطا يې اوس به د هر څه معلومات وشي، خو چې پلار محترم دې يو ځل راشي.

چمن گل: ياره پيره بابا راوړسپړي که پلار مې د واده زېږې راوړي وي، نو پيره بابا زه ستا د زيارت په نوم غټه شکرانه ورکوم.

صابر: دا څه وايي چمن گل ټول کارونه خو هغه الله کوي، چې ټوله دنيا يې پيدا کړې ده، د پير بابا په دې کې څه کار دی.

چمن گل: چپ شه صابره محترما خوله به دې کږه شي، ادې مې دې خدای وېښي هغې به ويل چې وليان د برخې خاوندان دي.

صابر: د برخې خاوندان دي، خو په دعا کې چې مونږ او تاسې ورته دعا وکړو نه دا چې نعوذ بالله مونږ ور نه د خپلو حاجتونو سوالونه وکړو-گوره اينده کې دا کار ونه کړي-دا گوره په شرک کې راځي.

چمن گل: هله صابره محترما هاغه وگوره پلار محترم مې راراوان دی، خو داسې خپه غوندې دی الله په کې خير واچوي.

شريف خان: دا څنگه د لارې په سر دواړه ياران ناست ياسی؟

صابر: شريف خان کاکا اشنا مې همدا ستا لار څارله چې ته ورته د واده زيری راوړي.

شريف خان: صابره وراره ستا د اشنا په قسمت کې واده نشته.

چمن گل: پلاره محترمه دا څه بې تې خبرې دې وکړه واده مې څنگه قسمت کې نشته؟ هغه سر خورلي سڅرو خو به مې درته انکار نه وي کړی.

شريف خان: انکار يې نه دی کړی خو چې ما ورته څنگه د غمو نوم واخيسته نو بس خسر محترم دې بې هوشه شو او ستا د واده خبره همداسې په ځای پاتې شوه.

چمن گل: نو تا ته چا ويلي و چې ته ورته د غمو نوم اخله، تا ته خو ماکوگی معلوم دی چې د غمو د ټينګې نه دی.

صابر: چمن گل اشنا کېدای شي په دې کې دې خير وي.

چمن گل: صابره محترما خير په کې کوم دی، ښکاره شر دی خدای مه که زما سڅرو مړ شي نو زه به څه کوم... ژړا صحنه.

پېغام پکې په دې ډول ؤ ، چې : د چمن گل داستان دغه صحنه کې د هغه ناپوهه کلیوالو ناوړه اعمالو ته پکې اشاره شوې ده چې د اسلامي شریعت سره په ټکر کې دي ، لکه : د الله تعالی څخه بغیر د بل چا په نوم نذر ورکول او یا ترې مرسته غوښتل دي . (لالاخیل ، ۱۳۹۸) .

امام جان مجبور

امام جان مجبور د گلاب شاه زوی د جمعه خان لمسی دی. اصلاً د ننگرهار ولایت د بهسودو ولسوالۍ د خوشکند کلي د نهر شاهي په سیمه کې په ۱۳۵۰ لمريز کال کې نړۍ ته سترگې غړولي دي، چې اوس دا سیمه د جلال اباد ښار اتمې ناحیې پورې اړه لري. لومړنۍ زده کړې یې د خوشکند ښوونځي، منځنۍ زده کړې یې په عبدالوکیل لېسه کې او په پای کې د ننگرهار عالي لېسې څخه په کال ۱۳۶۸ لمريز کې فارغ شوی دی. همدارنګه په ۱۳۹۲ لمريز کال کې د ننگرهار له عالي دارالمعلمین څخه یې په پښتو ادبیاتو رشته کې د څوارلسم پاسي سند تر لاسه کړ. په ۱۳۹۸ لمريز کال کې په ادراک لوړو زده کړو خصوصي موسسه کې شامل او په ۱۳۹۹ لمريز کال کې یې د لیسانس سند هم له همدې خصوصي لوړو زده کړو موسسې څخه تر لاسه کړ. نوموړي له ۱۳۷۲ لمريز راپدېخوا په تمثيلي ټوټو کې کار کوي. تر اوسه یې په بې شمېره ډرامو او تمثيلي ټوټو کې ونډه اخیستې ده. د یادونې وړ ده چې مجبور د یو تکړه ممثل ترڅنګ یو تکړه تمثیل لیکونکی هم دی. (ننگرهار اخبار ، ۱۳۹۷ : ۳) .

سید اختر سیدي

سید اختر سیدي د سیدگلون زوی په کال ۱۳۶۹ لمريز کې د ننگرهار ولایت د خوریانو ولسوالۍ د وزیرو په پیرخیلو کلي کې په یوه دینداره کورنۍ کې زېږیدلی دی. لومړنۍ او ثانوي زده کړې یې په کوزه پښتونخوا کې د امام حسین په لېسه کې ترسره کړي دي. نوموړی د ښوونځي د زده کړو ترڅنګ د سینما او هنر سره هم نږدې پاتې

شوی دی. په ډېرو تمثيلي ټوټو، ډرامو او فلمونو کې یې کار کړی دی. لوړې زده کړې یې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو په پوهنځي ترسره کړي دي. د پوهنتون په جریان کې یې د افغانستان ملي راډیو تلویزون سره د هنر او ادبیاتو اداره کې د ممثل په توګه دنده ترسره کړې ده. نوموړي په کوزې پښتونخوا په ځینو تمثيلي ټوټو، ډرامو او فلمونو کې د ممثل په توګه کار کړی دی. همدارنګه د ننگرهار ملي راډیو تلویزون په کومیدي خپرونو د ممثل په توګه پاتې شوی دی. ښاغلی سیدي د انعکاس راډیو تلویزون سره د کومیدي خپرونو په برخه کې همکاري کوي. (انعکاس راډیو تلویزون، ۱۳۹۹).

یونس کامه وال

یونس کامه وال د گلاجان زوی د ننگرهار ولایت د کامي ولسوالۍ د ارباب بانو په کلي کې په کال ۱۳۶۳ لمريز کال کې زیږدلی دی. نوموړي خپلې لومړنۍ زده کړې په کوزه پښتونخوا کې د شهید روح الله په لیسه کې تر اتم ټولګي پورې ترسره کړي دي او بیا یې د ځینو مشکلاتو له امله ونه شو کولی خپلې زده کړې پای ته ورسوي. نوموړي په ډېرو تمثيلي ټوټو او کومیدي ډرامو کې برخه اخیستې ده، چې زیاتره یې سټیج تمثيلي ټوټې دي. کله چې خپل هېواد ته راستون شو په مختلفو رسنیو کې په تمثيلي ټوټو او کومیدي خپرونو کې دنده ترسره کړې. د ننگرهار ملي راډیو تلویزون په کومیدي خپرونو کې یې د ممثل په توګه کار کړی دی، همدارنګه په شرق راډیو تلویزون او انعکاس راډیو تلویزون سره په مختلفو کومیدي خپرونو کې د ممثل په توګه پاتې شوی دی. یونس کامه وال په ځینو راډیويي ډرامو لکه د (پولې پورې اصلاحي ډرامه) کې یې هم د یو ښه ممثل په توګه دنده ترسره کړې ده. (انعکاس راډیو تلویزون، ۱۳۹۹).

سلمان شهابي

سلمان شهابي د مولوي شهاب الدين زوی د ننگرهار ولايت د بنسټوې ولسوالۍ په ملک زيو کلي کې په کال ۱۳۶۳ لمريز کې په يوه دينداره کورنۍ کې نړۍ ته سترگې غړولي دي. لومړنۍ او ثانوي زده کړې يې په سيد جمال الدين افغان ليسه کې ترسره کړي دي او بيا په ننگرهار دارلمعلمين کې د اجتماعياتو په برخه کې تر څوارلسم ټولگي خپلې زده کړې سر ته رسولې دي. نوموړي په ننگرهار راډيو ټلويزن کې په کوميدې خپرونو کې د يو تکړه ممثل په توگه کار کړی دی. همدارنگه په طلوع او لمر ټلويزونونو کې يې هم د يو ښه ممثل په توگه دنده ترسره کړې ده. په اوس وخت کې په ننگرهار کې د انعکاس راډيو ټلويزون سره په کوميدې خپرونو کې په تمثيلي ټوټو کې دنده پر مخ وړي. (انعکاس راډيو ټلويزون، ۱۳۹۹).

د عبدالبصير مينه پال پېژندنه

عبدالبصير مينه پال، چې ډېر هنري نومونه لري لکه کندهاری ډون، جنجالي، گلابتون، اغاجان ماما... او داسې نور د حاجي ميراجان زوی دی په کال ۱۳۷۶ لمريز د سرطان په شپږمه نېټه د کندهار په نهمه ناحیه کې زېږېدلی دی. مينه پال په قوم پوپلزی دی. خپلې لومړنۍ زده کړې يې په کندهار کې ترسره کړي. ټولې زده کړې يې تر دولسم ټولگي ترسره کړي او د ځينو ناخوالو له امله ترې لوړې زده کړې په نیمه کې پاتې شوي دي. نوموړي د خپل ژوند په دې سفر کې د يو تکړه او زړور ممثل په توگه خپل دنده ترسره کړې ده. په ۲۰۰۹ م کال کې يې په تمثيل ليکلو او اجرا کولو پيل کړی دی.

د ممثلي ترڅنگ د تمثيلي ټوټو ليکوال هم دی. د کندهار په ځينو محلي رسنيو کې په دندو کې پاتې شوی دی. په روبنا راډيو کې د طنز په خپرونو مسؤل په توگه پاتې شوی. همدارنگه په وړانگه راډيو کې هم د طنز په خپرونو چلونکی او مسؤل پاتې شوی. په تبسم راډيو

کي يې هم کار کړی او هلته يې هم د طنز په برخه کي خپله دنده پرمخ وړې ده. په زیور محلي راډیو کي د ایډیټر او تمثیلي ټوټو مسؤل پاتي شوی. د دې ترڅنگ د افغانستان د ملي راډیو تلویزون په چوکاټ کي يې هم د طنز او تمثیلي ټوټو په برخو کي دنده ترسره کړې ده. د دې ترڅنگ نوموړی د (بي ایم سټیډیو) په نوم خپل شخصي پروډکشن لري چې په کي هغې تجارتي اعلانونه، تمثیلي ټوټې او نورې گڼې خپرونې جوړوي او ټولنې ته يې وړاندې کوي. په همدې پروډکشن کي تر پنځوسو ډېر ښځینه او نارینه ممثلین په عملي زده کړو بوخت دي. نوموړي په تمثیلي ټوټو طنزیه خپرونو او سټیج ډرامو کي ډېر کار کړی دی. لومړنی تمثیلي ټوټه يې د (گران افغان) سره په یوه سالون کي ترسره کړه. یاده تمثیلي ټوټه چې لیکوال يې گران افغان وو نوموړي په کي تراژیدي رول لوبولی دی. ښاغلي مینه پال په څو محلي فلمونو او پروډکشنونو سره هم کار ترسره کړی دی. د عمر تر دې دمه يې ټول ټال په دوه ډېرش فلمونو کي د یو تکړه ممثل په توگه کرکټرونه لوبولي دي. عبدالصیر مینه پال تر اوسه مختلفې ډرامې او تمثیلي ټوټې لیکلي چې عبارت دي له (ولور، رشوت، سیاسي بحث، درواغجن، مغروره، میله، بدنامي او رواج) د یادوني وړ ده چې نوموړی خپلې تمثیلي ټوټې په مختلفو ټولنیزو رسنیو لکه یوتوب، فیسبوک، انسټگرام، ټویټر، ټیک ټاک کي خپروي. د نوموړي د تمثیلي ټوټې یوه بېلگه په مذهبي تمثیلي ټوټه کي راوړل شوې ده، نو دلته يې د بېلگې له راوړلو ډډه کوو. (انعکاس راډیو تلویزون ، ۱۳۹۶).

په ټولنه د تمثیلي ټوټې اغېزې

هره ټولنه جلا او ځانگړی فرهنگ او کلتور لري، یوه ټولنه له بلې د بېلوالي یوه لاره هم همد ټولنیز رواجونه، کلتورونه او عادتونه دي. که مونږ اسیایي او په ځانگړي ډول افغاني ټولنه وغواړو له اروپايي یا امریکايي ټولنې سره پرتله کړو، نو ډېر زیات توپيرونه به سره ولري. په اروپايي او امریکايي ټولنه کي لوڅ سر گرځېدل کوم

عيب او شرم نه دی، خو په افغاني ټولنه کې د اسلامي او فرهنگي اصولو سره په ټکر کې راځي او څوک دا جرت نه شي کولی، چې په عام بازار او لارو کوڅو کې لوڅ سر وگرځي.

همدارنگه که اروپايي، امريکايي، پنجابي، ايراني، اردو يا نورې ډرامې راواخلو او افغاني ډرامو، فلمونو، سريالونو او يا هم تمثيلي ټوټو سره پرتله کړو، ډېر زيات او د پام وړ توپيرونه لري. د هرې ټولنې کلتور او فرهنگ په هماغه ټولنه بڼه د تطبيق وړ دی. که مونږ هندي تمثيلي ټوټې وگور او له خپلو سره يې پرتله کړو د ځمکې او اسمان فرق لري. د هرې ټولنې ادبيات او کړه وړه د هماغې ټولنې په خلکو بڼه اثر کولی شي. اوس راځو دې خبرې ته، چې په افغاني ټولنه کې، چې اسلامي اصول، کلتوري او فرهنگي محدوديتونه او ناسم رواجونه حاکم دي په داسې ټولنه تمثيلي ټوټه څرنگه اغېزې لري؟ گټه يې ډېره وي که تاوان؟ ايا خلک ترې مثبت اړخونه خپلوي که منفي د موضوع په دې برخه کې به په همدې مسایلو بحث وکړو او روښانه به شي، چې د تمثيلي ټوټو مثبتې اغېزې ډېرې دي که منفي؟ او څرنگه کولی شو، چې له هر شي يا هر هنر نه مثبت اړخونه خپل کړو او منفي ته يې شا کړو.

د تمثيلي ټوټې مثبتې اغېزې

په دنيا کې ډېر کارونه او اعمال داسې وي، چې مثبتې او منفي اغېزې لري. که مونږ د پښتنو رواجونه او دودونه وگور، ځينې يې مثبتې او ځينې يې منفي تاثير او اغېزې لري. که لنډې کيسې او ناولونه ولوستل شي، په هغې کې هم ځينې منفي او مثبت کرکټرونه او مکالمې شته، چې دواړه اړخونه په کې ليدل کېږي. که فلمونه، ډرامې، سريالونه او تمثيلي ټوټې وگورو په هغې کې هم ځينې اړخونه مثبت او ځينې يې منفي دي. په ځانگړي ډول اوسنۍ ډرامې، فلمونه او سريالونه په ښکاره مثبتې او منفي اغېزې بندي. اوس خبره د تمثيلي ټوټې ده، چې تمثيلي ټوټه په ټولنه او په ځانگړي ډول په پښتنه ټولنه کومې مثبتې اغېزې لري او څومره مو ترې گټه اخيستي ده. مونږ په تيارو بحثونو کې وويل، چې لومړنۍ تمثيلي ټوټه استاد

عبدالاکبر خان اکبر ولیکله، هلته هغې تمثیل په خلکو دومره مثبت اغېز وکړ، چې په خلکو کې یې د ازادۍ شعور او فکر پیدا کړ. د خدایي خدمتګار تمثیل، خو په خلکو دومره مثبت اغېز وکړ، چې د خدایي خدمتګار په لسګونو پلویان د وخت د ظالم نظام لخوا زندانونو ته ولېږل شو. دلته په بره پښتونخوا کې، خو یې په خلکو دومره اثر او اغېز وکړ، چې غازي امان الله خان په خپل وخت کې د تمثیلي ټوټو د نندارو لپاره تیاترونه او د نندارې ځایونه جوړ کړل. د امان الله خان په وخت کې د (فتح ټل) په نوم یوه تمثیلي ټوټه نندارې ته وړاندې شوه، چې خپله غازي امان الله خان یې هم نندارې ته ناست وو. په خلکو یې دومره مثبت اغېز او تاثیر وکړ، چې د انګریز په خلاف بغاوتونه رامنځ ته شو. همدارنګه همدا تمثیلي ټوټې دي، چې زمونږ د ټولنې لګام او واګې یې په خپل لاس کې نیولي او له ډېرو ناورو کارونو یې منع کوي. په اوس وخت کې تر ډېره د ولور اخیستلو رواج، په بدو کې د لوبو ورکولو رواج، زیارتونو ته د تګ او د زیارتونو تېرې په خپل بدن وهل او هلته زانګو تړل.... او دې ته ورته نور ډېر رواجونه او رسمونه دي، چې تر ډېره له منځه تللي دي. دا که یو خوا د علماو برکت دی، نو بلخوا د همدې تمثیلي ټوټو په مرسته یاد رواجونه په کراره کراره له منځه ځي. همدارنګه د همدې تمثیلي ټوټو، ډرامو او ځینو اصلاحي فلمونو په مرسته، د ټولنې ډېرې ناخوالې خلکو ته بنسټول کېږي، چې زیاتره خلک ورته متوجې کوي. ځینې تمثیلي ټوټې او خپرونې دي، چې د ځینو سیاسیانو د کنټرولو لپاره ښه وسیله ګرځېدلې ده. همدا تمثیلي ټوټې دي، چې د ځینې دولتي چارواکو د منفي کړنو مخه یې تر یوه حده نیولې ده. که د ځینو رسنیو تفریحي خپرونې وکتل شي او په هغې کې تمثیلي ټوټو ته پام وشي، نو زیاتره اصلاحات او سمون یې په خلکو کې راوستی دی. همدا انتقادي تمثیلي ټوټې او خپرونې دي، چې خلک یې خپلو منفي کړنو ته متوجې کړي او هر څوک کوښښ کوي، چې تر ډېره له هغه کارونو ځان وساتي، چې په ټولنه کې خلکو ته بد ښکاري. د دې موضوع د پایلې په توګه ویلی شو، چې تمثیلي ټوټې که کومیدي وي که تراژیدي او که دواړه یوځای وي، خو د ټولنې د اصلاح او سمون په

برخه کې ښکاره او په زړه پورې مثبت فکر او مثبت بدلون راوستی دی.

د تمثيلي ټوټې مفني اغېزې

مخکې مو هم یادونه وکړه، چې په ژوند کې ډېرې کړنې داسې وي، چې په ټولنه خپلې مثبتې او منفي اغېزې ښنډي. تمثيلي ټوټه، ډرامه، فلم او سریالونه که له یوې خوا په ټولنه مثبتې اغېزې کوي، خو منفي اړخونه هم لري او ټولنه کې ځینې داسې ځوانان هم شته، چې ډېر ژر منفي اړخونه خپلوي. دا، چې دلته خبره د تمثيلي ټوټې او د هغې منفي اغېزې دي، نو دا معلومه خبره ده، چې زموږ ټولنه د علم په لحاظ ډېره وروسته پاتې ده. دلته که هر څه راځي، نو تنکي ځوانان یې نسبت مثبت اړخ ته منفي ته ژر متوجې کېږي. ښې بېلگې یې د کوزې پښتونخوا د پښتو فلمونو او ډرامو اغېزې دي. کله، چې هلته کوم نوی فلم یا ډرامې راځي، پر پرده له ښودلو وروسته په ټولنه کې د هماغه ډرامې یا فلم منفي کرکټرونه دومره ډېر شي، چې انسان حیران شي، چې دا ټولنه ولې داسې کوي. که تاسو ته یاد شي، کله چې په کوزه پښتونخوا کې د سواتي په نوم کوم کرکټر فلمونو ته راغی، یوه پایڅه یې پورته او بله خکته وه، نو ډېرو ځوانانو په لارو کوڅو کې هماغه شان ځان جوړ کړ او ډېر ژر یې یاد تمثیل په خپل ځان عملي کړ.

یا که په افغانستان کې د ځینو انځوریزو رسنیو سریالونو ته پام وکړو، کوم کرکټر یا لباس چې په یاد سریال کې راشي. په سبا یې هلکان او نجونې هماغه شان ځان جوړي او په ټولنه کې ورته ځان ډېر لور او با کرکټره ښکاري، حال دا، چې دا په ټولنه ډېره بده او ناوړه اغېزه ده. همدارنګه په ځینو تمثيلي ټوټو او ډرامو کې داسې کرکټرونه راځي، چې هغه منفي وي، خو د ټولنې د اصلاح او سمون په خاطر یې تمثیل کول یا لوبول ډېر اړین وي، خو د ټولنې تنکي ځوانان یې د مثبتو پر ځای منفي ته زر فکر کوي او هغه په خپل ځان عملي کوي. ښه مثال یې، د طلوع تلویزون د (شبکه ای خنده) د خپرونې تمثيلي ټوټې دي، چې هغه د اصلاح او سمون لپاره ځینې مکالمې او کرکټرونه

راوړي، خو ځوانان په ځای د دې، چې مثبت اړخ يې وسنجوي منفي ته يې مخه کوي او ټولنه د بدبختۍ خوا ته بيايي.

دې ته ورته نورې ډېرې تمثيلي ټوټې او ډرامې شته، چې په ټولنه کله کله منفي اغېز کوي، خو په دې برخه کې عامه پوهاوي ته اړتيا ده. او دا د کورنۍ مسؤليت هم دی، چې خپلو اولادونو ته وروسته له ډرامې يا تمثيلي ټوټې دا يادونه وکړي، چې په ياده ډرامه يا تمثيلي ټوټه کې پلانکي کرکټر يا مکالمه سمه نه ده او د اصلاح او سمون لپاره يې بيا د خپلو اولادونو ته لارښوونې وشي، چې له بده مرغه زموږ په ټولنه کې د اولادونو په روزنه کې په هغه اندازه چې لازمه ده کار نه کېږي، نو د دې موضوع د پايلې په توگه ويلی شو، چې هره تمثيلي ټوټه، ډرامه، فلم، سريال او نورې کړنې مثبتې او منفي خواوې لري او کوبښن بايد وشي، چې د مثبت اړخ په اړه يې فکر وکړو او منفي ته يې شا کړو. ځکه دا ټولنه سمون ته اړتيا لري او همدا نندارې او ډرامې دي، چې د ټولنې د سمون لپاره ليکل کېږي او بيا نندارې ته وړاندې کېږي

اتم څپرکی

د تمثیلي توتی او ډرامې پرتلیز جاج

د موضوع دا برخه مو دې ته ځانگړې کړې، چې ایا تمثیلي توتې او ډرامه د پرتلنې وړ ده کنه؟ او دا به هم روښانه او معلومه شي، چې ډرامه څه شی دی او تمثیلي توتې به دې موضوع کې به دې ته هم اشاره وشي، چې لومړنۍ ډرامه چې په لرغوني یونان کې رامنځ ته شوې ایا ډرامه ده که تمثیلي توتې دې ټولو پوښتنو ته به د موضوع په دې برخه کې په تفصیل سره ځوابونه پیدا او پرتلنه به یې سره وکړو او همدارنګه په ډرامه کې به هم په تمثیلي توتې لنډ هر اړخیز بحث او څېړنه وکړو، دا چې تمثیلي توتې په تېرو بحثونو کې واضحه او پېژندنه یې وړاندې شوه، نو دلته یې له پېژندنې تېرېږو او د ډرامې په پېژندنه به پیل وکړو.

د ډرامې لنډه پېژندنه

دادب ددې ښکلي صنف دانوم ((ډرامه)) د یوناني ژبې ټکي څخه اخیستل شوی دی ډراو په یوناني ژبه کې عمل ته وايي ډرامه او عمل د یو بل سره تړلي څیزونه دي. (رضا، ۱۹۹۵: ۷).

د ادب تیوري نومي اثر لیکوال پوهاند جمشید رشیدي په خپل کتاب کې د ډرامې په اړه ویلي دي چې: (ډرامه د یوناني لفظ ډراو نه اخیستل شوې ده، چې مانا یې عمل یا په کولو سره ښودل دي. او دغه وجه ده، چې په خالص ادب او ډرامه کې فرق ښکاره کوي). (رشیدي بېنوا، ۱۳۹۱: ۱۴۹)

دنثري ادب ډولونو لیکوال یې په خپل کتاب کې د ډرامې په اړه وايي (ډرامه یوناني ژبې د ډراو د کلمې له ریښې څخه د ((عمل او کړنې)) معنا لري، په انګلیسي ژبه کې مشتق شوي کلمه ده چې لغوي معنایې

فرهنگونو: تمثيل، نمايش او ننداره بنودلې ده په ادبي اصطلاح ډرامه د نثري هنري داستاني ادبياتو يو ډول دی، چې ادبپوهانو يې د پېژندنې په اړه بيلابيل تعريفونه، توضيحي او تشریحي يادونې او څرگندونې کړي دي. (هاشمي، ۱۳۹۴: ۱۳۶).

د ډرامې په اړه مختلف نظرونه او اندونه وړاندې شوي، چې دلته به د څو تنو نظرونه راواخلو چې ډرامه څه ته وايي د دوی د نظرونو وړاندې کول هم اړين دي.

۱- يوناني ليکوال سيسيرو د ډرامې په اړه خپل نظر داسې څرگندوي: د ژوند نقل د دود دستور ائینه او دريښتینوالی يعنې د حقيقت عکاسی ته ډرامه ويلی شي. (رضا، ۱۹۹۵: ۸۶).

۲- سارسي يو بل ليکوال دی، چې د ډرامې په هکله وايي: مونږ د ډرامې فن تعريف داسې کوو چې داديو څو عناصرو مجموعه ده چې د هغو په مدمونږ ژوند په تهپټرکې پيش کوو. او د تماشاگيرو دولس څوگنې ته د حقيقت يو تن غوندې تصوير وړاندې کوو.

۳- کالرج بيا د ډرامې په اړه خپله خبره په دې ډول کوي: ډرامه د حقيقت نقل دی د فطرت پيښې دي. (هاشمي، ۱۳۹۴: ۱۳۶).

۴- هيډلن د ډرامې په اړه خپله خبره داسې راغبرگوي: په ډرامه کې په سټيج د واقعاتو بنودنه داسې کېږي، لکه څنگه چې د دوی پېښدل پکار دي، نه داسې لکه څنگه چې پېښ شوي دي. (شهسوار، ۱۳۸۱: ۱۸).

۵- شکسپير بيا وايي چې دنيا ټوله په مثال ديو سټيج ده ټول سړي او ښځې لوبغاړي دي دوی په دې سټيج ځي راځي او يوکس په خپل وخت گڼ کارونه کوي. (واجد، ۱۳۹۵: ۱۳۶).

۶- حمزه شينوارۍ چې د غزل بابا او په نثر کې د ډرامو تکړه او پوه هنر مند او ليکوال دی. د ډرامې په اړه خپل نظر داسې وړاندې کوي: مونږ ديو قام د تمدن تهذيب او ذهني ارتقا اندازه دهغه ملک د ډرامونه کولی شو.

۹- ارواښاد عبدالخالق خلیق صاحب د ډرامې په اړه وايي چې: ديو مقصد داظهار لپاره ډرامه ډيره موثره طريقه ده.

دهنر او ادبياتو په تاريخ کې ډرامې په هکله اوډرامې د پيدايښت په هکله ډول ډول نظريات موجود دي. خو دا خبره لا تر اوسه سپينه او څرگنده نه ده او نه چاپه بشپړه توگه لوڅه کړې چې دهر چا لپاره دمنلو وړ وي. چې ډرامه د بشر په تاريخ کې څه وخت او چيرته رامنځ ته شوې ده؟ خوراز راز نظريات شته چې ځينې نظريات په ځانگړي توگه يوه ټاکلې زمانه په گوته کوي، ليکن له ځينو نظرياتو نه دانشي جوتيدای چې بيخي او بلکل دې داسې وي. دساري په توگه يوه ډله پوهان وايي:

کله چې ځينې فلمونه ليدل کيږي او بيا په هغو کې ځينې مذهبي نڅاوې گورو سړی فکر کوي چې لومړی ډرامه به البته په همدې بڼه موجوده وه که څه هم دا فلمونه د ځينې لرغون پيژندونکو لخوا د ځينو نښو نښانو له مخې انځورگرۍ دهنر په برکت جوړ او ممتاز شوي دي. د دوران طلايي تياتر (کتاب ليکوالان هم ددې نظريې ملاتړ کوي. چې (کنټ مک گوین) (او رويليام ملنټز) نوميري. بيا هم ديوي ريښتيني ډرامې نوم نشو ورکولای خو ځينې ځانگړي ډراماتيک حرکتونه چې دهغه وخت په انځورگرۍ کې شته چې ليدلای شي شو. د ځينو نښو نښانو له مخې داسې هم څرگنده شوې ده چې دمیلادنه سوونه سوونه کاله د مخه داتن په ښار کې ډرامه وه چې ديو پرمختللي ډرامې او تياتر شته والی ښايي، نو پوښتنه پيدا کيږي چې ولې داسې اسناد په واک کې نشته تر څو په يقيني ډول سره د انظريه دهر چالپاره دمنلو وړ شي. ليکن د میلادنه تقريبا پنځه سوه کاله پخوا چې د ادمنلو هم ده ديونان ډرامه دهنري او ادبي شهرت لورې پورې ته رسيدلې وه. ((پدې عصر کې دومره ستر ډرامه ليکونکي تير شوي دي چې يواځې د انگلستان شکسپير او د فرانسې راسين له هغو سره سيالي کولای شي. د لرغوني يونان د تراژيډۍ ستر ليکوال (ايسگليس ۴۵۶ - ۵۲۵) سوفو کليسز ۴۵۶ - ۴۹۶) او (يورپيډيس ۴۰۶ - ۴۸۰) ق. م. دی سوفو کلسيز په ډرامه ليکنه کې شل ځل لومړی درجه ادبي جايزه گټلې ده. (شهبسوار ۱۳۸۱: ۸).

همداراز ديونان په ادبي او هنري تاريخ کې نورې ډيرې ادبي او هنري څيرې هم شته چې ددوی هنري او ادبي هڅې چې په خاص او ځانگړي ډول يې ډېرامې هنري ژانر ته سرته رسولې دستاينې وړدي. لکه: شيلوس او ارستو فانس او نور. داشيلوس په وخت کې ديونان داتن په ښار کې يو هنري فسيتوال رامنځته ته شو چې بيا هرليکوال خپل هنري اوډراماتيک اثار کاندید کړل... ويل کيږي چې اشيلوس پوره نوي (۹۰) ډرامې ليکلي چې ددغه ډراموپه لړ کې ديارلسو (۱۳) ډرامو لومړۍ درجه جايزه گټلې ده. په هغه وخت کې به کله چې چا جايزه وگټله نو بيا به يې دسروزرو تاج ورکاوه او يا دسپينوزرو تاج. ځينې بيا ددې نظريو دي او په دې ټينگار کوي چې لومړۍ ډرامه ((اسکاي لس)) ليکلې ده اوډرامې نوم يې ((سپلي اينټ)) ده. ځينې وايي چې ډاډرامه ((دسليټ نومير)) چې داتن په ښار کې ستيج شوې وه ((.

يوه ډله پوهان بيا په دې ټينگار کوي چې په (۵۳۵) پنځه سوه پنځه ديرش ق م کې د(تس پيس) په نوم يو تن فنکار په يونان کې يوه ډرامه اجرا کړه چې دغه تن دجهان اونړۍ لومړی اکتور گڼل کيږي .

ويل کيږي چې دهغه وخت اکتورانو اولوبغاړو به يو ډول ځانگړي ماسکونه دهرې صحنې مطابق په مخ غوړول او هم به يې له هرې صحنې سره خپل کالي بدلول داځکه چې مختلفو رولونو کې به يې برخه اخيسته. ددې لپاره چې ننداره چيان يې ونه پيژني .

که چيرې ددغو ادبي او هنري شخصيتونو کوم چې دمخه يې يادونه وشوه ، اثارو اوداثارو نوښت ، پايښت او پرمختيا ته څوک ځير شي چې په هغه وخت کې هنري جايزې ورکول کيدې او فيستوالونه جوړيدل نو دې نتيجې ته رسيږي چې له دوی نه دمخه هم هرو مرو ډرامې هنر موجود وو داځکه چې دامسابقې ډرامې دهنر يو پرمختللي بڼه ښايي.

له بده مرغه هيڅ يوه ليکوال هغه وخت داتکليف په ځان نه دی منلی اوياورته متوجي شوی نه دی چې دهغه وخت ډرامه، ډرامې هنريت ډرامې څرنگوالی، ډرامې بڼه او ځانگړتيا څه ډول وه ؟

ولیکي . په خواشینۍ سره چې څه نه دي لیکل شوي ترڅو دهغه وخت په هنري ځانگړنه او ټولنیزو شرایطو څوک پوه شوي وای- داځکه چې ډرامه هم دنورو هنري ژانرو په څیر یو داسې هنري ډرامه چې یو ټاکلی زمان په گوته کوي.

د ((فیورتي)) خبره هغومره چې معاصر او سني لیکوالانو او هنرمندانو د ژوند له هر اړخیزو ځانگړتیاو څخه خبر یو ډلر غونو لیکوالانو د ژوند د حالاتو په باب بشپړ معلومات نه لرو.

ریښتیا که چېرې موږ د ځینو لیکوالانو چې نړیوال او جهاني شهرت هم لري د زیریدو یا مړینې نېټه په سمه توگه تر لاسه کړو- ځینې وخت د ځینو شخصیتونو په هکله مشکله کېږي . مثال: د سوفوکلز د زیریدو نېټه که چېرې په ریښتني توگه تر لاسه کړو نو ځکه به بریالي نه شو چې ځینو څېړنکو دده د زیریدو په هکله ډول ډول نظریات لیکلي دي .

له پورتنیو څرگندونو او نظریاتو څخه ښکاره شوه چې ډرامه د ځینو اسنادو او مدرکونو له مخې د میلاد نه تقریباً پنځه پېړۍ د مخه ښه پر مختللي ډرامه موجوده وه او ددغې نېټې په شاوخوا کې ځنې اسناد هم تر لاسه شوي دي او هغه هم د یوې پر مختللي ډرامې په باب که د یونان نه راتیر شو او بیاد مصر ډرامې په هکله نظریات واورو هلته خو بیخي خبره د میلاد نه پخوا زرگونو کلونو ته رسیږي .

پوهانو او څیړونکو څرگنده کړې ده چې د پارمي هنر د میلاد نه څلور زره کاله د مخه په مصر کې لیدل شوی دی . دمصر د اثارو او نښو نښانو نه ښکاره ده چې په هغه ملک کې ناپټک دوه زره یاکیدای شي درې زره کاله قبل مسیح موجود وو.))

که چېرې د مصر لرغوني تاریخ ته سری ځیر شي نو بیا به دې نظر ته د شک په سترگه ونه گوري دا ځکه چې ځینې د نظر خاوندان په ځانگړه توگه ځنې فیلسوفان په دې عقیده دي چې له نن نه زرگونه کاله پخوا لو مړني نظریات چې فلسفي رنگ یې لره په ((مهر و بابل)) کې را منځ ته شو .

دا فلسفي نظريات ((د ديمو كرت)) څه چې آن ((چارواكي)) او به خاوره ، باد، اور او د هندو چين د فلسفي نظرياتو نه بيا هم لس گوني پيړۍ دمخه موجود وو .چې اوس هم دا نظريات د ((مهر وبابل)) فلسفي په نوم شهرت لري.

دا چې زرگونه كاله پخوا د فلسفي داسې پېچلي نظريات موجود وو نو له حقيقته به لرې نه وي چې د ډرامې هنر دی هم هغه وخت كې موجود وي .!؟ خو بيا هم همغه خواشينونكې خبره چې ليكلي اسناد د ډرامې د هنر په هكله په مصر كې هم موجود نه دي .

ځنې پوهان او لرغون پيژندونكي له دې نه هم وړاندې گوري او په دې نظر دي چې ښايي د ډرامې تاريخ او نېټه له دې نه هم وړاندې وي او دومره وړاندې چې كله انسانانو معاشرتي او ټولنيز ژوند پېل كړ او په هغه وخت كې د خپل محيط او چاپيريال په بنا سره ابتدائي او لومړنۍ لوبې او مستي اجرا كولې نو په دغه وخت كې به د دوی لومړنيو لوبو كله كله ډراماتيکه بڼه او شكل غوره كاوه .

خبره په ټولنيز او اجتماعي ژوند راياده شوه او ريښتيا ده چې د ټولنيز ژوند هستي ډيره پراخه ده او په دغه پراخ ډگر او ميدان كې هر څه شته كيږي ، د مادي فرهنگ ته سر بيره معنوي فرهنگ هم غوړيږي ، ادب او هنر هم غوړيږي دا ځكه چې هنر د ټولنيز او اجتماعي شعور شتمني جوړوي او د ډرامې هنر هم د ټولنيز او اجتماعي ژوند د بېلا بېلو اړخونو هغه هنداره ده چې د ژوندانه د حالاتو ژوندي تصويرونه په كې ليد لای شو.

انسانانو د خپل ټولنيز پيداېښت له مخې مخكې له هغې چې په خبرو پېل وكړي او خپلې گډې سونزې او مشكلات د خبرو له لارې حل كړي. او يا دخپل محيط او چاپيريال او زمانې د حالاتو څخه خبر تيا تر لاسه كړي ، يادا چې ځان او جهان وپيژني. نو د تمثيل په بڼه به يې له بدن د غړو د حرکاتو په واسطه خپل مطلب بيانواه ... تر هغې چې غږن غږويي وده او تكامل وكړ. اوس هم د کوچنيوالي په زمانه كې د همدغو حرکاتو په استفاده کوچنيان د بدن د غړو له مخې خپل مطلب

څرگندوي- نو ځکه څيړونکي په دې ټينگار کوي چې د تمثيل هنر انسان ته تر بل هر هنر څخه ډير نږدې دی. ددې ټولو خبرو سره سره د نظر خاوندان دې نتيجې ته رسيدلي او هغه اسناد او مدارک چې په لاس کې دي دا بنيادي چې په واقعي ، بشپړه او سمه بڼه (شکل) ډرامه د ميلاد نه پنځه پيړۍ د مخه په يونان کې رامينځ ته شوې ده . او بيا يې پر مځتيا او پراختيا موندلې ده. له دې وروسته ډرامه د نړيوال او جهاني شهرت له مخې يونان په خاوره کې منحصره نه پاتې کيږي بلکې په نورو هيوادونو هم اغيزه او تاثير کوي لکه روم ، اسپانيا ، انگلستان ، فرانسه او همداراز د هندوچين سنتي ډرامې هم له همدې بابته متاثيرې شوې دي . (معين ، ۱۳۸۲ : ۸).

د هندوستان د هنر او ادبياتو په تاريخ کې تقريباً دوه زره کاله وړاندې د ډرامې هنر ډېره ترقي او پرمختگ کړی وو او د مذهب په خپرولو کې يې لويه ونډه اخيستي وه. له همدې ځايه د ډرامې هنر اندونيشيا ، چين او جاپان ته ورسيد. بيا دغه هنر ډيره پراختيا ومونده. ويل کيږي چې دنړۍ د ټولونه لومړنی کتاب د ډرامې د هنر په هکله سنسکريټ ليکل شوی دی . د ((بهرت مني)) ناتي ه شاستو د ډرامايي ادب لومړې مستند کتاب گڼلې شو. په سنسکريټ ډرامو کې سندروته هم ځای ورکړ شوی وو او د سنسکريټ بهترينه شا عري په ډراما يې ادب کې موندلای شو- دستسکريټ بڼه ډرامه ليکونکي : اشوکهوس ، بهاس ، سومل ، شودرک ، کاليداس ، دهرش ، دبهوبهوتي او دوشواکهاوت دي . کاليداس هغه څوک دی چې دنړۍ او جهان دنورو ليکوالو او هنر پوهانو په څير نړيوال شهرت لري . چې د ((شکنتلا)) ډرامه يې له پيړي ستاينې ورده . اريايانو هم په ويدي او يستايي عصر کې ځيني داسې لوبې دودونه ، عنعنوي او فلکلوريک حرکات درلودل چې د تمثيل هنر بنيگني په کې له ورايه ترسترگو کيدي دسوما او فوما دراتولودود داپه گوته کوي چې د تمثيل هنر په اريايي ټاټوبي کې له پيړۍ پخوانه دود وو..... ويدي سره رودونه او په اويستا کې دارباب الانواعولمانځنه دبيلگې په توگه يادولې شو.

په پورته بحث کې مو په دې خبرې وګرځېد، چې ډرامه څه شی ده؟ څنگه او د کومې اړتیا له مخې رامنځ ته شوه او د تاریخ په اوږدو کې یې څنگه پرمختګ وکړ. پوره بحث به په همدې راوڼغاړو، چې انسان کله پیدا شو، نو ډرامې هم ورسره سر راپورته کړ او تر نننۍ خپل ګامونه لا پسې ګرځېدې دي، خو یوه خبره د یادونې وړ ده او هغه دا، چې کوم کومه لومړنۍ ډرامه یادوو هغه هماغه تمثیلي ټوټه ځکه چې په تمثیل کې یوه خبره ډېره واضحه ده چې د سټیج پر سر د خلکو په وړاندې په ژوندۍ بڼه خپرېږي او هره تمثیلي ټوټه په یوه پرده کې پای ته رسیږي، خو ډرامه کېدای ډېرې پردې اوصحنې ولري یا په بله وینا تمثیلي ټوټه یوه لنډه موضوع راڼغاړي، خو ډرامه ډېرې موضوعګانې په خپله لمن کې راڼغاړي او ځای ورکوي او یا هم په بله وینا د تمثیل لمن لنډه او تنګه ده او د ډرامې لمنه پراخه ده او ډېر موضوعات په کې ځای کولی شو.

په ډرامه کې د تمثیلي ټوټې څرګونه

د موضوع دا برخه مو دې ته ځانګړې کړې، چې ایا په یوه ډرامه کې تمثیلي ټوټه راتللی شي کنه؟ په دې برخه کې به د ځینو ډرامو نومونه راوړو، چې په هغې کې د تمثیلي ټوټو یا نندارو څرګونه لیدل کېږي، همدارنګه په دې به هم بحث وشي، چې څه اړتیا ده، چې په ډرامه کې دننه کومه تمثیلي ټوټه راوړل شي. د دې موضوع بحث مو همدې خبرې ته ځانګړی کړی او په تفصیل سره به پرې بحث وکړو. په ډرامه کې کله کله ځینې برخې داسې وي، چې د تمثیلي ټوټې بڼه او شکل لري او دا کار د دې لپاره کېږي، چې په ډرامه کې یو نوی اړخ راپیدا شي او لیدونکي، نور هم ځان ته حیران او راجلب یې کړي، نو لیکوال دا کار کوي، څو په ډرامه کې دننه یوه بله صحنه یا تمثیلي ټوټه وړاندې کړي. ډرامه که څه هم د څو صحنو څخه جوړېږي او هره صحنه یې یوه تمثیلي ټوټه، خو فرق یې دومره دی، چې ډرامه څو کېسې یا څو موضوعګانې په خپله لمن کې راڼغاړي، خو تمثیلي ټوټه یوه برخه پر مخ وړي او په ډېر کم وخت کې پای ته رسیږي. نو ویلی شو، چې په ډرامه

کې هم ځينې برخې تمثيلي ټوټې يا نندارې ليدل کېږي، د بېلگې په ډول به د (جاله ډوب) ډرامې يوه برخه يا صحنه چې تمثيلي ټوټه ده دلته راوړو

جاله ډوب

جالا ډوب په نومې ډرامه چې مزاحيه، طنزيه او له خندا ډکه ده، چې د فرمان عمرزي په هدايتکاري او ليکوالي وړاندې شوې، پروډيوسر يې مشال خان دی، کمره مين يې هارون نعيم خان دی، ايډيټر يې حسن جمال دی، د مشال پروډکشن لخوا جوړه شوې ډرامه ده. ياده ډرامه، انتقادي، اصلاحي او ټولنيز شکل لري او د ټولنې د اصلاح لپاره وړاندې شوې، چې په ياده ډرامه کې يوه برخه د تمثيل په ډول راوړل شوې. دوه کسان، چې يو په افريدي لهجه خبرې کوي او بل په عادي لهجه خبرې کوي. د افريدي لهجې ولا خور دې بل کس ته واده شوي وي، هغه مړه شوې وي، کونډ کس غواړي بل واده وکړي، خو اوښی يې نه پرېږدي، خو چې کله کونډ ورته د لس جريبه ځمکې او شل لکه روپيو وړاندیز وکړي، بيا ورته اجازه ورکوي او تمثيل په لاندې ډول پيلېږي.

بېلگه

د تمثيلي ټوټې نوم : (د خور مېړه بل واده به نه کوي)

ليکوال: فرمان عمرزی

لوبغاړي: مهتاب او الياس

(د خور مېړه بل واده به نه کوي)

مهتاب: ميدان له روشه، نن بې له تو سره کسم، خو زېما خور لوړه خاورو له ايتو دې لاسه، ويريکه ايتو مطلب څه دی. دا کسه دا راشه ماما زوی دې ليونای دی.

الياس: خبرې له غور کېده.

مهتاب: هن

الياس: واده کول خو څه جرم نه دی کنه، نو چې ښځه مې مړه شوه نو څه وشو چې بل واده وکړم.

مهتاب: ته به روته بل واده کوي او دغه دوه خورتې به مې رو له همداسې لغړ گرځي.

الياس: هغې له به مې وکړم کله.

مهتاب: ويږيکه د سړي بچۍ شه، گنې څرمن دو وباسم.

الياس: خبره خو واوره کله خير دې ته خو لږ غوړ شه کله.

مهتاب: هن وايه څه يايې.

الياس: ته خو مې خبرې له غوړ شه کله

(په دې وخت کې لومړۍ کرکټر دويم کرکټر په سوېلي وې او د هغې خبرې له غوړ نه ږدي.)

مهتاب: زما خورتو ته ويدونه کوي کله که دا سر نه دې بې غم کړم او له تونې نه دې غوڅ کړم.

الياس: کوم بې ورله ته خو غوړ شه زه درته څه وايېم. تاته خو څه پته

ده، چې زما ډېر جايداد دی. دولت راسره څه ډېر دی، بس يو شل جريبه

پټۍ به تاپسي وليکم څنگه دې خوښه ده. او لس لکه روپۍ به هم درکړم.

مهتاب: ته رشتيا يايې، تا دې خولای ووهي دروغ خو به نه يايې، څه

نو زه بې پرې سوچ وکړم.

الياس: سوچ پرې مه کوه خبره ومنه گټه دې ده. ماله اجازت راکړه

چې بل واده وکړم ژوند خراب دی.

مهتاب: که موله دې دا پټۍ او پيسې روکړې کله، نو خدای دې ستاسو

د درې واړو خانه خرابه کړه. هډو هغوی خروتو ته مې هيڅ ودونه مه

کوه، خو موله موال روکړه.

مهتاب: پيسې در کوم، خو ماته اجازه راکړه.

(په همدې خبرو سره ياد تمثيل پای ته رسيدري.) (فرمان شهسوار

، ۱۰۲۰م).

د دې موضوع د پايلې په توگه ويلی، چې په ځينو ډرامو يا فلمونو کې

ځينې صحنې، د تمثيلي ټوټو يا نندارو بڼه لري او د اړتيا په صورت کې

ليکوال کوبښ کوي، د ليدونکو د تلوسې د زياتوالي لپاره په ډرامه کې

يوه داسې نوې صحنه وړاندې کوي، چې اوريدونکي د ډرامې تر پايې

پورې له ځان سره وساتي او ليدونکي ستري نه شي، نو ځکه ليکوال دا کار کوي.

د تمثيلي ټوټې او ډرامې پرتلنه

د ډرامې او تمثيلي ټوټې په پېژندنه مو په تېرو بحثونو کې زياتې او په بشپړ ډول بحث وکړ، پېژندنې مو وړاندې کړې او د نورو ليکوالو او پوهانو نظرونه مو هم وړاندې کړل. اوس بحث دا دی، چې ايا تمثيلي ټوټه او ډرامه دواړه يو شی دی او که کوم توپير او د پرتلنې وړ بحث لري. ډرامه او تمثيل دوه بيل هنري ژانرونه دي، که څه هم ځينو ليکوالو او پوهانو دواړه يو ډول ژانر بنسودلی، خو په اصل کې تمثيلي ټوټه يا نندارليک بيل او ډرامه بيل ژانر دی. کله، چې انسان پيدا شو، له هماغه وخته انسان يو ډول نه يو ډول تمثيل کوي او د ژوند هره برخه جدا جدا پرمخ وړي. که خوشحالي پرې راشي، خفگان په کې نه کوي او که خفگان پرې راشي خوشحالي په کې نه کوي. که په کور کې يې اولاد پيدا شي، دا بيل تمثيل او ننداره ده. په تمثيلي ټوټه کې يوازې يوه موضوع پر مخ وړل کېږي او لمنه يې نسبت ډرامې، سريال او فلم ته تنگه ده.

اصلاً د ډرامې صحنې له تمثيلي ټوټو څخه جوړېږي، خو په دومره توپير، چې ډرامه په ځان کې نور موضوعات رانغاړي او تمثيلي ټوټه يا نندارليک يوه موضوع پر مخ وړي. تمثيلي ټوټه او ډرامه داسې دي، لکه لنډه کيسه او ناول. په لنډه کيسه کې کرکټرونه کم، موضوع يې لنډه او وړه وي، خو ناول اوږد او کرکټرونه يې زيات او د موضوعاتو لمن يې پراخه وي، نو په لنډه توگه ويلی شو، چې د ډرامې او تمثيلي ټوټې ترمنځ اړيکې او توپيرونه دواړه شته، د پرتلنې وړ دي، چې په لاندې ډول يې پرتلنه او توپيرونه وړاندې کولی شو.

۱: ډرامه اوږده، خو تمثيلي ټوټه لنډه وي.

۲: په تمثيلي ټوټه کې يوه موضوع، خو په ډرامه کې څو موضوعات پر مخ وړل کېږي.

۳: په تمثیلي ټوټه کې کرکټرونه کم وي ان کله کله یو کس هم کولی شي، چې یوه تمثیلي ټوټه پرمخ یوسي، خو ډرامه ډېر کرکټرونه لري او په زیاتو لوبغاړو پرمخ وړل کېږي.

۴: د تمثیلي ټوټې موضوع لنډه او تنگه، خو د ډرامې موضوع اوږده او پراخه وي.

۵: تمثیلي ټوټه په یوه صحنه کې پای مومي، خو ډرامه له یوې څخه زیاتې صحنې لري او په ډېرو صحنو کې پای ته رسیږي.

۶: د تمثیلي ټوټې لپاره یو سټیج یا د تمثیلولو ځای جوړیږي، خو د ډرامې لپاره ډېرو سټیجونو یا د وړاندې کولو ځایونو ته اړتیا وي.

۷: تمثیلي ټوټه اشاروي یا د لوستلو شکل هم لرلی شي، خو ډرامه په اشاروي یا د لوستلو په شکل نه شو وړاندې کولی.

۸: په تمثیلي ټوټه کې کله کله ممثل خپله د خپل ځان ډایرکټري کوي، ځکه چې زیاتره وخت تمثیلي ټوټه په ژوندۍ بڼه وړاندې کېږي او ډایرکټر نه شي کولی چې په ژوندۍ صحنه کې یو ممثل ته هدایت یا لارښوونه وکړي، خو په ډرامه کې ممثل خپله د ځان ډایرکټري یا لارښوونه نه شي کولی.

۹: تمثیلي ټوټه لږ وخت نیسي، نو ځکه یې مینه وال زیات وي، خو ډرامه حد اقل له یو ساعت څخه زیات وي، نو ځکه ځیني مینه وال ستړي کوي او نه یې خوښوي.

۱۰: په ډرامه کې کیداشي ډېرې سندري ورځای کړل شي، خو په تمثیلي ټوټه کې ډېرو سندرو ته اړتیا نه لیدل کېږي.

دې ته ورته نور ډېر واره توپیرونه هم کېدای شي ولري، خو مونږ د موضوع په همدې توپیرونو بسنه کوو.

د تمثيلي ټوټې او ډرامې پرتليز جاج | 163

نهم څپرکی

پایله

(پښتو معاصر ادب ته د تمثیلي ټوټې راتګ او پرمختګ) تر سرلیک لاندې علمي، څېړنیز اثر، چې د پوهنملۍ علمي رتبې د ترفیع لپاره لیکل شوی، چې په پنځو لویو برخو کې بشپړ شو. د څېړنې د ارزښت، موخې، د څېړنې د مېتود او د موضوع مخینه (شالید) وروسته په لومړۍ برخه کې د معاصرې دورې ته لنډه، خو هر اړخیزه بحث او څېړنه پرې شوې. د معاصرې دورې درې پړاونه، روښانتیا پړاو، ویښتیا پړاو او اوښتون پړاو باندې هر اړخیز بحث شوی، چې په دې پړاونو کې د ځینو ډرامه لیکوونکو نومونه هم ذکر شوي دي.

د موضوع دویمه برخه کې په تمثیلي ټوټه بحث شوی، چې په دې برخه کې د تمثیلي ټوټې تاریخچې باندې مفصل بحث شوی، په پښتو ادب کې د تمثیلي ټوټې بهیر، د تمثیلي ټوټې پېژندنه، د تمثیلي ټوټې چوکاټ او جوړښت او همدارنګه توکي او د لیکنې لار، د تمثیلي ټوټې ژبه او په تمثیلي ټوټه کې د کرکټرونو کارونه باندې هر اړخیز بحث او څېړنه شوې.

د موضوع دریمه برخه مو د تمثیلي ټوټې ډولونو ته ځانګړې کړې ده، چې په دې برخه کې د فورم له مخې د تمثیلي ټوټې ډولونه، چې په هغې کې سټیج تمثیلي ټوټه، راډیويي تمثیلي ټوټه، تلويزوني تمثیلي ټوټه، د لوستلو تمثیلي ټوټه او د محتوا له مخې د تمثیلي ټوټې ډولونه، چې تراژيدي، کوميډي، میلو او تراژيدي کوميډي تمثیلي ټوټې تر بحث لاندې

نيول شوي دي. همدارنگه اخلاقي، ولسي، د اتلولۍ، تاريخي، غوټه لرونکي، مذهبي او اشاروي تمثيلي ټوټې هم تر بحث لاندې نيول شوي، چې د ځينو لپاره يې بيلگې هم راوړل شوي دي. د څېړنې څلورمه برخه چې تر ډېره د موضوع اصلي برخه هم جوړي په معاصر ادب کې تمثيلي ټوټې ته ځانگړې شوې، چې پښتو معاصر ادب ته د تمثيلي ټوټې راتگ او پرمختگ باندې پوره بحث او څېړنه شوې ده. همدارنگه پښتو ادب کې لومړني مشهور تمثيل ليکونکو پېژندنه او د ځينو يې تمثيلي بيلگې هم راوړل شوي دي او دا چې په ټولنه تمثيلي ټوټه څه اغېزې لري په دې برخه کې پرې بحث شوی دی.

د څېړنې پنځمه او ورسټې برخه د تمثيلي ټوټې او ډرامې پرتليز جاج ته ځانگړې شوې ده. په دغه برخه کې په ډرامه لنډه بحث شوی، په ډرامه کې د تمثيلي ټوټې څرکونه او د تمثيلي ټوټې او ډرامې پرتله شوې ده او دغسې دغه څېړنه په پايله، مناقشې، وړاندیزونو او سرچينو بنودلو سره ياده څېړنه پای ته رسېدلې ده.

مناقشه

په دې برخه کې هڅه کوو، ټولو هغو انګېرنو او احتمالي پښتنو ته لنډ، خو کره ځوابونه ومومو، چې لوستونکو ته پیدا کېږي. ښايي ځينو دوستانو ته پوښتنه پيدا شي، چې په پښتو ادب کې ډېر نور موضوعات شته، چې بايد پرې کار وشي، نو څه اړتيا وه، چې دا موضوع مو غوره کړه. د دې پوښتنې په ځواب کې به زه داسې ووايم چې بېشکه په پښتو ادب کې ډېر نور مسايل هم شته، چې کار پرې وشي، خو پښتو معاصر ادب ته د تمثيلي ټوټې راتګ او پرمختګ دا داسې يوه موضوع ده چې څېړنه او سپړنه يې ډېره اړينه وه او دا ځکه چې هنري نثر ډېر ژر په ټولنه اغېزه کولی شي او په ټولنه کې د سمون يوه ډېره ښه او هر اړخيزه لاره ده، نو ما لازمه وګڼله چې په دې برخه کې کار وکړم او د خلکو او لوستونکو ستونزو ته تر يوه حده حل پيدا کړم.

د دې څېړنې متوقع نتايج دا دي، چې وبه توانېږو د تمثيلي ټوټې په ارزښت او اهميت پوه شو، تمثيلي ټوټو ته چې پښتو ادب کې چا کار کړی، د هغوی سره به اشنا شو. يوه تمثيلي ټوټه څنګه بايد وليکل شي، کرکټرونه او مکالمې يې څنګه ځای پر ځای شي. د تمثيلي ټوټو په تاريخي بهير به هم لوستوکي پوه شي. له بله پلوه به د تمثيلي ټوټې يا نندارليک په غني کولو کې هم مرسته وکړي او په دې اړه به ډېر نوي مسايل او معلومات وسپړي. دا ښکاره خبره ده، چې په تمثيلي ټوټو يا نندارليکونو خورې ورې ليکنې او يادونې شوي دي او په راتلونکي کې به پرې هم کېږي.

خو دا چې زما موضوع د نورو د شوو کارونو سره څومره توپير لري او څومره ګټور دی غواړم خپل شوی کار د نورو ليکنو سره په لنډه توګه پرتله کړم. د تمثيلي ټوټې په اړه په ځينو کتابونو کې يادونه شوې او هلته يوازې د تمثيلي ټوټې، پېژندنه، د تمثيلي ټوټې شاليد او په

ځينو برخو بحث او سپړنه شوې، د بېلگې په توگه د نثري ادب ډولونو نومي اثر کي، د تمثيلي ټوټې په اړه لنډ معلومات ورکړل شوي دي، خو د تمثيلي ټوټې په ارزښت، ډولونو، بېلگو... او نورو برخو په بشپړ ډول بحث نه دی شوی. عبدالقدیم پتیا، چې د تياتر تاريخي ټريچي تر عنوان يې يوه مقاله ليکلي ده، يوازې د تياتر په تاريخي بهير او په عمومي توگه يې د تمثيلي ټوټو او ډرامو لنډ بحث کړی، په ياده مقاله کې په بشپړ ډول د تمثيلي ټوټې او په ځانگړي ډول په معاصر پښتو ادب کې د تمثيلي ټوټې راتگ او پرمختگ په اړه په کې څه نه ليدل کېږي.

دې ته ورته نورو ډېرو مقالو او ځينو ليکنو کې يوازې د تمثيلي ټوټې په تاريخي بهير لنډ بحث شوی، چې په ډرامه کې يې ورگډ کړی دی او تمثيلي ټوټه يې له ډرامې څخه نه دی جلا کړی. دلته به د موضوع د لا ښه وضاحت لپاره د ځينو هغو اثارو يا کتابونو نومونه راوړو، چې په ياده موضوع په کې لږه ډېره اشاره شوې ده. د نثري ادب ډولونه نومي اثر لیکوال په خپل اثر کې د تمثيلي ټوټې لپاره د نندارليک نوم کارولی او په دې برخه کې تر يوه حده په تمثيلي ټوټه يا نندارليک بحث کړی، خو په بشپړ ډول يې سپړنه او څېړنه نه ده شوې. د نثري ادب ډولونه چې په کال ۱۳۹۴ لمريز کال د علومو اکاډمۍ لخوا چاپ او خپور شوي، د تمثيل د پېژندنې په اړه په کې هم بحث شوی دی.

همدارنگه محمد اعظم اعظم په خپل کتاب (پښتو ادب کې کردارنگاري) نومي اثر چې په کال ۱۹۹۳ م کې د پېښور پوهنتون، پښتو اکيډمۍ لخوا چاپ او خپور شوی، تمثيلي ټوټه يې په ډرامه ورگډه کړې، خو ځينې برخې يې داسې دي، چې په تمثيل يا کرکټر يا کردار يې هم بحث لري. د شمسوار سنگروال نيازی، چې په کال ۱۳۷۰ لمريز کې يې د ډرامې تاريخ او فن نومي کتاب د يونيورسټي بک ايجنسي لخوا چاپ او خپور شوی، د ډرامې په اړه په بشپړ ډول بحث او څېړنه کړې، خو تر کومه چې په معاصره دوره کې پښتو ادب ته د تمثيلي ټوټې راتگ او پرمختگ دی، نو په دې اړه کوم ځانگړی بحث نلري. عبدالرحيم خدران په خپل اثر ادبي ژانرونه نومي اثر، چې په کال ۱۳۸۵ لمريز کې د الازهر خپرندويي ټولنې لخوا چاپ او خپور

شوی په ۲۳ مخ کې یوازې د یادې موضوع د پېژندنې په اړه لنډ بحث شوی، خو په بشپړ ډول په کې څه نه لیدل کېږي.

دې ته ورته په نورو ډېرو کتابونو، مجلو او لیکنو کې د تمثيلي ټوټې په اړه لنډ بحثونه شوي، خو ترکومه چې پښتو معاصر ادب ته د تمثيلي ټوټې راتگ او پرمختگ دی، په دې اړه په کې کوم ځانگړی بحث او څېړنه نشته او نه ترسترگو کېږي، نو ویلی شم، چې زما لیکنه د نورو د لیکنو سره پوره او جوت توپیر لري او په ځانگړې موضوع بحث او څېړنه شوې ده.

دا څېړنه به د محصلینو او د ادب مینه والو ته نوې مسایل او نوې معلومات مخ ته کېږدي، همدا لاملونه وو چې زه یې دې ته وهڅولم څو وکولی شم د (پښتو معاصر ادب ته د تمثيلي ټوټې راتگ او پرمختگ) تر عنوان لاندې موضوع په بشپړ او هر اړخیز ډول وپلټم او څېړنه پرې وکړم.

وړاندیزونه

دا، چې تمثيلي ټوټه د ټولنې يوه اړتيا ده او هره ټولنه ورته د سمون او اصلاح له مخې جدي اړتيا لري او همدا تمثيلي ټوټه ده، چې د ټولنې په سمون کې مهم رول لوبوي، همدې اړتياو ته په کتنې سره زه د دې برخې د وړاندیزونو په توګه په شمېره وار ډول خپل وړاندیزونه وړاندې کوم.

۱: د تمثيلي ټوټې د ودې لپاره دې ټول هغه مواد چې د مقالو يا اثارو په ډول خواره واره دي، راټول او چاپ شي.

۲: د تياتر په برخه کې دې، خلکو ته سمینارونه جوړ او د تمثيلي ټوټې د اهميت په اړه دې اگاهي ورکړل شي.

۳: د اطلاعاتو او فرهنگ وزارت په چوکاټ کې، چې د پښتو تياتر په نوم کومه اداره جوړه شوې وه، هغه بېرته په منظمه توګه فعاله او د پښتو تمثيل د ودې لپاره دې ځانګړې برنامې جوړې شي.

۴: د افغانستان راډيو تلویزون کې دې پښتو تمثيلي ټوټو لپاره ځانګړې برنامې جوړې او خلکو دې وړاندې شي.

۵: په افغانستان کې نورې تصويري يا غږيزې رسنۍ، چې تمثلي ټوټې خپروي بايد کوښښ وشي، چې د پښتو کلتور او محدوديتونه په پام کې ونيسي، داسې نه شي چې د کوم قوم يا ژبې توهين په کې وشي.

سرچینې

- ۱: اعظم، محمد اعظم. (۱۹۹۳م) پښتو ادب کې کردار نگاري، پېښور پوهنتون، پښتو اکيډمي. مخ: ۴۰۱.
- ۲: انځور، زرین. (۱۳۷۱ل) په افغانستان کې د پښتو د هنر او داستاني نثر رامنځ ته کېدل او پرمختګ، مقاله.
- ۳: انشاء، میا سهېل. (۱۳۷۹ ل). دشلمې پېړۍ ادبي سټې، سباون مجله، پنځمه ګڼه، مخ: ۲۳.
- ۴: انعکاس راډیو تلویزون. (۱۳۹۹ل). د میلنو خپرونه، ننگرهار.
- ۵: باجوړی، بریالی. (۱۳۹۷ل). د پښتو ادبیاتو معاصر تاریخ د ویننیا پړاو، کابل: جهان دانش خپرنډیوه ټولنه. مخ: ۱۸.
- ۶: بختاني خدمتگار، عبدالله. (۱۳۶۵). په ننگرهار کې د تمثیلي هنر بېلګې (مقاله)، فرهنگ مردم مجله، دویمه ګڼه، د کتلور دولتي کمیټه، د فرهنگ مردم آمریت. مخ: ۷۷.
- ۷: بېنوا، عبدالروف. (۱۳۹۳ل). اوسني لیکوال بشپړ متن، دویم چاپ، صداقت خپرنډیوه ټولنه، کندهار. مخ: ۹۹.
- ۸: بېنوا، عبدالروف. (۱۳۸۸ل). اوسني لیکوال، کندهار: علامه رشاد خپرنډیوه ټولنه، صحاف نشراتي مؤسسه. مخ: ۹۵۴.
- ۹: پتیال، عبدالقدیم. (۱۳۸۳ل المریز)، (ژباړن)، د تیاتر تاریخچه، (مقاله)، هوډ مجله، دوه میاشتني خپرونه، لسمه ګڼه، کندهار: د لوی احمد شاه بابا علمي او کلتوري مرکز. مخ: ۴۷.
- ۱۰: پښتو – پښتو سیند. (۱۳۸۹ل المریز) د افغانستان د علومو اکاډمي، د ژبو او ادبیاتو انسټیټوټ: کابل، اریانا خپرنډیوه ټولنه. مخ: ۲۹۸.
- ۱۱: پښتو – پښتو تشریحي قاموس. (۱۳۸۳ل). لومړی ټوک، دویم چاپ، د افغانستان د علومو اکاډمۍ د ژبو او ادبیاتو مرکز. مخ: ۷۷۰.

- ۱۲: خدران، عبدالرحيم. (۱۳۸۵ ل). ژباړه، ادبي ژانرونه، الازهر خپرنډويه ټولنه، پېښور، مخ: ۲۳.
- ۱۳: حسن، عيمد. (۱۳۸۲ ل). فرهنگ عميد فارسي، دويم ټوک، پنځم چاپ، مؤسسه انتشارات امير کبير، تهران: مخ: ۹۰۳.
- ۱۴: رحيمي، تاج محمد. (۱۳۹۶ ل). په پښتو معاصره دوره کې د ملي ژبو يو بل ته د منظومو ژباړو ژبنی څېړنه، د ماستري تيزس. مخ: ۱۳-۱۴.
- ۱۵: رحيمي، تاج محمد. (۱۳۸۷ ل). يتيم ماشوم، تمثيلي ټوټه، ننگرهار عالي ليسه، ننگرهار.
- ۱۶: رحيمي، تاج محمد. (۱۳۹۲ لمريز). ناپوهه ډاکټر، مرام راډيو سټيشن سټوډيو، جلال اباد ښار.
- ۱۷: رحيمي، تاج محمد. (۱۳۸۹ ل). د رواج په لمن کې تمثيلي ټوټه، ننگرهار ولايت د غونډو تالار.
- ۱۸: رشيدى، جمشيدخان. (۱۳۹۱ ل). ادب تيوري، لومړی چاپ، کابل: انتشارات نامي خپرنډويه ټولنه، کابل. مخ: ۱۴۹.
- ۱۹: رضا، افضل. (۱۹۵۵ م)، ډرامه، دريم چاپ، يونيورستي بک ايجنسي، پېښور. مخ: ۱۲۶.
- ۲۰: رفيع، حبيب الله. (۱۳۶۰ لمريز). زريني څانگې، د افغانستان د علومو اکاډمۍ، د ژبو او ادبياتو مرکز، زيري جريده. مخ: ۹۷.
- ۲۱: رفيع، حبيب الله. (۱۳۷۱ ل). زريني څانگې، د افغانستان د علومو اکاډمۍ د ژبو او ادبياتو مرکز، د زيري جريده، مخ: ۹۹.
- ۲۲: رفيق، محمد رفيق. (۱۳۹۵ ل). د ادبپوهنې بنسټونه، جلالکوټ: ختيځ خپرنډويه ټولنه. مخ: ۹۷.
- ۲۳: روهي، محمد صديق. (۱۳۸۴ ل). د پښتو ادبياتو تاريخ، پېښور: دانش خپرنډويه ټولنه. مخ: ۴۵.
- ۲۴: زرن، جانس خان. (۱۳۹۳ ل). نړۍ وال ادبيات د لرغوني يونان ادبي تاريخ ته يوه کتنه، جلال اباد: مومند خپرنډويه ټولنه. مخ: ۵۱.
- ۲۵: زغم، احمد شاه. (۱۳۹۴ ل). معاصره ليکوالي، د افغانستان ملي تحريک، فرهنگي څانگه. مخ: ۴۶۴.

- ۲۶: زیور، زیورالدین. (۱۳۹۴ ل). پښتو ادبیاتو اوسنۍ دوره، جلال اباد: مومند خپرندویه ټولنه. مخ: ۶.
- ۲۷: سپدی مجله، پرله پسې ۱۴ گڼه، د افغانستان کلتوري ټولنه، پېښور، مخ: ۱۸۶.
- ۲۸: سرور، خان اقا. (۱۳۷۹ ل). تیاتر در افغانستان، پېښور. مخ: ۴۲.
- ۲۹: سنگروال، شهسوار. (۱۳۹۰ ل). داستاني او هنري ادبیات، دویم چاپ، لندن: افغان ادبي جرگه. مخ: ۲۵۴.
- ۳۰: شهسوار، سنگروال. (۱۳۸۱ ل). د درامې تاریخ او فن (په نړۍ، لره او بره پښتونخوا کې)، یونیورسټي بوک ایجنسي پېښور. مخ: ۱۸.
- ۳۱: شاهد، اسماعیل. (۲۰۰۱ م). یوه دعا به وکړو، نشتر هال تیاتر، مسافر سي ډي هاوس، پېښور.
- ۳۲: شیر، شیرمحمد. (۱۳۹۹ ل). کرونا خپله دې کوه خپله کومه، لمر نړۍ وال ټلويزون، د خندا شپه خپرونه، جمعې شپه، ماښام ۷ بجې.
- ۳۳: شیر، شیرمحمد. (۱۳۹۹ ل). کرونا ویروسه مړ شي، لمر نړۍ وال ټلويزون، د خندا شپه خپرونه، جمعې شپه، ماښام ۷ بجې.
- ۳۴: شیرزاد، خان فراز. (۱۳۹۷ ل). د عبدالروف قنیل خوریاني په منثور و اثارو کې د هنر ونډه، د ماستری تیزس. مخ: ۱۲۰.
- ۳۵: بنادمن، حکمت الله. (۲۰۱۷ م). د تمثیلي ټوټې نوم یو موټی افغانستان، د ملي سوداگر حکمت الله بنادمن لخوا په کندهار کې د افغانستان دڅلور دېرشو ولایاتو د ښاروالانو لپاره جوړه شوې غونډه، کندهار.
- ۳۶: غضنفر. (۱۳۸۹). داستانونه. دوه میاشتني مجله. درېم کال — دوهه گڼه.
- ۳۷: فرمان، عمرزی. (۲۰۱۰ م)، جاله ډوب، مشال پروډکشن.
- ۳۸: لالاخېل، سید ضیاء الرحمن. (۱۳۹۸ ل). چمن گل داستان، شرق راډیو ټلويزون، جلال اباد.
- ۳۹: مجاهد، عالم زيب. (۲۰۰۰ م). ښه واده دې کړی، نشتر هال، مهران سي ډي هاوس.
- ۴۰: معین، محمد. (۱۳۸۲ ل). فهرنگ معین فارسی، څلورم ټوک، شلم چاپ، موسسه انتشارات امیر کبیر تهران. مخ: ۴۸۱.
- ۴۱: نا اشنا، ننگیار. (۱۳۹۹ ل). د دوبي لندن د شرکت خبرتیا، تمثیلي ټوټه، ازادی راډیو، د گوري اچار خپرونه، کابل فوسټ بکس شمیره ۱۴۷۱.

- ۴۲: ننگرهار اخبار. (۱۳۹۷ل). شپږ دېرشمه گڼه، د ننگرهار اطلاعاتو او فرهنگ رياست خپرونې ارگان، د ننگرهار ازادۍ مطبوعه مخ ۳.
- ۴۳: ننگيار نا آشنا، محمد عارف. (۱۳۸۲ل). هو صيب نه صيب، دانش خپرنډويه ټولنه، د پښتني وروستۍ مخ.
- ۴۴: ننگيار نا آشنا، محمد عارف، (۱۳۹۸ل). ولي؟ څکه چې!، د گوري اچار خپرونه، ازادۍ راډيو، کابل فوسټ بکس شمېره ۱۴۷۱.
- ۴۵: ننگيار نا آشنا، محمد عارف. (۱۳۸۵ ل). تخنوم دي، نور نشراتي مرکز، کابل: د پښتني وروستۍ مخ.
- ۴۶: ننگيار نا آشنا، محمد عارف. (۱۳۹۸ل). د گوري اچار خپرونه، ازادۍ راډيو، فوسټ بکس شمېره، کابل: ۱۴۷۱.
- ۴۷: نيازي، شمسوار سنگروال. (۱۳۷۰ل). ددريامي تاريخ او فن، پېښور: يونيورسټي بک ايجنسي. مخ: ۶۱.
- ۴۸: واجد، عبدالواجد. (۱۳۹۵ ل). دپښتو ادبياتو (لومړنۍ، دويمه او دريمه دوره)، کابل: ميهن خپرنډويه ټولنه: ۲۷۸.
- ۴۹: هاشمي، سيد محي الدين. (۱۳۸۹ ل). د نثري ادب ډولونه، وحدت خپرنډويه ټولنه، مخ: ۱۹۹.
- ۵۰: هاشمي، سيد محي الدين. (۱۳۹۳ ل). د ليکوالۍ فن، پېښور: ميرويس خپرنډويه ټولنه. مخ: ۹۹.
- ۵۱: هاشمي، سيد محي الدين. (۱۳۹۴ ل). د نثري ادب ډولونه، د علومو اکاډمي د اطلاعاتو او عامه اړيکو رياست، همایون مطبوعه مخ: ۴۰۸.
- ۵۲: هاشمي، سيد محي الدين. (۱۳۹۵ل). د ليکوالۍ هنر، پېښور: ميهن خپرنډويه ټولنه. مخ: ۲۲۶.
- ۵۳: هاشمي، سيدفخرالدين. (۲۰۱۷م)، ته زما د پلار د لاس نخښه يي، ټکان خپرونه، شمشاد نړۍ وال راډيو ټلويزون.
- ۵۴: هېوادل، زلمی. (۱۳۶۵ل). فرهنگ ادبيات پښتو، دوهم ټوک، کابل. مخ ۲۲۵.
- ۵۵: يوسفزی، اباسين. (۲۰۰۸م). زیتون بانو شخصیت اور فن، اسلام اباد: پوسټ افس فاونډيشن پريس، خپرنډويه ټولنه. مخ: ۱۱.
- ۵۶: [@abdurahim44](mailto:abdurahim44).

سرچینې | 175

TIKTOK STORE /PASHTO FUNY VIDIOS

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library